

Uppdaterad åtgärdstabell 2025–2029 för Åtgärdsprogram för vitryggig hackspett

(*Dendrocopos leucotos*)

Hotkategori: Akut hotad (CR)

Uppdaterad åtgärdstabell har upprättats av
Länsstyrelsen i Uppsala län

NATURVÅRDSVERKET, SKOGSSTYRELSEN

Naturvårdsverket

Tel: 010-698 10 00

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, 106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

Koordinerande myndighet:

Länsstyrelsen i Uppsala län

Tel: 010-22 33 000

E-post: uppsala@lansstyrelsen.se

Postadress: Länsstyrelsen i Uppsala, 751 86 Uppsala

Internet: www.lansstyrelsen.se/uppsala

Skogsstyrelsen

Tel: 010-172 10 00

E-post: skogsstyrelsen@skogsstyrelsen.se

Postadress: Skogsstyrelsen, 551 83 Jönköping

Internet: www.skogsstyrelsen.se

Omslag: Vitryggig hackspett Foto: Christer Olsson

Underlagskartor från Lantmäteriet Geodatasamverkan

Förord

Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper och deras genomförande är ett av flera verktyg för att nå det av riksdagen beslutade miljökvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv, och även de övriga sex ekosystemrelaterade miljökvalitetsmålen. Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper bidrar också till att bevara arter och naturtyper inom EU:s art- och habitatdirektiv och fågeldirektiv samt att uppnå mål inom Konventionen för biologisk mångfald och i de Globala målen för hållbar utveckling om att hejda förlusten av biologisk mångfald.

Under 2005 fastställdes det första åtgärdsprogrammet för vitryggig hackspett (Mild & Stighäll 2005). Åtgärdsprogrammet reviderades efter de erfarenheter som genererades under arbetets gång och 2017 fastställdes ett nytt åtgärdsprogram för perioden 2017–2021 (Grahm & Andersson 2017). Efter programredovisning 2022 föreslog Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen att programmet skulle förlängas till och med fem år samt att åtgärdstabellen skulle uppdateras. I samband med uppdateringen av åtgärdstabellen har de lång- och kortsiktiga målen uppdaterats, medellånga mål införts och strategin har justerats. Arbetet koordineras nationellt av Länsstyrelsen i Uppsala län och Skogsstyrelsen i samverkan med berörda län, distrikt och andra aktörer.

Den uppdaterade åtgärdstabellen ersätter det tidigare åtgärdsprogrammet i avsnitten Vision och Mål, Åtgärder och Rekommendationer samt Konsekvenser och Samordning. Det är framtaget av Maria Forslund, Länsstyrelsen i Uppsala, Ellen Salomonsson, Skogsstyrelsen och Linda Jensen, Projekt Vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen med stöd av Samuel Persson och Ulrika Westling, Naturföretaget samt Mikael Svensson, SLU Artdatabanken.

Rapporten innehåller mål samt en kortfattad presentation av angelägna åtgärder under perioden 2025–2029 för att den vitryggiga hackspettens bevarandestatus i Sverige ska kunna förbättras. Åtgärderna samordnas mellan olika intressenter, vilket leder till att kunskapen om och förståelsen för arten ökar. Förankring av de föreslagna åtgärderna har skett genom samråd med berörda aktörer.

Samlad information om åtgärdsprogrammet finns på Naturvårdsverkets hemsida: Åtgärdsprogram för vitryggig hackspett, ISBN 978-91-620-6770-0.

Stockholm juni 2025

Fredrik Hannerz
Chef Naturavdelningen
Naturvårdsverket

Umeå juni 2025

Staffan Norin
Chef Skogsavdelningen
Skogsstyrelsen

Fastställelse och giltighet

Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen beslutade i juni 2025 att fastställa uppdaterad åtgärdstabell för vitryggig hackspett, inklusive ändringar i vision, långsiktiga och kortsiktiga mål, NV-10823-22, SKS 2025/1344. Den uppdaterade åtgärdstabellen är tillsammans med åtgärdsprogrammet vägledande, ej formellt bindande dokument.

När giltighetstiden för ett program går ut ska programmets nationella koordinator redovisa genomförda åtgärder, resultat och måluppfyllelse under den gångna programperioden. Programmets fortsättning, djupare utvärderingsbehov och ambitionsnivå avgörs av Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen i samråd med programmets nationella koordinator. Giltighetsperioden för åtgärdsprogrammet förlängs om det inte fattas beslut om att programmet ska upphöra eller ett nytt program fastställs.

Innehåll

FÖRORD	3
FASTSTÄLLELSE OCH GILTIGHET	4
INNEHÅLL	5
BAKGRUNDSBESKRIVNING	7
Begrepp, definitioner och ordförklaringar	10
VISION OCH MÅL	14
Vision	14
Långsiktiga mål (2070)	14
Medellånga mål (2045)	14
Kortsiktiga mål (2029)	14
ÅTGÄRDER OCH REKOMMENDATIONER	15
Strategi och arbetssätt	15
Optimalområden – kortsiktig strategi	15
Värdetrakter – medellång strategi	16
Landsdelsnivå – långsiktig strategi	18
Livsmiljöer	23
Dialog och samverkan	23
Dialog och samverkan med andra aktörer	23
Rådgivning, Dialog och Information	27
Kommunikation och sekretess	31
Arbete för grön infrastruktur och ekologisk landskapsplanering	31
Formellt skydd och frivilliga avsättningar	32
Aktiva åtgärder i fält	37
Skötsel, restaurering och nyskapande av livsmiljöer	37
Populationsförstärkande åtgärder	48
Finansiering av skötselåtgärder	50
Datainsamling och analyser	53
Inventering	53
Uppföljning av målen i åtgärdsprogrammet	56
Framtagande av ny kunskap	58
KONSEKVENSER OCH SAMORDNING	60
Konsekvenser	60

Åtgärdsprogrammets effekter på olika naturtyper och på andra rödlistade arter	60
Intressekonflikter	60
Samordning	62
REFERENSER	63
BILAGA 1. FÖRESLAGNA ÅTGÄRDER	69
BILAGA 2. SVEASKOGS OCH STORA ENSOS ARBETE MED VITRYGGIG HACKSPETT	77
BILAGA 3. KARTOR SOM VISAR VARJE VÄRDETRAKT	81

Bakgrundsbeskrivning

Vitryggig hackspett är en av Sveriges mest hotade fågelarter med mycket få häckande par. Den är rödlistad som Akut hotad (CR) och är något av en symbolart för naturvård i skogen. Den förekom fram till början av 1900-talet som häckfågel över större delen av landet, men har sedan dess minskat mycket kraftigt och försvunnit från större delen av sitt tidigare utbredningsområde. Under 2000-talet har de flesta häckningarna skett i ett bälte från Dalsland–Värmland till området kring Dalälven i Uppland och Gästrikland.

Under 2015 och 2019 skedde större inflöden av fåglar österifrån till norrlandskusten, och sedan 2020 har arten återetablerat sig som regelbunden häckfågel i de norra delarna av landet.

Vitryggig hackspett är beroende av lövrika skogar med stor mängd död lövved. Dess minskning beror på en omfattande minskning av lövrika skogar med lämpliga, naturliga strukturer. Förr fanns vitryggig hackspett bland annat i successioner efter skogsbränder och i tidvis översvämmade skogar, miljöer som är nästan helt borta i Sverige. Idag finns många av de mest lövrika miljöerna i igenväxande före detta betes- och slåttermarker, i kantzonen mellan skogs- och jordbrukslandskap samt längs sjöar och vattendrag.

Det finns ett stort behov av att nyskapa och restaurera lövrika skogar i olika åldrar. Lövrika skogar som tillåts utveckla lövnaturskogskvalitéer hyser som regel många andra rödlistade arter. Viktiga skötselinsatser är borthuggning av gran och skapande av död lövved, till exempel genom naturvårdsbränning och återställning av en mer naturlig hydrologi. För detaljerad beskrivning av artens behov och orsaker till dess tillbakagång hänvisas till tidigare åtgärdsprogram (Mild & Stighäll 2005, Naturvårdsverket 2017).

Ideella organisationer, skogsbolag och myndigheter har sedan 1980-talet arbetat med att bevara vitryggig hackspett. År 2005 togs det första åtgärdsprogrammet fram för perioden 2005–2008. Programmet förlängdes senare till 2010. Skydd och skötsel av lövrik skog samt utsättningar av fåglar i populationsförstärkande syfte har varit i fokus för bevarandearbetet under lång tid. Nytt i programmet från och med 2017 var att åtgärdsprogrammets resurser för åtgärder koncentrerades till fem fokustrakter. Detta arbetssätt valdes i syfte att snabbare försöka få till stånd tillräckligt omfattande åtgärder och uppnå starka vitryggsmiljöer inom ett urval av de tretton utpekade värdeattrakterna.

Länsstyrelsen i Uppsala län och Skogsstyrelsen har under programperioden 2017–2021 varit nationella koordinatörer för länsstyrelsernas och distriktens arbete med vitryggig hackspett. Länsstyrelsen har haft huvudansvar för den övergripande koordineringen. Nationell och regional koordinering av åtgärder har också skett

inom Skogsstyrelsen och Projekt vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen. Naturskyddsföreningen har genom Projekt vitryggig hackspett koordinerat arbete med utsättningar och inventeringar samt bidragit till länsstyrelsernas och distriktens arbete. Andra viktiga aktörer är kommuner, skogsbolag och andra markägare samt lokala ornitologiska föreningar och uppfödningsanläggningar.

Under programperioden 2017–2021 utfördes en lövskogsanalys (Kindvall 2020), och i slutet på programperioden en utvärdering av åtgärdsprogrammets landskapsansats (Mikusiński 2022). Syftet med lövskogsanalysen var att ta fram ett kartunderlag för prioriteringar och strategisk planering inom åtgärdsprogrammet. Syftet med Mikusińskis utvärdering var att bedöma om det fanns skäl för justeringar av åtgärdsprogrammet, särskilt vad gäller landskapsansatsen, värdet av ädellövträd och södra Sveriges potential på sikt.

Förslag till större justeringar skickades ut för synpunkter under hösten 2022. 22 yttranden inkom, sammanställdes av Naturföretaget och togs tillvara. Under våren 2024 skickades ett förslag till uppdaterad åtgärdstabell på remiss. 35 yttranden inkom och hanterades.

Den uppdaterade åtgärdstabellen ersätter det tidigare programmets avsnitt Vision och Mål, Åtgärder och Rekommendationer samt Konsekvenser och Samordning. Referenslistan tar enbart upp nytillkommen litteratur eller litteratur som inte tidigare hänvisats till. Det innebär att det kan finnas hänvisningar till avsnitt som finns med i det tidigare åtgärdsprogrammet

Den uppdaterade åtgärdstabellen för vitryggig hackspett (2025–2029) syftar till att under programperioden främja beståndet av vitryggig hackspett och återskapandet av dess levnadsmiljöer utifrån mål med tre olika tidsperspektiv. Det omfattar en uppdatering av åtgärdstabellen, de lång- och kortsiktiga målen samt införande av mellanlånga mål och justering av strategin. Utöver detta förändras programmets geografiska avgränsning, där begreppet landsdel (nord, öst, väst, och syd) tillkommer. Fokustrakter (prioriterade värdetrakter) utgår som begrepp men värdetrakter och optimalområden är kvar. Utvärdering av tidigare programperiod visade på behov av mer dynamisk prioritering av resurser som möjliggör riktade insatser i fler delar av landet, utifrån rörlig förekomst av fåglar, mål på olika tidsskalor och olika aktörers verksamhetsområden. Den största skillnaden är att delar av norra och södra Sverige läggs till. Landsdel Nord på grund av den naturliga invandringen av fåglar österifrån, och i syd på grund av sina stora arealer lövskog, framför allt ädellöv. Fokus i den aktuella programperioden i landsdel Syd är att undersöka förutsättningarna för framtida arbete med vitryggig hackspett i regionen.

Visionen om en livskraftig population av vitryggig hackspett i landet består. I visionen ingår att återfå arten som häckfågel i samtliga landskap där den häckat

under 1900-talet, och att ha ett fungerande utbyte mellan populationer inom landet och med de norska, finska och ryska populationerna.

Åtgärdsprogrammet fokuserar på vitryggig hackspett och dess livsmiljö, även om det finns andra närliggande frågeställningar knutna till mängden löv i landskapet. Åtgärdsprogrammet är avgränsat så att det exempelvis inte omfattar förädlingsindustri knuten till lövskog eller åtgärder för att generellt öka andelen lövträd i landskapet i områden som inte har direkt betydelse för vitryggig hackspett. Vad gäller forskning nämns enstaka exempel på behov av ny kunskap, men åtgärdsprogrammet går i övrigt inte in på bredden av möjliga forskningsfrågor som relaterar till arbetet.

Den beräknade kostnaden för åtgärder som skulle behöva täckas av Naturvårdsverkets respektive Skogsstyrelsens medel för genomförande av åtgärdsprogram för hotade arter uppgår till 6 450 000 kr respektive 3 700 000 kr under giltighetsperioden 2025–2029. Dock är möjligheten till denna finansiering beroende av årlig resurstilldelning till, och prioriteringar mellan, alla gällande åtgärdsprogram. Totalt beräknas alla åtgärder där bedömningar har gjorts kosta 141 120 000 kr.

Begrepp, definitioner och ordförklaringar

Grön infrastruktur: Ekologiskt funktionella nätverk av livsmiljöer och strukturer, naturområden samt anlagda element som utformas, brukas och förvaltas på ett sätt så att biologisk mångfald bevaras, samt att för samhället viktiga ekosystemtjänster främjas i hela landskapet. Begreppet har sin grund i Konventionen om biologisk mångfald; CBD.

Habitatklassificering: Klassificering av skog utifrån rådande kunskap om vitryggig hackspetts krav på sin livsmiljö. Används som underlag för åtgärdsplanering. Metodiken beskrivs i Naturskyddsföreningens rapport *Klassning av vitryggsskog* (2020).

Landsdel: Fyra större geografiska områden som införs som begrepp under programperioden 2025–2029 med syftet att öka samverkan inom och över länsgränser, säkerställa att arbetet på lång sikt skapar fungerande landskap för arten (som är en arealkrävande specialist), samt tydliggöra skillnader i förutsättningar och prioriteringar i det kortsiktiga arbetet. De fyra landsdelarna är: Nord, Öst, Väst och Syd. För utbredning, se figur 2 nedan.

Optimalområde: Område med potential att fungera som ett året-runt-revir för ett reproducerande par av vitryggig hackspett. Ett funktionellt optimalområde innehåller tillräcklig mängd lämplig livsmiljö av hög kvalitet, medan ett potentiellt optimalområde kräver riktade skötselinsatser för att bli tillräckligt bra. Återkommande skötsel krävs i de allra flesta fall. Riktvärden för ett funktionellt optimalområde är 100–150 ha relativt sammanhängande lövskog inom 500 ha, med en lövträdsandel >75 % och >20 % av totalvolymen utgörs av död eller döende lövved. Formen på ett optimalområde varierar och kan exempelvis följa vattendrag.

Projekt vitryggig hackspett: Projektet har till mycket stor del byggt på ideella insatser. Starten skedde 1975 som en del i projekt ”Hotade hackspettars ekologi”. Sedan 1990 har Naturskyddsföreningen drivit projektet. Projekt vitryggig hackspett arbetar idag framför allt med populationsövervakning, uppfödning och utsättning i samarbete med uppfödningstationer, återskapande av livsmiljöer samt kunskapsuppbyggnad. Projektet arbetar fristående från myndigheterna, men med en hög grad av samverkan dem emellan.

Regional samordningsgrupp: Inom varje län med värdetrakt ska det finnas en regional samordningsgrupp. Samordningsgruppen består huvudsakligen av aktörer som är direkt ansvariga för att åtgärderna blir utförda. Grupperna träffas regelbundet och kan utökas till angränsande län.

Responsarter: Åtgärder som har till syfte att skapa goda förutsättningar för vitryggig hackspett kan i ett tidigare skede ge en respons på många andra arter, vilket visats av bland annat Bell (2015). Dessa kallas responsarter och flera av dem är rödlistade arter.

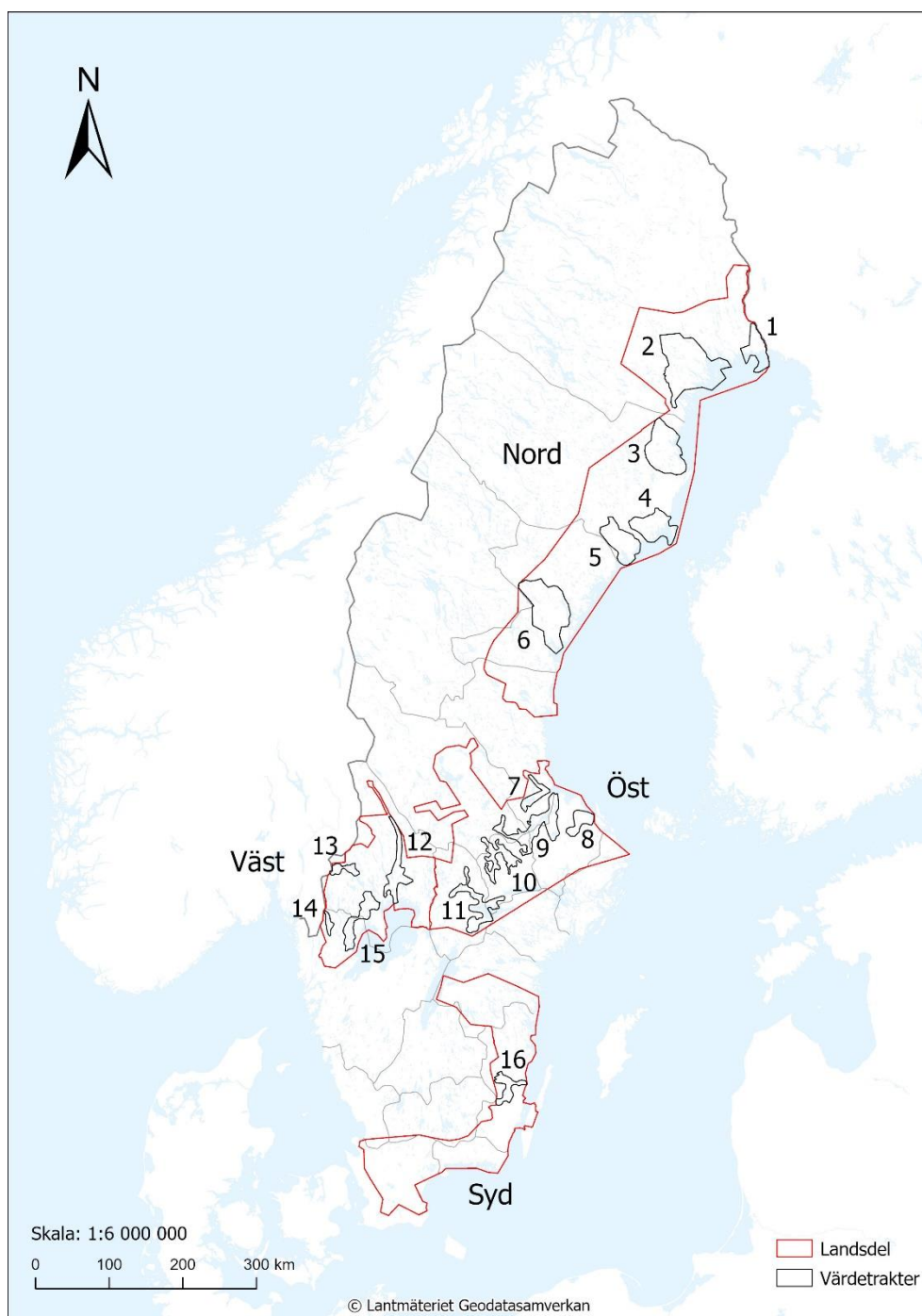
Revirinmätning: Detaljerad skoglig inmätning av revir av vitryggig hackspett för att bedöma områdes lämplighet, gällande bl.a. trädslagssammansättning, andel gran samt volym död lövved i olika nedbrytningsklasser. Metodiken är framtagen av Projekt vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen i samarbete med Länsstyrelsen i Örebro.

Veteranisering: Åtgärd som syftar till att skapa naturvärden som annars är knutna till gamla träd. Det görs genom att yngre träd medvetet tillfogas skador i syfte att efterlikna strukturer, substrat och mikromiljöer som normalt bildas i äldre träd. Tanken är att de behandlade träden ska överleva. Syftet med åtgärden är ofta att överbrygga generationsglapp mellan riktigt gamla och unga träd i områden med flora,unga och fauna som är beroende av gamla träd. Exempel på viktiga strukturer att efterlikna är mulm, håligheter, självdöda eller avbrutna grova grenar, partier med blottlagd ved på stammen och skador efter blixtnedslag

Vitryggsavtal: De nio naturvårdsavtal som Skogsstyrelsen har med Stora Enso, Kopparfors, Bergvik Skog Öst, Hällefors Tierp skogar, Gysinge skog, Borgvik skog, Edmåla skog och Skogssällskapet. Avtalen är en formalisering av bolagens frivilliga avsättningar, och ingen ersättning har betalats ut i samband med att de inrättades. Avtalen har alla samma syfte, att bevara och utveckla naturvärden med koppling till triviala lövträd med utgångspunkt från vitryggig hackspett och dess behov. I samband med avtalen har bolagen åtagit sig att utföra viss naturvårdande skötsel. Innan skötsel utförs stäms åtgärderna av med Skogsstyrelsen. Omkring 10 000 ha skog är idag skyddade inom ramen för vitryggsavtalen.

Vitryggsnätverket: de aktörer som genomför åtgärder eller på annat sätt aktivt arbetar med bevarande av vitryggig hackspett. Det nationella koordinerande länet har en e-postlista där man som aktör kan vara med för att få information från nationellt håll.

Värdetrakt: En värdetrakt ska innehålla flera optimalområden inom ett sådant avstånd att ett utbyte av individer lätt kan ske. Som riktlinje för man optimalområden som ligger närmare varandra än 5–15 km till samma värdetrakt. En värdetrakt bör innehålla 5–20 optimalområden. För utbredning, se figur 1 nedan. Värdeetrakter är en mellannivå både geografiskt och tidsmässigt.

Figur 1. Karta med översikt av de fyra landsdelarna (rött) samt vädetrakterna (svart):
 1 Haparanda, 2 Nedre Luleälven, 3 Skellefteå, 4 Umeå, 5 Lögdeälven, 6 Västerbotten, 7
 Testeboån, 8 Forsmark, 9 Dalälven, 10 Fagersta, 11 Örebro-Arboga, 12 Klarälven, 13
 Västra Värmland, 14 Stora Le, 15 Sydvästra Värmland–östra Dalsland, 16 Östra Småland.
 Nr 3, 5 och 6 är nya för denna programperiod.

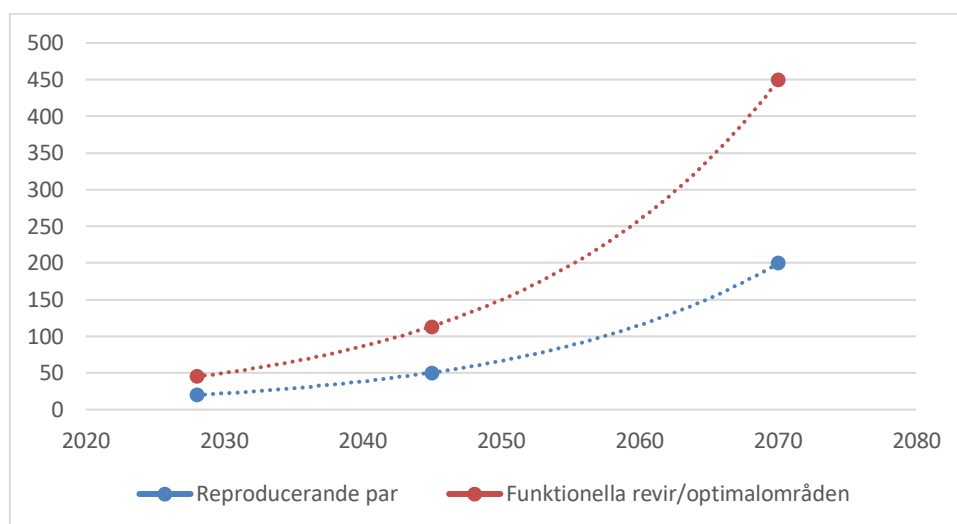
Önskvärd populationsökning: Då det saknas omfattande demografiskt data från svenska förhållanden har opublicerade demografiska data från en norsk population använts (Stenberg). Denna visar att 80 procent av den könsmogna populationen

består av par medan resten utgörs av ensamma fåglar samt att häckningar sker i genomsnitt i 66–75% av tillgängliga potentiella revir. För att uppnå ett visst antal årliga häckningar behövs därmed i storleksordningen 1,5 gånger så många funktionella optimalområden. Detta underlag har använts för att uppskatta hur många optimalområden som behöver färdigställas till respektive målår (antal par + antal ensamma fåglar * 1,5 = antal optimalområden).

$$(x \text{ par} + y \text{ ensamma individer}) * 1,5 = z \text{ funktionella optimalområden}$$

$$y = (2 * x / 0,8) - 2 * x$$

Exempelvis för att nå målet att ha 20 reproducerande par i landet år 2029 behövs det därmed 45 funktionella optimalområden $((20 + 10) * 1,5 = 45)$, där 10 ensamma fåglar = 20% av den totala populationen). Se figur 2.

Figur 2. Hypotetisk trendkurva knuten till åtgärdsprogrammets målår 2029, 2045 respektive 2070, med en exponentiell ökning av populationen vitryggig hackspett (antal reproducerande par) och dess livsmiljö (antal funktionella optimalområden). Storleken och kvalitén på optimalområden liksom antalet ensamma fåglar är några parametrar som påverkar uppskattningen. I takt med att populationen växer bör en mindre andel optimalområden stå tomma, varför kurvorna egentligen förväntas närma sig varandra på sikt.

Vision och mål

Vision

Visionen är att vitryggig hackspett kan klassificeras som Livskraftig (LC) och därmed inte längre är rödlistad i Sverige. Vitryggig hackspett finns i samtliga landskap där den förekommit som häckfågel under 1900-talet och det finns ett fungerande utbyte mellan förekomsterna inom landet och med norska, finska och ryska populationer.

Långsiktiga mål (2070)

- Den svenska populationen av vitryggig hackspett omfattar 200 reproducerande par.
- Inom de geografiska landsdelarna finns goda livsmiljöer för vitryggig hackspett genom att värdetrakter expanderat och utvecklats med fler optimalområden.
- En grön infrastruktur inom och mellan landsdelarna har utvecklats för att motverka fragmentering av värdefulla lövskogsmiljöer.
- Sverige delar metapopulationer med både Finland och Norge.

Medellånga mål (2045)

- Den svenska populationen av vitryggig hackspett omfattar 50 reproducerande par.
- Inom värdetrakterna finns minst 110 funktionella optimalområden.
- Värdetrakterna, i synnerhet de där arten finns eller har en god potential att återetableras i närtid, har fått förbättrade förutsättningar för en fungerande grön infrastruktur för vitryggig hackspett.
- Det finns ett utökat utbyte av vitryggig hackspett mellan länder.

Kortsiktiga mål (2029)

- Den svenska populationen av vitryggig hackspett omfattar 20 reproducerande par.
- Inom värdetrakterna finns minst 45 funktionella optimalområden med vardera minst 100–150 ha lämplig biotop.
- Det pågår arbete för att på medellång sikt (2045) erhålla ytterligare 65 optimalområden.
- Aktiva regionala samordningsgrupper finns i alla län som har värdetrakter.

Åtgärder och rekommendationer

Strategi och arbetssätt

De insatser som hittills gjorts för vitryggig hackspett har gett en del goda resultat men inte varit tillräckliga, med tanke på det fortsatt akuta läget för arten i Sverige. Strategin för att långsiktigt säkra artens överlevnad behöver innehålla både en stark satsning på att bevara och restaurera de mest värdefulla områdena, och en fortsatt och utökad samverkan för att generellt öka kvaliteten i landskapet. Arbetet har beröringspunkter med insatser till följd av EU:s naturrestaureringsförordning. Vad det betyder för arbetet inom åtgärdsprogrammet kommer bli tydligare med kommande nationell restaureringsplan.

Huvudfokus under programperioden blir att öka genomförandetakten av skydd och återskapande av livsmiljöer, med fokus på de områden där vitryggig hackspett finns. Erfarenheter från tidigare programperioder visar att områdesskydd och restaureringsåtgärder alltför ofta blir för utspridda och fragmenterade för att skapa funktionella optimalområden för vitryggig hackspett. Detta har bland annat berott på en splittrad markägarbild, de regionala myndigheternas andra prioriteringar vid skydd samt markägarnas intresse att avsätta mark för naturvård. Det är därför viktigt att bevarande och restaureringsåtgärder koncentreras till värdestrakter och optimalområden.

Det krävs kraftsamling och ett starkare fokus på att skapa källpopulationer, varifrån överskottet av fåglar kan sprida sig, genom omfattande skydds- och skötselinsatser i större landskap (20 000–50 000 hektar) där de som arbetar med arten har stor rådgivning över markanvändningen. Därför införs landsdelar som geografisk nivå för arbetet på längre sikt. I alla landsdelar behöver arbete genomföras för att långsiktigt skapa goda förutsättningar för arten, oavsett förekomst av fåglar.

Administration inom ramen för åtgärdsprogrammet ska minskas i största möjliga grad till förmån för att genomföra åtgärder. Det krävs samordning och utbildning för att skötselåtgärderna ska ge så stor nytta som möjligt.

Målen i åtgärdsprogrammet ska uppnås inom olika tidshorisonter, högst prioritet har de åtgärder som ska göras i optimalområden inom de närmsta fem åren. På medellång sikt ska optimalområdena vara så många att de bildar ”funktionella” värdestrakter. På lång sikt ska värdestrakterna bilda ”funktionella” regioner. Regionerna ska på sikt knytas samman. Nedan beskrivs hur målen hör samman med de geografiska begreppen *optimalområden*, *värdestrakter* och *landsdelar*:

Optimalområden – kortsiktig strategi

Den minsta geografiska nivån är optimalområden, där varje optimalområde ska ha potential att fungera som ett revir för ett reproducerande par av vitryggig hackspett. Strategin för programperioden 2025–2029 är att fokusera insatser i form av skydd,

skötsel och restaurering till cirka 45 optimalområden belägna i värdetrakter för vitryggig hackspett.

Fokus ligger på att göra optimalområdena funktionella så snart som möjligt, vilket innebär att naturvårdande skötsel utförts och att områdena därmed uppnått, eller är på god väg att uppnå, de biologiska kvaliteter som behövs för att fungera som revir för ett reproducerande vitryggspär. I första hand sker detta arbete under ledning av de regionala samordningsgrupperna. På både kort och lång sikt behövs mer löv i landskapet för att uppnå en fungerande grön infrastruktur för lövskogsarter. De regionala samordningsgrupperna träffas regelbundet och utökas eventuellt med parter som arbetar med grön infrastruktur eller på annat sätt har möjlighet att utöka lövandelen i landskapet. Arbetet bör ske samordnat med andra åtgärdsprogram för lövarter och med framtagandet av nationell restaureringsplan enligt naturrestaureringsförordningen.

Utöver de 45 optimalområden där aktivt arbete sker, pågår även ett arbete för att på längre sikt erhålla ytterligare 65 optimalområden till år 2045. Även i dessa kan åtgärder ske och de kan utgöra regionala underlag vid kommunikation med externa aktörer, exploatörer med mera. De 65 potentiella optimalområdena ska pekas ut under programperioden.

Det kortsiktiga målet för 45 funktionella optimalområden motsvarar behovet för att upprätthålla en population med 20 reproducerande par (se definitionen Önskvärd populationsökning).

Värdetrakter – medellång strategi

Den geografiska mellannivån är värdetrakterna. Samtliga utpekade värdetrakter har stor betydelse för möjligheten att nå de medellånga och de långsiktiga målen. Värdetrakterna utgörs av värdefulla lövskogslandskap där ett generellt arbete för att gynna lövskogens naturvärden ska bedrivas. En värdetrakt bör innehålla 5–20 optimalområden, som ligger så nära varandra att man kan förvänta sig att ett utbyte av fåglar sker. Som riktlinje för man optimalområden som ligger inom 15 km avstånd från varandra till samma värdetrakt. I dagsläget är sexton värdetrakter utpekade, se tabell 1 nedan och figur 1 ovan.

En del av den medellånga strategin är att arbetet ska utökas – värdetrakterna förväntas bli både större och fler till antalet. Hur populationsutvecklingen av vitryggig hackspett ser ut framåt är en bra grund för att avgöra var utökning av värdetrakter är lämplig. Om de medellånga målen ska nås är skogsbolagens iordningställande av områden i vitryggsavtal, ekoparker eller motsvarande avgörande, kompletterat med framgångsrik samverkan för ytterligare insatser för att utöka områden med lövskog.

Inom värdetrakterna ska samverkan ske mellan myndigheter, markägare, ideell naturvård och övriga aktörer med målet att långsiktigt hysa flera par vitryggig hackspett. I praktiken ska detta ske (med viss variation mellan regioner, se nedan) genom:

- Samverkansmöten, rådgivning, information, erfarenhetsutbyte, landskapsanalyser med mera. Delar av detta arbete kan samordnas med arbetet med regionala handlingsplaner för grön infrastruktur.
- Formellt skydd.
- Frivilliga avsättningar.
- Naturvårdande skötsel i såväl frivilliga avsättningar som skyddade områden.
- En ökad generell lövandel i landskapet genom anläggning av fler lövbestånd och en ökad lövinblandning i produktionsbestånden.
- God miljöhänsyn i skogsbruket inriktad på lövträd och död lövved.
- Utsättning av ungfåglar från uppfödningens verksamheten.
- Stödutfodring vintertid.

Frivilliga avsättningar, formellt skydd, skötsel, stödutfodring och utsättning av ungfåglar är önskvärt prioritera till optimalområden medan övriga åtgärder med fördel kan genomföras i hela värdetrakten.

Flera av värdetrakterna är belägna längs åar och älvar, och här bör arbetet ske i nära samverkan med annat naturvårdsarbete kopplat till vattendraget och dess närhet. Skyddszoner med lövskog längs vattendrag och sjöar kan ge stora arealer och en god blå-grön infrastruktur. Ett särskilt fokus bör vara återställning av naturlig hydrologi med fokus på svämplan och svämskogar.

Sedan programperioden 2017–2021 har tre nya värdetrakter tillkommit (Skellefteå, Lögdeälven och Västernorrland) och fyra värdetrakter har utökats (Nedre Luleälven, Haparanda, Dalälven och Klarälven), se figur 2. Justeringar har gjorts i samråd med de berörda länsstyrelserna. Underlag som har använts har varit lövskogsanalysen (Kindvall 2020), i synnerhet rasterskiktet *Lovskog_volym_m3perHa*; våtmarksanalysen (Metria 2022), *skikten lev6_nutida_potential-omraden och lev7_befintlig_lovskog_med_potential_idag*, vitryggsavtal samt andra regionala underlag (inventeringar, GIS-analyser, lokalkännedom).

Tabell 1. Värdeetrakter och antal optimalområden under programperioden 2025–2029.

Numreringen refererar till kartan i figur 2. ↑ optimalområden ska pekas ut i värdeetrakten.

Nr	Värdeetrakt	Berörda län	Landsdel	Optimalområden
1	Haparanda	BD	Nord	↑
2	Nedre Luleälven	BD	Nord	↑
3	Skellefteå	AC	Nord	7
4	Umeå	AC	Nord	7
5	Lögdeälven	AC	Nord	3
6	Västernorrland	Y	Nord	↑
7	Testeboån	X	Öst	↑
8	Forsmark	C	Öst	3
9	Dalälven	C, X, U, W	Öst	22
10	Fagersta	U, W	Öst	2
11	Örebro-Arboga	T, U	Öst	↑
12	Klarälven	S	Väst	7
13	Västra Värmland	S	Väst	
14	Stora Le	O	Väst	
15	Sydvästra Värmland–östra Dalsland	O, S	Väst	3
16	Östra Småland	H	Syd	↑
	SUMMA (hittills utpekade optimalområden)			54

Det är önskvärt att värdeetrakter i så hög grad som möjligt är synkade med trakter utpekade i andra regionala sammanhang, såsom grön infrastruktur, Nationell strategi för skydd av skog och i viss mån skyddsvärda träd. Här bör man peka ut vad som särskiljer sig eller är extra viktigt i vitryggssammanhang.

Län med värdeetrakt får tilldelning av medel från Naturvårdsverket och förväntas ha regionala samordningsgrupper och ett aktivt arbete kopplat till vitryggig hackspett. För landsdel Syd är dock regionala samordningsgrupper enbart aktuella i Kalmar län. I denna programperiod tillkommer Västernorrlands län i fördelningsnyckeln, övriga län med värdeetrakt ingick sedan tidigare.

Landsdelsnivå – långsiktig strategi

Den största geografiska nivån är landsdelarna och de kopplas samman med det långsiktiga målet till 2070. I landsdelarna har strategin fokus på framtida värden för vitryggig hackspett och särskilt för arbete i marker med höga lövvärden som knyter samman existerande värdeetrakter. Det kan exempelvis vara marker där icke statliga aktörer satsar på lövskog, strandnära skogar uppströms älvar eller områden som i landskapsplanering uppmärksammas för lövvärden utifrån annat än vitryggig hackspett. Markerna behöver heller inte bestå av sammanhängande lövskogsmiljöer i dagsläget.

Gränser för landsdelarna kommer sannolikt att justeras över tid, exempelvis är det önskvärt att landsdel Nord och Öst binds samman längs norrlandskusten. Även landsdel Väst kan ändras och på sikt bindas samman med landsdel Syd om vitryggsarbetet utvidgas där, exempelvis har kustkommunerna i det svårbrukade sprickdalslandskapet runt Lysekil i praktiken redan fina lövmiljöer (Larsson, 2008) liksom trakterna runt Halleberg-Hunneberg-Billingen och en stor del av Halland. För nuvarande utbredning, se figur 1.

Tabell 2. Översikt av åtgärder i landsdelarna under perioden 2025–2029. Färgkodningen avser enbart prioritering mellan landsdelarna. Hur åtgärderna prioriteras mellan varandra framgår av bilaga 1.

	åtgärden är prioriterad i landsdelen jämfört med andra landsdelar.
	åtgärden är aktuell i landsdelen.
	åtgärden kan ske i viss utsträckning då förutsättningarna skiljer inom olika delar av landsdelen. För landsdel Syd är åtgärden enbart aktuell i Kalmar län.
	åtgärden är ej aktuell i landsdelen

Åtgärd	Landsdel			
	Nord	Öst	Väst	Syd
Dialog och samverkan				
Regionala samordningsgrupper				
Statlig nationell koordinering				
Utredning av förutsättningar				
Översyn optimalområden				
Arbete för grön infrastruktur och ekologisk landskapsplanering				
Formellt skydd och frivilliga avsättningar				
Aktiva åtgärder i fält				
Uthuggning och röjning av gran				
Skapande av döende och döda träd				
Återinföra naturliga störningsprocesser, t.ex. översvämning, brand och bete				
Nyskapa lövskog				
Kartlägga skötselbehov och revidera skötselplaner				
Uppfödning och utsättning				
Stödutfodring				
Datainsamling och analyser				
Inventering av fåglar				
Inventering av habitat				

Åtgärderna kan ha olika prioritet beroende på landsdel. Prioriterade åtgärder redovisas i Tabell 2. Eftersom landsdel Syd, utöver Kalmar län, enbart ska utreda förutsättningar under programperioden är inga andra åtgärder prioriterade. Självklart kan åtgärder göras även där, i synnerhet av aktörer som inte har möjlighet att göra åtgärder inom värdestrakter, men åtgärdsprogrammet behöver bibehålla sitt fokus så att resurser styrs i syfte att uppnå de kortsiktiga målen i första hand. Nedan presenteras de fyra landsdelarna och varför de bedöms särskilt viktiga för arbetet med vitryggig hackspett.

LANDSDEL NORD – NORRA OCH MELLERSTA NORRLANDS KUSTLAND OCH ÄLVDALAR

De län som omfattas är Norrbotten, Västerbotten, Västernorrland och norra Gävleborg. Under senare år har det skett ett betydande naturligt inflöde av vitryggig hackspett från Finland. Detta har lett till parbildningar i de tre nordligaste länen och lyckade häckningar i såväl Västerbotten som Norrbotten. Indikationer finns att häckningsframgången är medelgod, med minst 1–2 flygga ungar per kull. Det är högt prioriterat att skapa funktionella optimalområden. Landsdelens södra delar är avgörande för att på längre sikt få ett utbyte av fåglar mellan landsdel Nord och landsdel Öst och Hälsingland var under 1950–1960-talen ett kärnområde för vitryggen i landet samt har även varit ett viktigt område för långhorningar knutna till lövbrännor.

Norra landsdelen befinner sig i en liknande situation som västra gjorde under slutet på 1900-talet, med ett igenväxande odlingslandskap, igenväxande industrimark samt uppslag av löv längs vattendrag och efter föröngningsavverkningar, vilket ger stora arealer av lämpliga och potentiella lövmiljöer. På ”de gamles ängar”, dvs områden som drabbades av jordbruksnedläggning under 1940–1950-talet när man ersatte hästar med traktorer växer nu 70–80-åriga lövdominerade områden. Här skapas det årligen död, stående lövved på grund av självgallring och snöbrott orsakade av ökade mängd blötsnö. De övervägande gråalddominerade bestånden längs kusten bildar snabbt död ved och rika insektsmiljöer. Längs vissa älvar och åar finns lövskogsmiljöer med stor potential för vitryggig hackspett.

Lövskogsanalysen (Kindvall 2020) visade en mycket stor potential att få en hög lövandel i landskapet på lång sikt om löv lämnas och gynnas vid åtgärder i skogen. Tillgången på tillräcklig mängd habitat på landskapsnivå är i dagsläget ett problem i stora delar av Norrland.

I norra landsdelen finns inga aktörer med vitryggsavtal. Potentialen för ökade satsningar från större aktörer är god, med exempelvis bolagen Holmen, SCA, Sveaskog, Skellefteå kraft samt Luleå, Umeå och Skellefteå kommun, vilka redan gör omfattande insatser fokuserade på vitryggig hackspett. Även Biosfärområde Vindelälven-Juhtatähkka och Rewilding Sweden är aktiva i regionen.

LANDSDEL ÖST – ÖSTRA OCH MELLERSTA SVEALAND SAMT GÄSTRIKLAND

De län som omfattas är Dalarna, Västmanland, Uppsala, Örebro, Gävleborg, Stockholm och Södermanland. Landsdelen utgör den östra delen av ett bälte genom Mellansverige där det finns landskapsavsnitt med betydande förekomst av asp, björk och al. Parbildning och lyckade häckningar sker fortsatt i flera län, sannolikt till följd av utsättningar och långvarigt arbetet med restaurering av livsmiljöer. Häckningsframgången är god med i snitt 3,4 flygga ungar per kull (Projekt vitryggig hackspetts ringmärkning). Populationen är fortsatt så liten att risken är

stor att arten försvinner från landsdelen innan åtgärder för återskapande av livsmiljöer gett tillräckliga resultat.

I landsdelen finns en lång kontinuitet i arbetet för vitryggig hackspett och flera aktiva aktörer. Ekoparker med avsatt lövskog och de stora satsningarna på lövskog som skogsbolag gör inom ramen för vitryggsavtalen är särskilt betydelsefulla. Landsdelen har även stora förekomster av ädellövträd, bland annat runt Mälaren och Hjälmaren, vilket kan ha stor betydelse och i framtida programperioder kan nya värdeetrakter ritas in i detta område – exempelvis runt Ridö-Sundbyholmsarkipelagen och det planerade biosfärsområdet Hjälmjarlandskapet. Potentialen är mycket god och med ett upptrappat åtgärds- och skötselarbete kan landsdelen fort få större arealer lövrik skog och fler funktionella optimalområden.

LANDSDEL VÄST – VÄSTRA SVEALAND

De län som omfattas är Värmland samt delar av Västra Götaland (Dalsland). Landsdelen utgör den västra delen av bältet genom Mellansverige där det finns landskapsavsnitt med betydande förekomst av asp, björk och al. Parbildning och enstaka häckningar sker fortsatt i Värmland, sannolikt till följd av utsättningar. Populationen är så liten att det finns en stor risk att arten försvinner från landsdelen innan åtgärder för återskapande av livsmiljöer gett tillräckliga resultat.

Landsdelen är framför allt viktig ur ett långsiktigt perspektiv då den är avgörande för möjligheterna att knyta samman den norska populationen med en svensk population. I landsdelen finns en lång kontinuitet i arbetet med åtgärder för vitryggig hackspett och flera aktiva aktörer. Under lång tid har det gjorts stora satsningarna på lövskog inom ramen för vitryggsavtal. Genom det planerade biosfärsområdet Dalsland kan förutsättningarna förbättras ytterligare.

LANDSDEL SYD – SYDÖSTRA GÖTALAND

De län som omfattas är Skåne, Blekinge, Kalmar och Östergötland. I landsdelens norra delar har det funnits en liten population med enstaka häckningar in i modern tid, men under senare år har det endast gjorts sporadiska observationer. Landsdelen har relativt stora arealer lövskog, så potentialen anses god på längre sikt.

Förutom för Kalmar län, saknas ett pågående arbete med fokus på vitryggig hackspett i landsdelen. Här finns dock flera nyckelaktörer, bland annat Sveaskog, Södra skogsägarna, Boxholms skogar och i Skåne större privata markägare. I Kalmar finns mycket höga värden knutna till lövträd i trakterna runt sjön Allgunnen. I Skåne finns stora kluster med bok- och ekskog samt vissa al- och björksumpskogar framför allt i de norra och östra delarna av länet. I Östergötland finns det god potential att på sikt skapa en värdeetrakt kring Sommen och i eklandskapet söder om Linköping. Gränsen för landsdelen är grovt dragen och går in i en liten bit i Halland, som även det är ett mycket lövrikt län och kan bli aktuellt i framtida programperioder.

Landsdel Syd skiljer sig från övriga landsdelar genom att andelen ädellövträd är betydligt högre. Arbete med naturvärden knutna till dessa lövskogar inkluderar redan idag miljöer som kan vara intressanta för vitryggig hackspett.

Under kommande programperiod bör inriktningen vara att utreda förutsättningarna och vilka åtgärder som krävs för att få tillbaka häckande vitryggig hackspett. Om möjligt kan samordning göras med exempelvis LIFE's a Beech, andra åtgärdsprogram och arbete med grön infrastruktur. Vissa aktiva åtgärder kan också under programperioden utföras i den utpekade värdetrakten i Kalmar län för att förvalta redan gjorda satsningar.

Livsmiljöer

I åtgärdsprogrammet har fokus hittills varit på att skapa livsmiljöer som domineras av triviallövnträd, vilket är artens vanligaste habitat i norra Europa. De trädslag som visat sig vara viktigast är gråal, asp, sälg, björk, jolster och klibbal. Miljöer med en dominans av dessa trädslag är fortsatt i fokus även denna programperiod.

Ädellövmiljöernas värde för vitryggig hackspett ska värderas upp som ett komplement till de triviallövnträdsdominerade miljöerna i det strategiska arbetet. Det gäller främst ädellövnträdsmiljöer med betydande inslag av triviallövnträd. Flera studier visar att ädellöv utgör viktiga livsmiljöer för arten i Central- och Sydeuropa (se referenser i Biologi och ekologi, Naturvårdsverket 2017 samt Mikusiński 2022).

När det gäller födosubstrat är det viktigaste att träden (levande eller döda) hyser stora mängder av vedlevande insekter. Eftersom ädellövträd har en längre livslängd än triviallövnträd, kan de leverera död ved över en lång tid utan samma behov av störning eller andra aktiva åtgärder. I litteraturen framförs främst ek och bok, men även ask, avenbok och lind lyfts fram.

Dialog och samverkan

Dialog och samverkan med andra aktörer

Det finns ingen enskild aktör eller åtgärd som är tillräcklig för att ensam åstadkomma gynnsam bevarandestatus för arten. Det behövs även fortsättningsvis ett utvecklat och väl fungerande samarbete mellan flera aktörer för att förbättra habitatillgången på landskapsnivå. Bevarande och återskapande av livsmiljöer behöver samordnas mellan myndigheter, skogsbolag, privata markägare, markägarorganisationer, virkesuppköpare, den ideella naturvården och övriga berörda.

NATIONELL SAMORDNING

Åtgärdsprogrammets nationella koordinator på länsstyrelsen har det övergripande ansvaret för den operativa verksamheten för att samordna de olika aktörernas insatser och följa upp utförda åtgärder. Skogsstyrelsens nationella koordinator för vitryggig hackspett ansvarar för samordning och uppföljning av insatser som görs i Skogsstyrelsens regi. Naturvårdsverket har som expertmyndighet yttersta ansvar och beslutsmandat i åtgärdsprogrammet, beslut ska samrådas med Skogsstyrelsen. Skogsstyrelsens nationella koordinator är stöd för att hantera frågor som behöver godkännas av båda myndigheterna.

En nationell samordningsgrupp bestående av den nationella koordinatören på länsstyrelsen (sammankallande), Skogsstyrelsens nationella koordinator för vitryggig hackspett och projektledaren för Projekt vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen ska träffas regelbundet för att samordna det löpande arbetet och diskutera frågeställningar och utmaningar. Vid behov rådfrågas Naturvårdsverket och experter. Den nationella koordineringen och samarbetet inom den nationella samordningsgruppen bidrar till att bibehålla och förstärka kunskap över tid, både nationellt och regionalt.

De aktörer som arbetar över flera län, exempelvis skogsbolag, markägarorganisationer, Birdlife Sverige men även representanter för extra viktiga områden såsom Norrlandskusten och Dalälven, bjuds in till årliga möten med den nationella samordningsgruppen för att samordna och byta erfarenhet kring prioritering och genomförande av insatser.

Ansvariga: Nationell koordinator på länsstyrelsen och Skogsstyrelsen, projektledaren för Projekt vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen.

REGIONAL SAMORDNING

Den länsvisa, eller regionala, samordningen är en av de viktigaste åtgärderna för att driva på både att åtgärder görs samt att de görs på rätt plats. Av den anledningen har ett nytt kortsiktigt mål införts. Länsstyrelserna har det regionala koordineringsansvaret och ska initiera regional samordning, i nära samarbete med Skogsstyrelsens kontaktperson. I den regionala samordningen ingår i möjligaste mån bland annat:

- ansvar för att den regionala samordningsgruppen träffas regelbundet
- ansvar för att optimalområden pekas ut och är kända av berörda aktörer
- att hålla sig uppdaterad och sprida information till den regionala samordningsgruppen och i vissa fall till vitryggsnätverket
- att på länsstyrelsen
 - samverka internt mellan olika verksamheter som har betydelse för åtgärdsprogrammet, så som förvaltning av skyddade områden, formellt skydd, landsbygdsutveckling.
 - driva på och bevaka vitryggig hackspetts intressen internt avseende bland annat översyn och uppdatering av skötselplaner och bevarandeplaner, vattendomar och arbetet med den nationella

planen för omprövning av vattenkraft (NAP), arbete med övergripande strategier, översiktsplaner, handlingsplanen för grön infrastruktur och övrig ärendehandläggning.

- att på Skogsstyrelsen
 - samverka internt mellan olika verksamheter som har betydelse för åtgärdsprogrammet, så som förvaltning av skyddade områden, rådgivning om ekonomiska stöd och skötsel, information och dialog om formellt skydd.
 - uppmärksamma samverkansmöjligheter med verksamheter som syftar till att öka mängden lövskog i landskapet
 - när myndigheten träffar andra aktörer regelmässigt överväga om arbetet med lövskog/vitryggig hackspett berörs, eller bör lyftas in som en punkt på dagordningen.

Regionala samordningsgrupper för de olika länen behövs för att initiera och samordna aktörernas insatser så det sker en kraftsamling där det ger mest naturvårdsnytta. Samordningsgrupperna består huvudsakligen av de aktörer som är direkt ansvariga för att åtgärderna blir utförda i respektive län. Om en värdetrakt ingår i fler än ett län kan samverkan behövas mellan länen. Aktörerna bör själva strukturera arbetet, men följande kan exempelvis ingå i en samordningsgrupp:

- Länsstyrelsen (koordinatör för länets arbete med åtgärdsprogram för hotade arter, representanter för områdesskydd och förvaltning).
- Skogsstyrelsen (kontaktperson för arbetet med vitryggig hackspett på distriktet).
- Berörda naturvårdsstiftelser (Upplandsstiftelsen och Väst kuststiftelsen).
- Bolag med vitryggsavtal (Stora Enso, Kopparfors, Bergvik Skog Öst, Hällefors Tierp skogar, Gysinge skog, Borgvik skog, Edmåla skog och Skogssällskapet)
- Skogsbolag och större markägare (Sveaskog, Holmen, SCA, Boxholms skogar, Skellefteå kraft med flera)
- Projekt vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen (regional representant).
- Övriga aktörer vid behov: kommuner, stift, markägarföreningar, Birdlife Sverige samt regionala fågelföreningar, Biosfärsområde Älvlandskapet Nedre Dalälven med flera
- Den nationella samordningsgruppen bjuds in till samtliga möten.

Grupperna bör samlas minst en gång per år för att avhandla vad som gjorts och vad som är på gång med syftet att samordna åtgärder, utbyta erfarenheter, identifiera lösningar för eventuella hinder i arbetet och uppmuntra till fortsatt arbete. Goda erfarenheter finns av att träffas två tillfällen per år, varav en träff i fält för att se konkreta exempel på planerade och utförda åtgärder.

Ansvariga: Regional koordinator på länsstyrelsen och Skogsstyrelsen

ÖVERSYN AV OPTIMALOMRÅDEN

Att bevara, skapa och förvalta optimalområden är av högsta prioritet. Regelbunden översyn samt utpekande av nya optimalområden är också nödvändigt, i synnerhet i de värdetrakter där optimalområden inte pekats ut tidigare. I början av programperioden ska Örebro län göra en översyn av sina optimalområden. Norrbottens, Västernorrlands och Kalmar län ska peka ut optimalområden. Gävleborgs län ska lägga till optimalområden i värdetrakt Testeboån i slutet av perioden. Övriga län gör vid behov en översyn av gränser i samband med framtagande av genomförandeplaner. Optimalområdena sammanställs regionalt och nationellt. Regionala skikt administreras och tillhandahålls till regionala aktörer av länsstyrelsen. Nationella skikt administreras av det nationellt koordinerande länet, men tillhandahålls mer restriktivt, i enlighet med den kommande kommunikations- och sekretesspolicyn.

Ansvariga: Länsstyrelsernas regionala koordinatör uppdaterar sina skikt över optimalområden om nödvändigt, nationell koordinatör på länsstyrelsen sammanställer skikt över samtliga optimalområden.

FRAMTAGANDE AV GENOMFÖRANDEPLANER FÖR OPTIMALOMRÅDEN

I ett optimalområde kan insatser vara aktuella för att bevara och utveckla områdets lövvärden. Behov och förutsättningar skiljer sig från område till område.

För att få en bild av statusen och åtgärdsbehovet i ett optimalområde bör en genomförandeplan tas fram som svarar på frågorna:

1. Är området funktionellt för ett reproducerande par vitryggig hackspett?
2. Behövs någon åtgärd för att utveckla området?
 - a. Vilken/vilka åtgärder behövs?
 - b. Var?
 - c. När behöver det ske?
 - d. Vem eller vilka aktörer är lämpliga som utförare?
 - e. Finns det hinder för att utföra insatserna? Vilka möjliga lösningar eller alternativa insatser finns?
3. Vad är nästa steg?
4. När ska man nästa gång bedöma områdets status och följa upp genomförda åtgärder?

Vid framtagandet av genomförandeplaner kan man behöva göra habitatklassificeringar, markägaranalyser, uppmärksamma och hantera flaskhalsar eller se över avgränsningen av optimalområdet. Grundregeln är att göra det så enkelt som möjligt så att tid och resurser läggs på konkreta åtgärder i fält. Genomförandeplanerna ska underlätta att se var insatser behövs och kan även fungera som underlag för uppsökande rådgivning.

Om optimalområdet berör flera aktörer, tas genomförandeplanen med fördel fram gemensamt. Den eller de aktörer som har störst inflytande i området kan vara lämpliga att driva arbetet, men generellt gäller att arbetet drivs och samordnas av

länsstyrelsen, i samverkan med Skogsstyrelsen och andra berörda aktörer. Genomförandeplanerna i länet sammanställs och kan för aktörer som verkar i flera optimalområden utgöra ett stöd för prioritering mellan områden, prioriteringslista baserat på nulägesstatus och åtgärdsbehov.

Ansvariga: Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen, tillsammans med berörda aktörer.

HANTERING AV HÄCKNINGAR

Om häckande fåglar etablerar sig i ett område är det önskvärt att informationen når länsstyrelsen och Skogsstyrelsen, samt den berörda markägaren. I sammanhanget är det viktigt att ta hänsyn till artens höga skyddsklassning så att inte information sprids till fler än nödvändigt, eftersom det riskerar att orsaka störningar på häckningen. När häckningar sker utanför skyddade områden är det är önskvärt att myndigheter, berörda markägare och andra aktörer tidigt har en dialog kring behov av hänsyn. Artskyddsförordningen gäller och eventuella åtgärder behöver planeras med hänsyn till det.

Om det dyker upp häckningar utanför utpekade optimalområden och värdetrakter bör dessa bevakas för att undersöka om det handlar om tillfälliga häckningar eller stationära häckande par i lämpliga livsmiljöer. I det senare fallet bör det undersökas om området kan inkluderas i optimalområde eller värdetrakt.

UTREDA FÖRUTSÄTTNINGAR I LANDSDEL SYD

I början av programperioden bör landsdel Syd utreda förutsättningarna för att få tillbaka häckande vittryggig hackspett till landsdelen. Utredningen ska identifiera potentiella värdetrakter och optimalområden samt vilka åtgärder som skulle krävas för att på lång sikt omvandla landsdelens goda potential till verklighet. Den kan även omfatta en enklare markägaranalys för att få fram ytterligare nyckelaktörer. Utredningen bör undersöka intresset hos nyckelaktörer samt möjligheterna för en satsning i ett längre tidsperspektiv.

Ansvar: Länsstyrelserna i landsdel Syd i samverkan med nyckelaktörer och med stöd av den nationella samverkansgruppen

Rådgivning, Dialog och Information

För att nå tillräcklig mängd löv i värdetrakter för vittryggig hackspett är det nödvändigt att miljöhänsynen vid skogsbruksåtgärder inriktas mot att höja lövskogsvärdena, som ett komplement till frivilliga avsättningar, formellt skydd och naturvårdande skötsel. För att lyckas med detta är information till, och dialog med, skogsägare mycket viktigt. Kunskap om olika arters ekologi och biologi kan vara en god grund för ökat intresse för såväl artbevarande som naturvård generellt. I de flesta fall är det möjligt att utforma miljöhänsynen i skogsbruket så att den gynnar lövskogarter. Skogsbrukets aktörer har ett gemensamt ansvar att bidra med

kunskap och råd om lämplig hänsyn till lövskogsvärden inom optimalområden och värdetrakter.

Som stöd i arbetet kan de branschgemensamma målbilderna för god miljöhänsyn i skogsbruket användas (se Skogsstyrelsens webbplats, www.skogsstyrelsen.se). Målbilderna beskriver karaktärer, miljövärden och lämplig hänsyn till de hänsynskrävande biotoper som finns nämnda i skogsvårdslagens 30 §. Flera av målbilderna för hänsynskrävande biotoper utgör viktiga miljöer för vitryggig hackspett, såsom triviallöv och ädellöv (kommande under programperioden), strand- och svämskogar, brynmiljöer i anslutning till öppen jordbruksmark och igenvuxna hagmarker och lövängar.

Ett syfte med rådgivning är att markägare utifrån nya eller fördjupade kunskaper väljer att göra aktiva val för att bevara löv och ökad naturvårdande skötsel, något som i sin tur kan bidra till att utveckla lövvärdena i ett landskapsperspektiv.

Länsstyrelserna kan även involvera betesrådgivare i syfte att restaurering av kulturmarker/igenväxningsmarker görs på ett sätt som gynnar vitryggig hackspett. Rådgivning kan även ske vid förändrad markanvändning och framtagande av kommunala planer. Naturbruksplaner är ett verktyg som kan användas i högre utsträckning.

Flera aktörer kan arbeta med information, dialog och rådgivning. Här följer exempel på åtgärder:

- Information riktad till markägare om möjligheter att söka rådgivning/stöd för skötsel.
- Förbättrad generell information om hur ekonomiska stöd kan användas i vitryggssammanhang.
- Informera om möjligheten till formellt skydd genom personlig kontakt med markägare som har lövskog.
- Riktad information om hänsyn till lövvärden i samband med annan rådgivning, t.ex. lövskogsproduktion eller betesrådgivning.
- Träffar med tema naturvårdande skötsel av lövskog och möjligheter för enskilda markägare, riktad till markägare och/eller ombud/virkesköpare.
- Samverka med markägarorganisationer kring möjligheter att tillvarata markägares intresse att gynna lövskog och vägar att nå ut med råd om lämpliga åtgärder.
- Ta tillvara kompetens och lokalkännedom hos ideella inom bland annat Projekt vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen, Birdlife och lokala fågelföreningar.
- Rådgivning och information kring anpassad skötsel av lövproducerande marker i infrastrukturens miljöer. Exempelvis om insatser längs skogsbilvägar, kraftledningsgator eller gator/promenadstråk för att bevara lövvärden.

- Riktad rådgivning till markägare i värdetrakter, särskilt i anslutning till optimalområden kring skötsel och nyskapande av lövskogar, lövskogsbruk eller lövrik skog.

Ansvariga: Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen, samt andra aktörer som möter markägare.

INFORMATION RIKTAD TILL AKTÖRER I VITRYGGSNÄTVERKET

Vitryggsnätverket består av de aktörer som på ett eller annat sätt är inblandade i att genomföra åtgärder för vitryggig hackspett. Det handlar i första hand om deltagare i de regionala samordningsgrupperna, men även forskare och andra aktörer som har ett intresse av att få information eller utbyta erfarenhet kan ingå. Länsstyrelsen i Uppsala agerar värd för och uppdaterar en kontaktlista till alla engagerade i vitryggsnätverket.

Länsstyrelsen i Uppsala ska tillhandahålla en nationell samarbetsyta om vitryggig hackspett. Här ska bl.a. finnas litteratur, föredrag och informationsmaterial. Samarbetsytan ska inte hantera uppgifter om var det finns fåglar, stödutfodring, utsläppsplatser eller dylikt, utan informationen ska begränsas till generella fakta om arten samt skötsel av dess livsmiljö. Den nationella samverkansytan ska under programperioden i högre utsträckning användas för planering, erfarenhetsutbyte och uppföljning av åtgärder. För att åstadkomma detta görs den tillgänglig för fler aktörer inom vitryggsnätverket.

Det finns en folder som kan spridas och användas i högre utsträckning: *Vitryggig hackspett – Åtgärder för att bevara och skapa höga naturvärden i lövskog*. Foldern tar upp varför samt hur man kan göra åtgärder för att gynna vitryggig hackspett. Den lyfter även fram goda exempel från olika håll i landet. Foldern kan beställas från Länsstyrelsen i Uppsala, men ligger även på Länsstyrelsens hemsida och på samarbetsytan. Faktabladet *Skapa naturvärden genom aktiv naturvård* (Skogsstyrelsen 2023) ger också flera goda råd.

Ansvariga: Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen.

INFORMATION RIKTAD TILL ALLMÄNHETEN

Det är fortsatt viktigt med information i samband med åtgärder, särskilt på plats i skogen så att allmänhetens förståelse och acceptans för naturvårdande skötsel ökar. Fokus i informationen kan vara på lövskogsgynnande åtgärder mer generellt, även om åtgärderna gjorts med fokus att gynna vitryggig hackspett.

Det finns framtaget ett underlag till informationsskyltar att använda sig av vid exempelvis restaurering. Skylten (figur 3) är anpassningsbar beroende på vilken aktör som använder den. Underlaget kan laddas ner från samarbetsytan, alternativt beställas direkt från Länsstyrelsen i Uppsala.

Här skapar vi ett hem för vittryggig hackspett

Lövskogar med många döda träd är ovanliga och innehåller massor av arter. Därför är dessa viktiga att bevara och återskapa. En av arterna som trivs i dessa miljöer är vittryggig hackspett. Hjälper vi den så hjälper vi även många andra arter. Här genomförs därför åtgärder för att gynna lövträd och skapa döda, solbelysta lövträd. Då kommer skogen att mylla av liv.

Varför bevara vittryggig hackspett?

Vittryggig hackspett är beroende av lövskogs-miljöer med mycket död ved. Många andra arter gynnas också av dessa miljöer. Några exempel är ugglor, skalbaggar, mossor, lavar och flera andra hackspettar. Om den vittryggiga hackspetten finns i skogen kan vi därför vara säkra på att det är en skog med ett rikt naturliv.

Varför ser skogen skräpig ut?

Ofta kan det se lite skräpigt ut när man precis tagit bort all gran, det ligger ris på marken och den träd är döda. Ris på marken är oftast inte skadligt. I de döda träden finns mer liv än du kan ana. Här kryllar det av insekter och deras larver som lever av och i den döda veden. Insekterna lockar i sin tur insektsätande djur som fåglar och igelkottar. Om du kollar lite närmare kanske du kan se gångar i veden från skalbaggs-larver.

Åtgärder som görs för vittryggig hackspett
Det som oftast görs för att skapa en rik lövskogs-miljö är att man tar bort gran. Sedan skapas den levande döda veden genom att man exempelvis:

- Kapar träd till högstubbar
- Lämnar liggande stammar och grova grenar
- Ringbarkar träd
- Gör en naturvårdsbränning

Vittryggig hackspett (hane)

Så känner du igen vittryggig hackspett

Fågeln är cirka 28 cm lång, blekröd under stjärten och har ett vitt fält mitt på ryggen. Hanen har röd hjässa och honan svart. Den kan förväxlas med både större och mindre hackspett.

Skillnader:

- Större hackspett har två stora vita fläckar på skuldrorna, samt mycket rödare undergump.
- Mindre hackspett har inget rött under stjärten och är mindre i storlek, ca 15 cm.

Större hackspett

Mindre hackspett

Vill du veta mer?

Vi som samarbetar för att bevara den sällsynta hackspetten representerar markägare, ideella föreningar och myndigheter. För mer information kontakta Länsstyrelsen eller Skogsstyrelsen.

Text och layout: Stigbjörn Jonsson, Illustrationer © Niclas Johansson

Figur 3. Skylt att använda vid restaurering. Detta är den generella skylten som kan användas av alla.

Berörda djurparker ska utnyttja sina möjligheter att nå ut till en bred allmänhet genom information i anslutning till uppfödning och visning av vittryggig hackspett.

Ansvariga: Alla aktörer i vittryggsnätverket.

ERFARENHETSUTBYTE OCH UTBILDNING

Eftersom ett stort antal aktörer är engagerade i åtgärdsprogrammet behövs det ett kontinuerligt erfarenhetsutbyte. Det gäller både inom och mellan de regionala samordningsgrupperna. Det finns också ett behov av kalibrering kring skötsel och målbilder för olika stadier av lövskog, liksom för vad som är ett funktionellt optimalområde. En gemensam skötselträff för att diskutera skötselfrågor bör hållas årligen i de regionala samordningsgrupperna. Med fördel kan även virkesköpare, planerare och övriga rådgivare bjudas in till dessa träffar för att öka kunskapen kring lämpliga vittryggsmiljöer och skötselåtgärder.

Aktuellt kunskapsstöd kring lövskog och lövskogsskötsel från Skogsstyrelsen kan med fördel användas. Det tillgängliga materialet kommer sannolikt att variera under programperioden. Under 2023 och 2024 ordnade Skogsstyrelsen flera träffar med temat *Miljösmart skogsbruk* och digitala föredrag i samband med "Lövveckan". Samverkansprojektet *Ett mer variationsrikt skogsbruk* producerar också en del faktablad, som återfinns i Skogsstyrelsens information om *Grön infrastruktur i praktiken för dig som skogsägare*. Länsstyrelsen i Uppsala driver projektet *Gynna lövskogens arter med fokus på vittryggig hackspett* under 2023–2024.

Nationella träffar och utbildningar av olika slag ska arrangeras i mån av resurser. Under 2024 uppmanas alla inblandade inom vittryggsnätverket att delta på

aktiviteter i projektet *Gynna lövskogens arter med fokus på vitryggig hackspett*. Projektet innehåller flera olika aktiviteter – allt från föredrag, workshopar och kurser till fältträffar och studieresor. Vitryggsnätverket är huvudmålgrupp för projektet. Inga andra nationella aktiviteter anordnas så länge det projektet pågår. Den nationella samverkansgruppen ansvarar för de nationella träffarna. Även andra aktörer kan givetvis anordna träffar och utbildningar utanför åtgärdsprogrammets regi, t.ex. har Birdlife arrangerat konferenser i norra Sverige under 2022 och 2023 i samverkan med skogsbolag.

För att veta vilken målbild man ska ha vid restaurering av optimalområden behövs kunskap om hur bra vitryggsmiljöer kan se ut. Samtidigt är det viktigt att samla erfarenheter rörande resultatet av olika restaureringsinsatser. Därför är det motiverat med en studieresa till ett lämpligt område, t.ex. till Finland, Polen eller Lettland.

Ansvariga: Nationell och regional koordinering.

Kommunikation och sekretess

Eftersom vitryggig hackspett är så ovanlig finns ett stort intresse för arten, vilket kan leda till störningar om lokaler där fåglar finns blir kända. Eftersom den svenska populationen är så liten är varje enskild individ och häckning mycket viktig för artens fortlevnad och även enstaka störningar få stora negativa konsekvenser. Problemet förstärks av att arten är stationär, så om en häckningslokal blir känd kan den utsättas för störningar under flera år.

Den höga skyddsklassningen har medfört utmaningar vid planering och kommunikation av åtgärder mellan länen. För att säkerställa ett smidigt och effektivt samarbete mellan berörda aktörer behövs tydligare riktlinjer kring hur olika typer av information ska hanteras. En kommunikations- och sekretesspolicy ska tas fram och implementeras.

Ansvariga: Nationell koordinator på länsstyrelsen för framttagande, alla aktörer avseende tillämpning.

Arbete för grön infrastruktur och ekologisk landskapsplanering

Naturvärden som kopplar till lövskogar är viktiga att belysa i arbetet med grön infrastruktur, inte minst i de landskap där det finns värdeetrakter för vitryggig hackspett. Ekologisk konnektivitet är en avgörande faktor för att uppnå gynnsam bevarandestatus för vitryggig hackspett i Sverige och dagens situation är långt ifrån tillfredsställande. Stora värdekärnor ligger glest i landet och ett långsiktigt arbete för att knyta samman dessa är mycket viktigt. Landskapsperspektivet är viktigt oavsett skala – nationellt, regionalt eller på lokal nivå. Exempel på åtgärder är att skapa nya värdeetrakter eller att utöka och binda samman redan befintliga. Det behövs också arbete utanför värdeetrakter och optimalområden, exempelvis längs

med vattendrag och efter skogsbränder. Med tidig planering ökar chanserna för naturligt utbyte och spridning av vitryggig hackspett mellan landsdelarna. Samverkan mellan länsstyrelsernas arbete med grön infrastruktur och åtgärdsprogrammet för vitryggig hackspett är avgörande.

Ekologisk landskapsplanering är en viktig arbetsmodell för att skogsbruket tillsammans med andra berörda aktörer ska kunna möta de lövskogsberoende arternas speciella behov av skydd och skötselåtgärder. Ekologisk landskapsplanering är särskilt viktigt för en art som vitryggig hackspett med höga krav på stora arealer lövskog.

Det är värdefullt om man kan integrera och samla alla naturvårdsinsatser i skogsbrukets ekologiska landskapsplanering, såsom frivilliga avsättningar, naturvårdsbränningar och återskapande av lövrika sumpskogar. Genom att större markägare delar information om sin planering kan alla parter få en mer komplett bild av var åtgärder, frivilliga avsättningar och formellt skydd på bästa sätt kan kombineras för att förstärka arbetet med att bevara vitryggig hackspett. De regionala samordningsgrupperna ska samla olika aktörer som är verksamma i en eller flera närbelägna värdetrakter för att få till stånd åtgärder på landskapsnivå.

Ansvariga: Skogsstyrelsen, berörda skogsbolag och andra markägare (kommuner med flera).

Formellt skydd och frivilliga avsättningar

För att skapa tillräckligt stora lövrika landskap behöver lövskogsområden bevaras och förvaltas med naturvårdsmål. Olika lösningar för att bevara lövskog måste ofta övervägas och samverkan krävs för att nå de arealer som behövs.

Frivilliga avsättningar är en viktig form för bevarande, sida vid sida med formellt skydd. Formellt skydd (nationalparker, naturreservat, biotopskydd och naturvårdsavtal) är i sammanhanget vitryggig hackspett främst aktuellt för miljöer rika på medelålders och äldre triviallöv och naturvärden knutna till triviallöv. Även större arealer utvecklingsmark med yngre eller på annat sätt potentiell lövskog/lövrisk skog är lämpliga att om möjligt inkludera för att uppnå de arealer som vitryggig hackspett behöver, såsom spontant brända ytor och lövrisk ungskog. Äldre ädellöv som har stora befintliga värden skyddas ofta i första hand med andra motiv än vitryggig hackspett.

Arbetet med formellt skydd genomförs enligt Nationell strategi för formellt skydd (revideras 2024). Många gånger pekar prioriteringen inom strategin för formellt skydd på samma skogar som pekas ut som viktiga för vitryggig hackspett, men inte alltid. Tillgången till medel för formellt skydd avgör hur stora möjligheterna är att erbjuda formellt skydd till markägare med skogar viktiga för vitryggen. Frivilliga

avsättningar har särskilt stor betydelse för bevarandet där det formella skyddet inte är en möjlighet.

Åtgärder för att ge fler lövskogar möjlighet till ett formellt skydd:

- Riktad information till markägare för att öppna för en dialog om formellt skydd.
- Rikta särskilda medel till arbetet med att bevara lövskogsområden.
- Se över hur regionala strategier för formellt skydd och handlingsplaner för grön infrastruktur fångar upp värdeetrakter för vitryggig hackspett, och se till att de är samordnade i tillräcklig utsträckning.
- Kalibrera naturvärdesbedömning av lövskog och triviallövsskogars prioritet för skydd.
- Inventering av områden som kan vara lämpliga för formellt skydd. Länen kan ibland söka särskilda inventeringsmedel från Naturvårdsverket.

BEVARANDEFORMER

Nationalparker

Nationalparker syftar till att bevara större sammanhängande områden av utvalda landskapstyper i deras naturliga tillstånd eller i väsentligt oförändrat skick. De beslutas av regering och riksdag och marken ägs av staten. Färnebofjärdens nationalpark lämpar sig väl för vitryggig hackspett, men Haparanda skärgård och Tiveden har också lämpliga miljöer. Det planeras även en nationalpark vid sjön Allgunnen i Kalmar län, där Hornsö ekopark kommer att ingå.

Naturresevat

Naturresevat är en lämplig skyddsform främst när det gäller större värdekärnor eller för mosaikmiljöer som innehåller kluster av värdekärnor, eller områden som kräver en komplicerad skötsel eller förvaltning för friluftsliv. Utvecklingsmark kan ingå.

Biotopskyddsområde

Biotopskyddsområden är ett skyddsinstrument för ett antal särskilt utpekade biotoptyper. Områdena är vanligen 2–10 hektar stora, men kan vara upp till 20 hektar.

Naturvårdsavtal

Naturvårdsavtal är ett civilrättsligt avtal som kan tecknas mellan Skogsstyrelsen, en länsstyrelse eller kommun och en markägare. Naturvårdsavtalets längd varierar mellan 1 och 50 år. Syftet med ett naturvårdsavtal är att utveckla och bevara de naturvärden som finns, och det har inte samma strikta krav på biotoptyp som biotopskyddsområden. Det kan därför erbjudas till markägare i fall där naturresevat eller biotopskyddsområden inte varit en möjlig eller lämplig lösning.

Inom arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter kan naturvårdsavtal tecknas när ett avtal bedöms ha väsentlig betydelse för arten. Skyddsformen kan användas i högre grad av länsstyrelserna än vad som varit fallet hittills. Naturvårdsavtal kan användas för att arbeta med förstärkning och nyskapande av värdekärnor eftersom de kan inkludera utvecklingsmark i högre grad än de formella skydden. Eftersom många av vitryggig hackspetts livsmiljöer utgörs av successionsmiljöer kan naturvårdsavtal vara särskilt lämpligt.

Vitryggsavtal och Ekoparker är särskilda varianter av naturvårdsavtal som tecknats i överenskommelse med större bolag, utan ersättning, för att formalisera bolagens frivilliga avsättningar.

Natura 2000

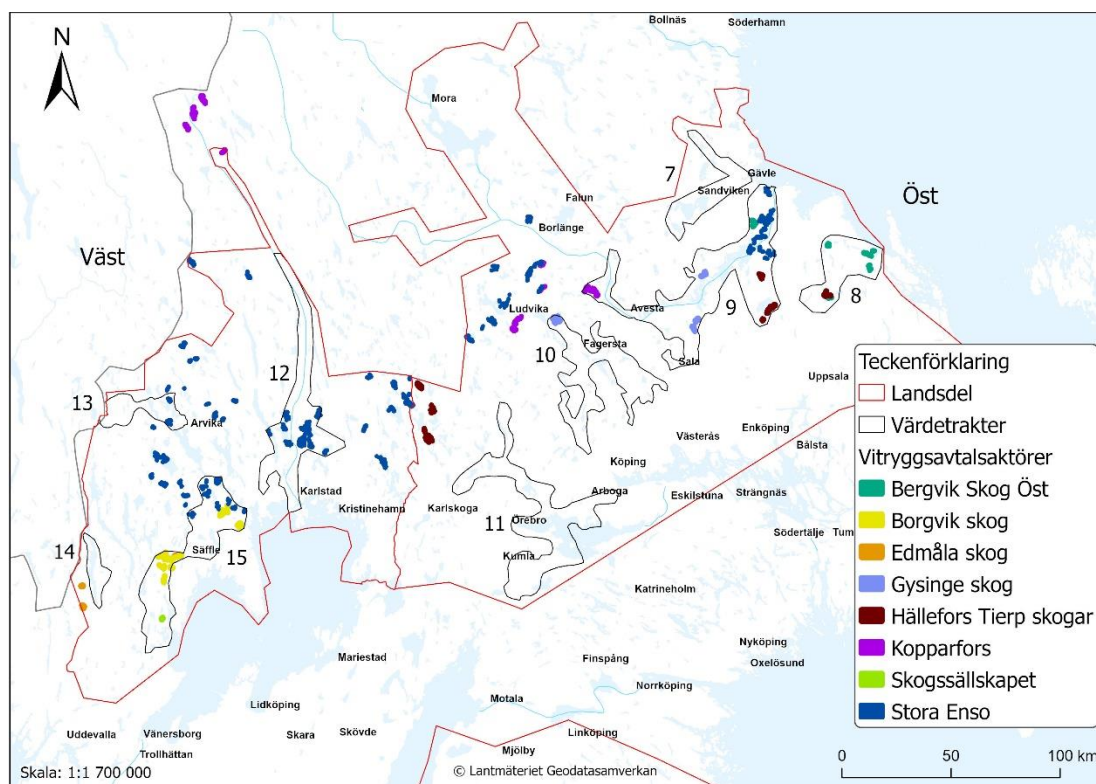
Många av de mest intressanta områdena för vitryggig hackspett har pekats ut som Natura 2000-områden. Vitryggig hackspett är utpekad i 26 Natura 2000-områden (SPA-områden). Flera av artens livsmiljöer utgör så kallade prioriterade naturtyper. Länsstyrelsen tar fram bevarandeplaner som bl.a. ska innehålla konkreta åtgärder för hur förekommande arter och livsmiljöer ska nå och upprätthålla gynnsam bevarandestatus. Normalt har Natura 2000-områden i skogsmark även ett annat formellt skydd. Genom den av EU nyligen antagna restaureringsförordningen kan det komma skarpare krav på skötsel av Natura 2000-områden.

Frivilliga avsättningar

Skogsbrukets frivilliga avsättningar utgör en väsentlig del i arbetet med att bevara skogens biologiska mångfald. De frivilliga avsättningarna har avgörande betydelse för hur stora arealer lövskogar och lövrika skogar som kan bevaras på landskapsnivå. Med vitryggig hackspetts stora krav på tillräcklig areal lövdominerad, ofta äldre skog kan de frivilliga avsättningarna, och skötseln av dessa, vara avgörande för arten. Inom det certifierade skogsbruket arbetar man med att öka lövandelen både på beståndsnivå och traktnivå. I värdetrakter är det mycket viktigt att de mest lämpade miljöerna skyddas.

Vitryggsavtal

Omkring 10 000 ha skog är idag skyddade inom vitryggsavtal. Med vitryggsavtal menas de nio naturvårdsavtal som Stora Enso, Kopparfors, Bergvik Skog Öst, Hällefors Tierp skogar, Gysinge skog, Borgvik skog, Edmåla skog och Skogssällskapet har tillsammans med Skogsstyrelsen. Avtalen har alla samma syfte, att bevara och utveckla naturvärden med koppling till triviala lövträd, särskilt för vitryggig hackspett. Avtalen omfattar tillsammans omkring 100 områden om 100 ha och ligger i landsdel Väst och Öst (Figur 4).

Figur 4. Vitryggsavtal. Landsdelarna syns med röd ytterkant och värdeotrakter med svart. Edmåla skog är förstörd mer än övriga vitryggsavtal för att synas i kartan.

Områdena varierar från redan funktionella optimalområden till yngre skog som först om 20–40 år beräknas utgöra optimal livsmiljö. Målet är att få tillräckliga biotopkvaliteter för vitryggig hackspett inom vart och ett av dessa områden.

Vitryggsavtalen har sin historia i att Stora Enso Skog med början under 1990-talet inom sin ekologiska landskapsplanering avsatte cirka 10 000 hektar som bedömdes ha potential att bli goda livsmiljöer för vitryggig hackspett. Avsättningarna formaliserades genom ett särskilt naturvårdsavtal, som delats upp och förts vidare vid förändringar i ägarstrukturen. Idag förvaltas områdena av flera olika markägare (figur 4). Inom avtalen finns en möjlighet att vid behov och efter överenskommelse mellan avtalsparterna flytta areal till områden med större nytta för vitryggig hackspett.

I samband med avtalen har bolagen åtagit sig att utföra viss naturvårdande skötsel. De insatser bolagen gör för att utveckla områdena till funktionella optimalområden är av stor betydelse för vitryggig hackspett.

Innan skötsel utförs ska den stämmas av med Skogsstyrelsen. Under programperioden bör Skogsstyrelsen tillsammans med avtalsparterna utveckla arbetet med samråd om naturvårdande skötsel i områden som omfattas av vitryggsavtal. Parterna behöver regelbundet ha dialog kring vitryggsavtalen och bland annat fånga upp prioriterad skötsel, behov av arealjusteringar och hantering

av arealer med vitryggsavtal som övergår i formellt skydd. Vitryggsavtalens förvaltning och förbättring av dem ligger utanför Åtgärdsprogrammet.

Vitryggsavtalen ligger synliga i Skogsstyrelsens GIS-skikt över skyddade områden.

Ekoparker

Ett antal landskapsavsnitt med skogar värdefulla för vitryggig hackspett är idag skyddade inom Sveaskogs Ekoparker. Med Ekoparker menas de 37 områden om sammanlagt ca 114 000 hektar som Sveaskog avsatt och formaliserat i ekoparksavtal tillsammans med Skogsstyrelsen. Ekoparkerna är landskap med uttalat stora naturvårdsambitioner och finns spridda i hela landet. Flera av ekoparkerna ligger i anslutning till värdetrakter för vitryggig hackspett.

Sveaskogs ekoparker ska uppfylla följande kriterier:

- Större sammanhängande landskapsavsnitt om minst 1 000 hektar.
- Landskapsavsnitt med höga naturvärden och höga naturvårdsambitioner på minst 50 % av arealen.
- Landskapsavsnitt där befintliga naturvärden bevaras eller där värden restaureras när förutsättningarna är goda.
- Ekologi går före ekonomi.
- Ekoparkerna omfattas av ett 50-årigt formellt skydd genom ekoparksavtal med Skogsstyrelsen.
- I Ekoparksavtalen ingår årligt samråd där Skogsstyrelsen bistår med råd om skötsel.

SATSNINGAR HOS ANDRA SKOGBOLAG, SKOGSÄGARFÖRENINGAR, KOMMUNER OCH STIFT

Flera andra aktörer med större markinnehav arbetar idag riktat mot lövskogsmiljöer. Flera kommuner arbetar med lövmiljöer med sikte på vitryggig hackspett på sitt markinnehav. Aktörerna är i varierande omfattning knutna till arbetet med vitryggig hackspett.

Under programperioden kan den nationella samordningsgruppen och fler större aktörer, så som bolag, stora markägare, skogsägarföreningar, kommuner och stift inleda samtal kring möjligheter för fler aktörer att i högre grad integreras i vitryggsarbetet, eller anta egna handlingsprogram för lövskogsmiljöer inom värdetrakter för vitryggig hackspett. Syftet är att dela erfarenheter och ta tillvara fler aktörers insatser samtidigt som kvaliteten på insatserna har potential att öka genom god samverkan.

Ansvariga: Länsstyrelserna, Skogsstyrelsen, Projekt Vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen, berörda skogsbolag, kommuner, skogsägarföreningar och stift.

ÖVERSIKT AV SKYDDADE OMRÅDEN

Det är önskvärt med en uppdatering av bilaga 2 i åtgärdsprogrammet för vitryggig hackspett 2017–2021 – Behov av statligt områdesskydd och skötsel. På kartorna i bilaga 3 i samma rapport finns en översikt av skyddade områden inom de utpekade värdetrakterna. Även dessa är lämpliga att uppdatera, även om det kan vara svårt att urskilja lövskogsskydd från annan typ av skydd.

Ansvariga: Länsstyrelserna och Skogsstyrelsen.

Aktiva åtgärder i fält

Skötsel, restaurering och nyskapande av livsmiljöer

Naturvårdande skötsel tillsammans med formellt skydd och frivilliga avsättningar är de viktigaste åtgärderna för att nå målen om funktionella optimalområden. Det är önskvärt att alla parter ökar sina ansträngningar, både inom och utanför skyddade områden. Samverkan mellan myndigheterna och skogsbruket samt rådgivning kring skötsel är som tidigare nämnts viktigt för att nå effekt.

Skötsel behövs för att bevara och utveckla såväl värdekärnor som utvecklingsmarker intill värdekärnor, samt för att utveckla lövvärden på landskapsnivå för att motverka fragmentering. Naturligt lövrika miljöer, såsom strandzoner och bryn, har stor potential och ska uppmärksammas mer i bevarandearbetet. Geografiskt närliggande områden kan med fördel restaureras i större projekt. En flexibilitet utifrån förutsättningarna (var det finns vitryggig hackspett, tillgängliga resurser, åtgärdsbehov) behövs. Områden med förekomst av vitryggig hackspett, i lämpliga biotoper och med en god potential till grön infrastruktur, bör prioriteras oavsett var det är. Möjligheter till ekonomiskt stöd ska utnyttjas. I vissa fall kan det vara aktuellt att teckna överenskommelser med markägare för att öppna för att annan part ansvarar för förvaltningen.

MÅLBILD OCH PRIORITERADE ÅTGÄRDER

Vid skötsel av skogar för vitryggig hackspett krävs ofta insatser för att nå målbilden med låg andel gran, hög andel lövträd och hög andel död lövved. Det innebär att åtgärder som minskar och håller nere graninslaget är högt prioriterade, liksom åtgärder för att öka mängden död lövved. Det är ofta motiverat att gå in med åtgärder i yngre skogar för att påskynda omställningen till lövskog och minska granandelen. Exempelvis kan stängsling av områden med stort uppslag av lövsly vara en åtgärd som ökar chanserna för nyetablering av lövrika skogar. Vitryggig hackspetts roll som paraplyart kan lyftas vid skötselsamverkan i de berörda trakterna och positiva effekter på responsarter betonas.

De viktigaste åtgärderna för att sköta, restaurera eller nyskapa livsmiljöer för vitryggig hackspett är:

- Uthuggning och röjning av gran och andra konkurrerande trädslag.
- Skapande av död lövved.
- Återställande av naturlig hydrologi och översvämningar.
- Naturvårdsbränning.
- Bete.
- Öka andelen lövträd i landskapet.
- Nyskapa lövskog, inklusive stängsling av självföryngring.
- Kartlägga skötselbehov och revidera skötselplaner.

Vid alla åtgärder som sker i bestånd med höga naturvärden eller kulturvärden behöver i regel åtgärden omsorgsfullt planeras i fält för att minimera risken att natur- eller kulturvärden skadas. Exempel på naturvärden som särskilt ska beaktas är senvuxna granar, ekar, tallar, bärande träd, blommande buskar, hasselbuketter samt fuktiga och blöta miljöer.

Natur- och kulturvårdande skötsel av skog - Nationell strategi för skötsel av formellt skyddade och frivilligt avsatta skogar till 2030 (2023) ger stöd i form av kunskapssammanställning, prioritering och val av åtgärder för att nå mål för skötsel. Strategin lyfter bland annat vikten av att beakta åtgärdsprogramarter vid naturvårdande skötsel, som grund för att prioritera var åtgärder genomförs och för anpassning av åtgärderna. Om man kan välja mellan flera avsatta lövområden är det prioriterat att genomföra skötsel i landskapssavsnitt där det finns skyddsvärda arter, eller som pekats ut som regionalt värdefulla. Åtgärdsprogram är en källa till kunskapsstöd för att göra anpassning till arternas krav på livsmiljö när åtgärder planeras. När det gäller vitryggig hackspett lyfter strategin vikten av att i områden viktiga för arten prioritera skötsel av lövbrännor och andra lövrika skogar, svämskogar och sumpskogar. Vitryggig hackspetts krav på livsmiljö kan i dessa miljöer vara en anledning att prioritera alternativa åtgärder om naturvårdsbränning eller återställning av hydrologi inte är möjligt, så som att åtgärda inväxande gran.

Om inte naturliga processer går att återskapa är det ofta aktuellt med återkommande skötsel för att kontinuerligt hålla andelen gran låg och tillföra död lövved. Att efter skötsel på något sätt säkra återbesök inför nästa åtgärd genom registrering i exempelvisbeståndsdatabas eller annan skötselplanering är lämpligt.

I följande stycken beskrivs de för vitryggig hackspett viktigaste åtgärderna närmare.

Ansvariga: Markägare och förvaltare.

UTHUGGNING OCH RÖJNING AV GRAN OCH ANDRA KONKURERANDE TRÄDSLAG

Uthuggning eller ringbarkning av gran är en mycket viktig åtgärd – ofta den viktigaste – i många lövskogar med potential för vitryggig hackspett. Granen är skuggtålig och utan naturliga störningar kommer granen till slut konkurrera ut lövträden, därför är återkommande åtgärder av stor betydelse. Erfarenheterna från det finska åtgärdsarbetet är att volymandelen gran bör vara så låg som möjligt (max 5 procent) i beståndet, och aldrig över 25 procent. Vid högre volymandelar missgynnas de ljuskrävande vedinsekter som vitryggig hackspett lever av och risken för predation på hackspettarna kan öka. Dessutom kan man behöva göra tätare och fler återkommande röjningar ju mer gran som sparas.

I vissa fall har successionen gått så långt att naturvärden knutna till gran har utvecklats i ett lövrikt bestånd. I dessa fall ska gran normalt inte huggas bort. Detta gäller särskilt om området ligger i en värdetrakt för granskog eller om höga grannaturvärden finns i närheten. I vissa fall kan det vara lämpligt att enbart frihugga enstaka grova lövträd. I många fall är detta inte något problem då granen normalt har låga naturvärden i de igenväxande lövbestånd som berörs.

Större granar kan avverkas eller ringbarkas. Fördelen med ringbarkning är att sådan död granved gynnar flera olika vedlevande insekter och hackspettar, exempelvis tretåig hackspett. Det är också ett sätt att åtgärda gran utan att gå in med maskin i känsliga områden. I områden med mycket gran kan dock även stående döda granar skugga mycket under de närmaste åren efter ringbarkning.

Borttagandet av gran behöver i regel upprepas kontinuerligt, annars riskerar bestånden att återgå till att bli barrdominerade bestånd med låga mängder död ved, vilket även har påvisats i en studie där man återbesökte områden som restaurerats för 12–21 år sedan (Larsson Ekström et al 2024). Röjning av granunderväxt är ofta lämpligt att göra i samband med andra åtgärder, för att förlänga tiden till nästa behov av skötsel och för att minska behovet av att återigen gå in med maskin i området. Kan naturliga processer återinföras kan det vara ett sätt att minska eller ta bort behovet av återkommande skötsel. Ofta behövs annars en upprepad röjning efter 10–15 år.

Även andra trädslag kan i vissa fall utgöra ett problem, till exempel planteringar av exotiska trädslag, skuggande sly och tall. Tall skuggar dock lövträd betydligt mindre än gran samtidigt som lövsly enbart är problematiskt om det är från trädslag som hägg och (i extrema fall) rönn. Dessa trädslag hyser färre vedlevande skalbaggar och kan ibland också konkurrera ut annan lövföryngring, vilket gör att det i vissa områden är motiverat att begränsa utbredningen. Salix kan ge igenväxning av gräsmarker men hyser desto mer långhorningar än tidigare nämnda lövslag. Röjning av salix bör vara genomtänkt och med en långsiktig plan.

Risken för granbarkborreangrepp vid lövgynnande åtgärder

Om färsk granved i dimensioner över 10 centimeter i diameter lämnas kan risken för angrepp av granbarkborre behöva beaktas. Beroende på hur, var och när den döda granveden lämnas är risken för angrepp olika stor. Om risken för granbarkborreangrepp bedöms vara stor går det ofta att anpassa åtgärden så att risken minskar, till exempel genom successiv ringbarkning, genom uttag eller barkning av granvirket eller genom att täcka stammar med granris. I val av metod bör syftet med åtgärden vägas in, liksom det aktuella områdets behov och värden, var i landskapet åtgärden görs och hur risken för angrepp ser ut vid den aktuella tidpunkten. I en del fall kan det vara klokt att avvakta åtgärd.

I skyddade områden styr syftet med skyddet och de regelverk som gäller för skyddet vilka anpassningar som kan och bör göras. Utanför skyddade områden anger skogsvårdslagen hur mycket färsk död granved som får lämnas, Skogsstyrelsen får medge undantag från bestämmelserna.

Skogsstyrelsens hemsida ger information om det aktuella läget för granbarkborre, råd om åtgärder och kontaktvägar för ytterligare kunskap.

SKAPANDE AV DÖD LÖVVED

Mängden döende och döda lövträd (främst björk, asp, al och sälg) med sitt innehåll av vedlevande insekter är ofta lägre än vad som krävs för att ett område ska vara lämplig livsmiljö för vitryggig hackspett, se Orsaker till tillbakagång (Naturvårdsverket 2017).

Riktigt gamla träd med grova grenar, självgallrande kronor och olika stamskador ger rikligt med död ved och ökar tillgången på insekter. Den naturligt skapade döda veden är viktig då processen sker långsamt och kvaliteten på den döda veden blir bättre än människoskapad. Om det däremot finns små mängder död lövved, och det heller inte finns några tecken på att död lövved kommer uppkomma naturligt inom den närmsta tiden, bör man skapa död ved eller återskapa processer som producerar död lövved. Detta är många gånger en mycket viktig åtgärd för lövskogar med potential för vitryggig hackspett.

Träd kan skadas och dödas på många sätt och en variation ska eftersträvas, såväl i val av metoder, trädslag, antal dödade träd per hektar och hur träden fördelas i terrängen. I områden med snörika vintrar är stående död ved särskilt viktigt för födosökande vitryggiga hackspettar. Några metoder är:

- Ringbarkning
- Skada träd (katning, barkfläkning, veteranisering)
- Skapa högstubbar
- Fälla träd
- Dubbelverkande friställning

Åtgärder för att skapa död lövvod behöver oftast ske i flera omgångar, då veden bryts ner efter en tid. Målet är att det ska finnas död ved i olika nedbrytningsstadier. Som en positiv effekt ger åtgärderna, om de utförs på rätt sätt, luckiga, flerskiktade och på sikt olikåldriga bestånd. När andelen död och döende lövvod i olika nedbrytningsstadier ökar blir bestånden mer varierade och artrika.

Lövträd kan ringbarkas manuellt eller barkfläkas med hjälp av skördare. Huvudsakligen ska björk ringbarkas, i andra hand al beroende på beståndets trädslagsammansättning. I områden med särskilt stor tillgång på andra lövträdsarter kan också dessa ringbarkas. Asp bör dock inte ringbarkas. Fältstudier har visat att aspveden i många fall snabbt blir mycket hård efter ringbarkning och därmed mindre intressant för många insekter. I mycket asprika bestånd och regioner kan aspar istället skadas eller högkas. I regioner med brist på asp i landskapet bör trädslaget lämnas för dimensionstillväxt.

I täta eller på andra sätt homogena bestånd med medelålders björk och asp kan man med fördel skada och döda träd för att få in mer solinstrålning och därmed öka dimensionstillväxten och gynna lövträdsföryngring (exempelvis Aulén 1991). I första hand skapas luckor genom att högka, ringbarka och på annat sätt skada lövträd gruppvis, och i andra hand genom att fälla och lämna kvar träden i beståndet. Att fälla någon asp kan ge både död liggande ved samt stimulera stubbskottskjutning. Manuell ringbarkning kan göras på flera olika sätt och är enklast på våren då träden savar.

Veteranisering tillämpas allt oftare på ädellövträd. Genom att skada träden kan man snabbt få fram relativt stora volymer död ved av ädellöv, främst bok och ek. Flera erfarenheter av veteranisering på ädellövträd finns inom LIFE-projekten Life Restored och Life Bridging the Gap, där det första pågår till och med 2027. Metoderna går utmärkt att göra även på triviallovträd och i princip innebär alla åtgärder som skadar utan att döda träden att man veteraniserat dem. Även hamling är en metod som ger död ved i viss mån.

Uttag av lövträd eller tall är sällan motiverat ur vitryggssynpunkt, och görs normalt sett inte bestånd som avsatts för naturvård eller i formellt skyddade områden om det inte är motiverat av naturvårdsskäl.

En viktig aspekt att beakta är att självgallring i lövbestånd är en viktig företeelse. Självgallrande klen lövvod är viktigt för en rad vedlevande insekter och hackspettar. Klen asp förefaller ha stort värde för den vitryggiga hackspettens födosök varför sådana bestånd i första hand ska tillåtas att självgallras. En jämn utglesning för att öka dimensionstillväxten är normalt inte önskvärd då den minskar självgallringen. Täta, klena björkbestånd kan behöva naturvårdande åtgärder för att snabbare öka beståndets variation, men dessa bör inte utföras så hårt att självgallring skjuts för långt in i framtiden. Det är viktigt att lämna vissa

delar outglesade så att självgallring kan fortgå på dessa ytor. Gråal och asp är extra lämpliga för självgallring.

Den mest effektiva metoden att skapa högstubbar är att högkapa eller ”knäcka” träden med hjälp av skördare. Ju högre upp träden kapas eller knäcks desto större blir naturvärdet, särskilt om toppen lämnas kvar i beståndet. Fördelen med att skada och knäcka träden med hjälp av skördare är att de dör långsamt, att skadan och brottet kan varieras, och att brottytan mer efterliknar naturliga brott vid exempelvis stormskador. Liggande död ved lämnas kvar, i vissa fall, exempelvis i betesmarker eller tätortsnära områden, kan den dras ihop i faunadepåer.

Ytterligare en åtgärd är dubbelverkande friställning. Denna metod används vid friställning av lövträd som redan är värdeträd eller har potential att utveckla en vid krona samtidigt som man har ringbarkat eller högkatat konkurrerande lövträd intill. På detta sätt koncentrerar man död ved och andra värden till samma område.

ÅTERSTÄLLANDE AV NATURLIG HYDROLOGI OCH ÖVERSVÄMNINGAR

Att skapa fler översvämningar och vattenstörda miljöer i skogslandskapet är ett viktigt sätt att öka andelen lövträd och förekomsten av död ved. I många strandskogar är översvämning en förutsättning för att förhindra att gran växer in i bestånden. Utan denna vattenstörning konkurrerar granen ofta snabbt ut lövträden. En naturlig vattenregim bör återställas i de områden det är möjligt. Det är en effektiv åtgärd för att utveckla vissa skogar mot mer naturskogslika förhållanden. I många fall är det lämpligt att lägga igen diken i sumpskogar eller i skogar som är påverkade av dikning. Igenväxande inägor kan dämmas. Det är angeläget att vattendomar i reglerade vattendrag så långt som möjligt justeras så att säsongsvisa översvämningar kan ske. För att kunna förvalta t.ex. Dalälvens och Emåns svämskogar på ett långsiktigt sätt är detta närmast en förutsättning. De större vattenkraftsbolag som är verksamma inom utpekade vitryggsområden bör därför involveras i arbetet på landsdelsnivå.

Under 2022 och 2023 utfördes två analyser om lokalisering och prioritering av lämpliga skogar för återvätning som kan gynna vitryggig hackspett (Metria och Greensway). Analyserna tillgängliggörs i Länsstyrelsernas geodataportal och kan vara användbara vid urval av skogar för återvätning.

I projektet Grip on Life har det tagits fram kunskapsunderlag kopplat till återvätning.

NATURVÅRDSBRÄNNING

På brandfält – naturliga såväl som anlagda – uppstår höga naturvärden mycket snabbt. Den rikliga tillgången på död och förkolnad ved har en stor dragningskraft på många arter, bland annat vedinsekter och de flesta hackspettarter. Naturvårdsbränning i eller i anslutning till områden av betydelse för vitryggig hackspett är en snabb metod att skapa lämpliga livsmiljöer och dessutom gynnar

man rödlistade brandgynnade arter. Genom väl utförda bränningar uppnås två viktiga mål: stora mängder solbelyst död ved kan skapas på kort sikt och framtida lövträdsbestånd – lövbrännor – på längre sikt. Utformandet av naturvårdbränningar bör anpassas efter typ av skog och förutsättningar, de behöver även vara tillräckligt intensiva för att ge god föryngring av lövträd samt utformas med lövbrännor som målbild.

Lövbrännor kan uppstå på två sätt. Dels stora beståndsdödande brännor av typ Sala-branden 2014. Kombinationen av storskaligheten och att i princip alla barrträd inom området dör gör att brännans centrala delar saknar närliggande spridningskällor för barrträdsfrön. Däremot kan lättare lövträdsfrön blåsa in från större avstånd och de möts av en bra grobädd i den hårt brända marken. Denna typ av bränna bör skyddas.

Den andra typen av bränning som skulle kunna kallas lövbränna är egentligen en slags mosaikbränning som skapas genom att man bränner områden som innehåller partier med mer näringsrik och bördig mark där trädsiktet domineras av gran. I nuläget bränns huvudsakligen rena tallskogar. Om man väljer att ändå inkludera denna marktyp i bränningar och det är tillräckligt djuptorr i marken kan man antagligen i många fall lyckas med att döda av granarna med rökgaserna/rotskador och sedan få upp en lövföryngring här. Här är det dock troligt att man framöver måste fortsätta sköta den uppväxande skogen genom att röja bort inväxande granföryngring eftersom marken har sådana kvalitéer att granarna trivs. Denna typ av bränning är lämplig att få till i anslutning till vitryggsområden och det är fördelaktigt om bränningar görs i barrdominerade bestånd i nära anslutning till lövträdsrika områden.

Naturvårdsbränningarna ska alltså styras till objekt med hög potential för uppslag av främst asp och björk, men rena lövträdsbestånd är inte lämpliga att bränna. Dels har de ofta en dålig bränslestruktur som gör dem svårbrända, och dels kan de redan vara värdefulla för vitryggig hackspett som de är eller efter borttagande av gran. I de fall det är brist på gammal grov asp på landskapsnivå ska man undvika att bränna äldre, asprika bestånd. Bränningen kan annars skapa en kontinuitetslucka för arter beroende av gammal asp. Även bränningar i torra tallmiljöer kan vara intressanta eftersom där ofta kommer stora mängder säl efter brand, men de magra markerna tas ofta över av barrträd inom en eller ett par årtionden, särskilt om det också finns gott om betande klövvilt.

Om brandfält har förutsättningar att bilda lövbrännor är det bra om de lämnas till fri utveckling eller får lite hjälp på vägen mot detta.

Ett alternativ är att göra hyggesbränningar och sedan jobba med att få upp nya lövskogar på de brända ytorna. Alternativ till naturvårdsbränning för att skapa stamtäta lövbrännelika självgallrande bestånd, genom naturlig lövföryngring på rätt mark efter slutavverkning, bör tillvaratas.

Erfarenheterna av naturvårdsbränning har ökat de senaste åren och flera kurser har hållits för bland annat länsstyrelser och skogsbolag. Litteratur om när, var och hur bränningar bör utföras har tagits fram under senare år, bland annat inom projektet Eldskäl, Life Taiga och det pågående projektet Life2Taiga. Ofta krävs en lika omfattande planering och organisation för en stor naturvårdsbränning som för en mindre. Större naturvårdsbränningar är billigare per hektar än mindre. I Färnebofjärdens nationalpark har man goda erfarenheter av stora naturvårdsbränningar med antändning från helikopter.

BETE

Återinförande av extensivt bete kan vara en möjlighet, om det utförs på ett sätt som inte minskar områdets värde för vittryggig hackspett och dess följearter. Bete och återkommande röjningsinsatser i vittryggsmarker kan hålla borta gran, skapa luckor och öka solexponeringen samt ge önskvärda betesskador på träd. Ofta ökar mängden pollen- och nektarväxter vilket gynnar förekomsten av långhorningar. Bete bör inte ske på bekostnad av självgallrande bestånd, död lövved eller så man på annat sätt förlorar höga naturvärden knutna till lövträd som hunnit utvecklas när en tidigare öppen mark växt igen. I Dalsland har man mångårig erfarenhet och ett gott samarbete mellan bland annat länsstyrelsens betesrådgivare och Skogsstyrelsens kontaktperson på distriktet. I Uppsala län har man goda erfarenheter av bland annat bete med vattenbuffel i ett potentiellt vittryggsområde och i övre Norrland finns flera fina vittryggsmiljöer i betesmarker i anslutning till skog. Både NOKÅS och miljöersättningar för gräsfattiga marker och skogsbete kan vara användbara.

ÖKA ANDELEN LÖVTRÄD I LANDSKAPET

En ökad lövandel bör eftersträvas i hela landskapet. För detta syfte spelar certifiering samt skogs- och mångbruksplaner inom såväl storskogsbruket som det privata skogsbruket stor roll. Att öka andelen löv kan göras genom att lämna mer lövinriktad hänsyn vid åtgärder och i avsättningar samt genom att sköta avsatta lövskogar så att lövinslaget bevaras och utvecklas. Genom att låta löv komma upp på utvecklingsmarker – främst hyggen och i vissa fall igenväxande odlingslandskap – kan arealerna öka relativt snabbt (Kindvall 2020).

I värdeetrakter kan det vara ett värdefullt komplement till de mer riktade insatserna att via rådgivning stimulera markägare att satsa på lövskog i sin skogsproduktion, för att allmänt öka lövandelen i landskapet. Detta kan dock inte likställas med lövskogar för naturvårdsändamål. Produktionsskogarna är värdefulla för att förstärka landskapet som helhet och ger även en möjlighet att ta större hänsyn, spara mer lövträd och genomföra mer veteranisering, men de kan inte utgöra en optimalbiotop.

Vitryggig hackspett är en paraplyart och mållart som kan lyftas fram tydligare som mottagare för satsningar för mera löv, samtidigt som satsningar för löv som görs utifrån andra motiv än vitryggig hackspett kan gynna arten.

Gröna skogsbruksplaner är ett utmärkt planeringsinstrument för naturvårdsåtgärder och hänsyn på fastighetsnivå. Många skogsbruksplaner använder en målklassning där varje bestånd klassas i syfte att planen som helhet ska ta hänsyn både till produktions- och miljömålen. Den vanligaste indelningen är fyra målklasser. Dessa listas i tabell 3 med en kommentar på hur de kan användas i arbetet för att gynna vitryggig hackspett.

Tabell 3. Målklasser och deras tillämpning.

Målklass	Förklaring	Tillämpning
NO	Naturvård, orört	Om beståndet klassas som optimalt för vitryggig hackspett och har processer som upprätthåller värdena är detta en lämplig klassning.
NS	Naturvård med skötsel	Om aktiva åtgärder kan behövas för att bibehålla eller skapa värden, till exempel det är för mycket gran, för lite död ved eller brist på processer.
PF	Produktion med förstärkt miljöhänsyn	Förstärkt lövhänsyn förstärker landskapet som helhet.
PG	Produktion med generell miljöhänsyn	Produktionsskog med löv och välplanerad miljöhänsyn kan förstärka landskapet som helhet.

Olika former av ekologisk landskapsplanering är bra verktyg på landskapsnivå: Holmens kunskapsskogar, Sveaskogs ekoparker, vitryggsavtalen, SCA:s löv-ÅGP-landskap, Södras naturvärdesregioner samt Stora Ensos biodiversitetsprogram är bra exempel på detta. Ytterligare hänsyn och avsättningar kommer att behövas för den arealkrävande vitryggiga hackspetten.

NYSKAPA LÖVSKOG INKLUSIVE STÄNGSLING

För att åtgärda bristen på lövskogar i värdetrakterna för vitryggig hackspett är nyskapande av lövbestånd en viktig åtgärd. Av särskild betydelse är att ta vara på de naturliga föryngringar av björk, asp och al som uppstår vid igenväxning av jordbruksmark, efter bränder och på hyggen. Delar av större bestånd som har särskilt stor andel lövträd bör avgränsas och få en skötselriktning som gynnar lövvärden.

I vissa områden finns en viltskadeproblematik. Detta problem är inte bara ett stort dilemma för skador och produktionsförluster på tall, det är även ett biodiversitetsproblem då omfattande skador uppstår på många lövträdsarter. I Äbin-inventeringen (Älgbetesinventering och foderprognos) bekräftas denna

situation genom resultaten av uppföljningen av de så kallade RASE-arterna (rönn, asp, sälk och ek). Om vilttrycket är högt kan stängsling vara nödvändigt för att säkerställa föryngringen. Betetrycket varierar kraftigt på landskapsnivå och det är viktigt att vara noggrann vid valet av områden för lövskogsföryngring. Genom besiktning av betesskador på lövsly, tall och förekomsten av mjölke (beteskänslig) på hyggen kan man få en bild av behovet av stängsling. Stängsling som åtgärd kan vara dyr, ibland komplicerad att utföra och de stängslade ytorna kräver frekvent tillsyn för att fungera.

Genom Öster Malma-modellen kan man få en ökning av naturligt föryngrat löv i landskapet. Metoden innebär bland annat att kantzoner får utvecklas till brynmiljöer och att man planterar glest så att löv får komma upp spontant i luckorna. Några fördelar med metoden är en låg anläggningskostnad, minskade körsador, bättre klimatanpassning, minskad risk för rotröta, ljusa och variationsrika skogar, en ökad biologisk mångfald och är en fördel ur ett riskminimeringsperspektiv. Modellen kan på sikt få stor positiv förstärkande effekt för vitryggig hackspett och många andra arter kopplade till lövskog. Dessutom ger den en ökad produktion av viltfoder. Det gynnar viltet, ger högre slaktvikter och medför att viltet sprider ut sig mer i landskapet så de inte ger lika mycket lokal skada.

Viltförvaltning och begränsning av klövviltstammarnas storlek ingår inte i åtgärdsprogrammet för vitryggig hackspett men har lokalt och regionalt stor påverkan på förutsättningarna för lövskog.

REGLERING AV BÄVERSTAMMEN

Bävaren är en naturlig kraft som ger översvämmad skog, död ved samt missgynnar gran. Detta upplevs positivt om det sker i rätt områden. Men bävrar kan även ställa till problem i rätt områden genom att de kan döda värdefulla lövträd. I vissa områden, särskilt kring Nedre Dalälven, kan skadorna på lövskog från bävrar behöva begränsas. Det är ett svårbemästrat problem. I vissa områden kan jakt behövas, och samverkan med lokala jägare får betydelse för arbetet med vitryggig hackspett. Nätning av för vitryggig hackspett värdefulla träd kan också vara aktuellt och här kan den ideella naturvården vara till hjälp.

KARTLÄGG SKÖTSELBEHOV OCH REVIDERA SKÖTSELPLANER

Eftersom nationalparker, naturreservat, naturvårdsavtal och Natura 2000-områden ofta utgör mycket viktiga livsmiljöer för vitryggig hackspett är det mycket viktigt att den skötsel som behövs sker. Om miljöer med stort skötselbehov lämnats för fri utveckling under en längre tid kan det finnas ett akut behov av skötsel.

I nationalparker och naturreservat måste åtgärderna överensstämja med det skyddade områdets syfte, föreskrifter och skötselplan. I första hand bör åtgärderna riktas mot skyddade områden i värdeetrakter där de överensstämmer med syfte och

skötselplan. Om skötselplanen innehåller skötselanvisningar för vitryggig hackspett ska skötseln komma till stånd så snart som möjligt.

Om vitryggig hackspett förekommer men skötselplanen inte tillåter de åtgärder som behövs för att bevara arten ska man göra en samlad bedömning av behovet av revidering, med utgångspunkt i det skyddade områdets bevarandevärden. Detsamma gäller revidering av bevarandeplaner för Natura 2000-områden. I värdeetrakter för vitryggig hackspett ska en översyn göras under programperioden. Det kan också gälla områden där arten inte förekommer idag.

Det kan finnas flera olika skäl till att ett beslut eller en skötselplan inte är förenligt med de åtgärder som behövs för att gynna vitryggig hackspett. Ny kunskap om naturvärden och skötselmetoder kan ha kommit fram. Berörd länsstyrelse kan vid en sådan situation söka dispens för åtgärder som inte stämmer med beslutet eller skötselplanen.

Att skötselbehoven är kända och kan fångas upp i planering av åtgärder underlättar arbetet med att få viktig skötsel utförd. För områden med naturvårdsavtal har både staten och markägaren ett ansvar för att bevara och utveckla den biologiska mångfald som avtalet avsåg att bevara. Skogsstyrelsen har ett ansvar för att skogliga biotopskyddsområden vårdas och förvaltas så att syftet med skyddet uppnås, inga åtgärder får riskera att skada naturmiljön.

I vitryggsavtalen ingår ett åtagande om att utföra skötsel så att områdena når sitt syfte att gynna den vitryggiga hackspetten. Bolagen har huvudansvaret för förvaltningen av avtalen och inventerar, planerar och finansierar normalt åtgärderna. För att utföra åtgärder krävs samråd med Skogsstyrelsen, vilket gör Skogsstyrelsen till en viktig part. Prioritering av planerade och framtida åtgärder behöver så långt det är möjligt samordnas med de andra aktörerna i de regionala samordningsgrupperna.

På motsvarande sätt kan andra markägare och förvaltare se över och integrera vitryggens behov i exempelvis skogsbruksplaner, landskapsekologiska planer och beståndsdata för att skapa förutsättningar för mer skötsel, på rätt plats, i rätt tid.

Populationsförstärkande åtgärder

Att säkra och återskapa tillräckligt stora områden med lämpliga livsmiljöer för en livskraftig population av vitryggig hackspett kommer att ta flera decennier. Med hänsyn till populationens nuvarande storlek kvarstår risken att arten kan försvinna till följd av slumpmässiga faktorer. Åtgärdsprogrammet omfattar därför populationsförstärkning genom uppfödning och utsättning. Syftet är att förhindra att arten försvinner fram till dess att åtgärderna för bevarande och återskapande av livsmiljöer ger tillräckliga resultat. Sedan 2006 har majoriteten av de häckande fåglarna i landsdel Väst och Öst ursprung från utsättningar.

De häckande fåglarna i landsdel Nord har sitt ursprung från naturlig invandring österifrån. I takt med att populationen i Finland blir allt större ökar sannolikt denna naturliga invandring. Populationsutvecklingen i Norge och Finland följs kontinuerligt i syfte att främja ett fungerande utbyte med den svenska populationen.

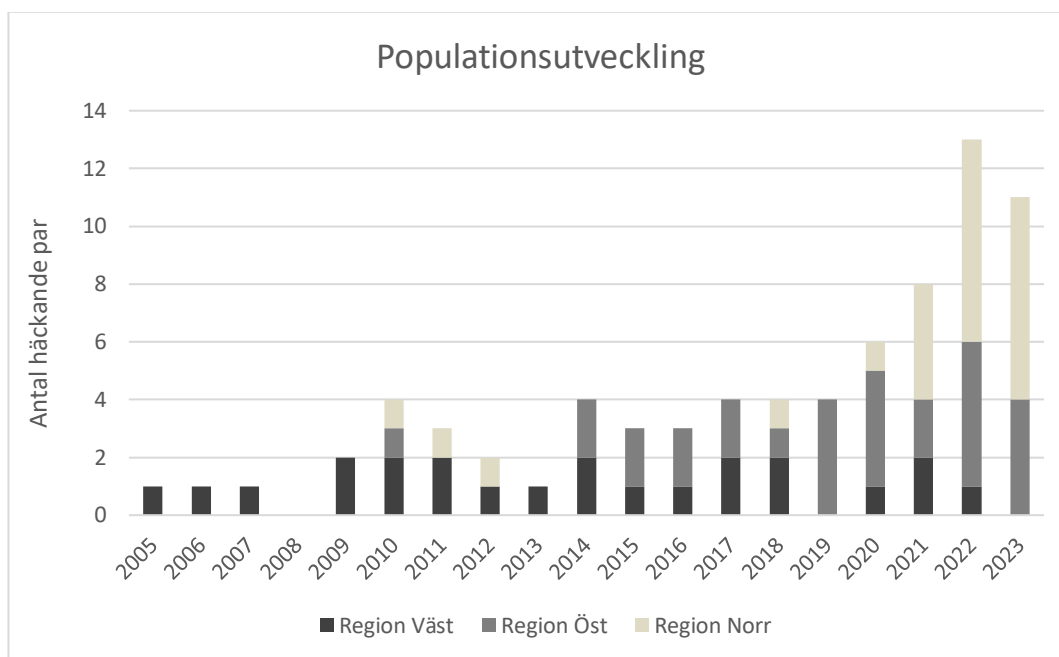
UPPFÖDNING OCH UTSÄTTNING

Utsättning av vitryggig hackspett har skett sedan mitten av 1990-talet i Sverige. Utan denna populationsförstärkning hade arten troligtvis försvunnit som häckfågel under 2000-talet (Figur 5). Majoriteten av de fåglar som satts ut är uppfödda med ursprung från Norge, men det har också satts ut fåglar som hämtats direkt från vilda populationer i Norge respektive Lettland (Stighäll 2015).

Strategin för uppfödning och utsättning uppdateras i linje med Naturvårdsverkets vägledning (Wetterin 2008) och IUCN/SSC:s riktlinjer (IUCN/SSC 2013) under början av programperioden.

Utsättning ska ske i de värdetrakter som vid aktuell tidpunkt har bäst förutsättningar att hysa flera reproducerande par och där naturlig invandring bedöms osannolik eller otillräcklig. Utsättningsmetoden som används är soft-release och innebär att årsungar frisläpps kort efter att de blir flygga. Med hjälp av korttidsvoljering och stödutfodring får de successivt anpassa sig till ett liv i frihet. Alla ungar som sätts ut ska vara ringmärkta och i mån av resurser och lämplig teknik bör vissa förses med radiosändare för att kunna följas i detalj efter frisläppandet. Riktade inventeringar görs i utsättningsområden för att följa upp utsättningarna och effekten av arbetet utvärderas löpande.

Ansvariga: Projekt Vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen.

Figur 5. Antal kända häckningar av vitryggig hackspett i Sverige. Grafen inkluderar både lyckade och avbrutna häckningar. Källa: Projekt Vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen.

STÖDUTFODRING

Stödutfodring kan öka möjligheterna till lyckade föryngringar samt underlätta att upptäcka fåglar, och är en viktig åtgärd under den kommande programperioden. Späcket/talgen, som bäst ges i form av fläsksvålar från svin eller i andra hand inälvstalg från nöt, placeras bakom nät på trädstammar alternativt i nätkorgar ca 2 meter över marken. Näten ska vara mårdsäkra. Utfodringen bör ske åtminstone under perioden november till mars, gärna längre. Matstationerna bör under denna period aldrig vara tomma.

Utfodringsplatser väljs utifrån förekomst av vitryggig hackspett, strategiskt viktiga platser, iordningställda optimalområden samt områden där fåglar satts ut.

Åtelkameror används med fördel i områden där det finns eller man kan förvänta sig att det kan finnas vitryggig hackspett. Stödutfodring är extra viktigt i de områden där snön täcker den liggande döda veden under vintern.

Ansvariga: Berörda länsstyrelser i samarbete med Projekt Vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen.

PREDATORBEGRÄNSNING

Mård kan vara en betydande predator på häckande vitryggig hackspett. Om mårdstammen är stor bör boträd skos med skyddskragar av plåt som mårderna inte kan passera. I vissa fall kan jakt övervägas för att minska mårdstammen lokalt.

Finansiering av skötselåtgärder

Olika aktörer har olika möjligheter att själva finansiera åtgärder och att bidra till andras satsningar. Finansiering och praktiska lösningar för att ge ökad verkstad i utförandet är lämpligt att ta upp i årlig samverkan för att dela erfarenheter och lösningar med varandra.

Myndigheternas anslag för skötsel och förvaltning av skyddade områden varierar över tid. Åtgärdsprogrammet har höga ambitioner och det kan bli en utmaning att genomföra, i synnerhet för myndigheter. Under perioder med låga myndighetsanslag påverkas inte bara utfallet av skötselåtgärder, utan även myndigheternas möjligheter till exempelvis regional samordning, rådgivning, revidering av skötselplaner och inventering.

Den nationella samverkansgruppen ansvarar för att i samverkan med de regionala samordningsgrupperna hålla sig uppdaterad med vilka ekonomiska stöd som kan användas för skötselåtgärder och sprida information inom nätverket. Nationellt finns t.ex. Skogsstyrelsens NOKÅS-stöd, medan det kan finnas ytterligare stöd och satsningar att ta del av regionalt. Inom NOKÅS kan man beroende på hur de aktuella villkoren ser ut ha möjlighet att söka bidrag för bland annat att sköta naturmiljöer, genomföra naturvårdsbränning, hägna värdefull lövskog, försumpa eller återväta områden för att förstärka redan höga miljövärden, plantera lövskog på nedlagd jordbruksmark eller för att skapa brynmiljöer.

Inom jordbrukarstöden kan man få ersättning för exempelvis skogsbete, mosaikbetesmarker eller gräsfattiga marker. Det finns genom den strategiska planen för en ny gemensam jordbrukspolitik (CAP) projektstöd för kompetensutveckling inom hållbart skogsbruk under åren 2023–2027. Företag, kommuner, myndigheter, organisationer och föreningar kan söka stöd via Skogsstyrelsen för att anordna kompetensutveckling för andra än egen personal.

EU:s naturrestaureringsförordning, som trädde i kraft i augusti 2024, ställer krav på genomförande av restaureringsåtgärder. I samband med genomförandet av arbetet kan också nya förslag på styrmedel komma. Om det påverkar arbetet under programperioden är för tidigt att säga.

LIFE-PROJEKT

LIFE är EU:s särskilda miljöfond. Inom LIFE finns en del som är särskilt inriktad på natur och biologisk mångfald. Inom denna del har åtgärder som bidrar till att nå mål enligt EU:s naturvårdslagstiftning hög prioritet, särskilt åtgärder som kan bidra till genomförandet av åtaganden enligt art- och habitatdirektivet eller fågeldirektivet. I det sammanhanget är åtgärder inom Natura 2000-områden, som kan bidra till att återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper och arter som motiverat Natura 2000-utpekandet särskilt i fokus. Extra prioritet ges till naturtyper eller arter som har ogynnsam bevarandestatus på nationell eller biogeografisk nivå och negativ utvecklingstrend enligt den senaste rapporteringen. Åtgärder för att

gynna direktivarter eller naturtyper utanför Natura 2000-områden kan accepteras i undantagsfall, om man kan visa att åtgärderna behövs för att stärka Natura 2000-nätverkets funktionalitet, och att ytorna där åtgärderna utförs får ett långsiktigt skydd.

Under åtgärdsprogramperioden bör man undersöka förutsättningarna, och om möjligt, söka ett LIFE-projekt inriktat på restaureringsåtgärder som kan gynna vitryggig hackspett, dess livsmiljöer och följearter. Ansökan kan eventuellt även gälla områden som inte är formellt skyddade, men där ett långsiktigt skydd kan säkerställas före projektperiodens slut. Projektet kan gärna involvera fler länder, t.ex. Finland. Olika aktörer har även ytterligare möjligheter att söka andra typer av EU-finansierade bidrag, kopplade eller fristående från ett LIFE-projekt.

Life kan normalt täcka 60 procent (i viss särskilda fall upp till 75 procent) av budgeten i ett projekt, de övriga 40 procent behöver finansieras med nationella medel. Naturvårdsverket kan bidra med en del av den nationella finansieringen av projekt inom LIFE Natur och Biologisk mångfald, i de fall de är i linje med Naturvårdsverkets prioriteringar. I det sammanhanget brukar naturtypsprioriteringar angivna i Sveriges prioriterade åtgärdsplan för Natura 2000 (Prioritized Action Framework – PAF) vara vägledande, liksom satsningar på direktivarter som omfattas av åtgärdsprogram för hotade arter.

Vitryggig hackspett är listad på bilaga 1 till fågeldirektivet, och förekommer inom ett antal Natura 2000-områden utpekade enligt fågeldirektivet. Det är främst i sådana områden man i en ansökan kan motivera direkta åtgärder för att gynna vitryggig hackspett. Arten kan även gynnas av åtgärder som ska bidra till förbättrad status i skogliga naturtyper i områden utpekade enligt art- och habitatdirektivet.

Enligt den prioriterade åtgärdsplanen är ett antal åtgärder i skogliga naturtyper prioriterade. Vitryggig hackspett berörs främst av åtgärderna naturvårdsbränning, borttagande av gran, veteranisering och skapande av död ved, stängsling av lövföryngring, hydrologisk återställning, skapande och skötsel av bryn samt skogsbete, vilket motsvarar merparten av de prioriterade åtgärdstyper inom ÅGP vitryggig hackspett.

Åtgärder i områden utpekade enligt art och habitatdirektivet behöver i en LIFE-ansökan framför allt motiveras utifrån deras betydelse för naturtypernas status – även om man kan lyfta fram positiva synergier med effekter för förekommande fågelarter. De listade prioriterade åtgärderna kan troligen indirekt ge motiv för vissa skogliga åtgärder i ett LIFE-projekt med vitryggig hackspett som målart.

De listade prioriterade skogliga åtgärderna som har hög relevans för bevarandet av vitryggig hackspett omfattar åtgärder i naturtyperna västlig taiga (9010 – för vitryggig hackspett främst undertyp D, triviallövskog), nordlig ädellövskog (9020), lövsumpskog (9080) samt ädellövskogsbranter (9180). Arten kan även gynnas av

vissa åtgärder i naturtyperna lövängar (6530), landhöjningsskog (9030), trädklädd betesmark (9070), svämlövskog (91E0) och svämädellövskog (91F0).

Då vitryggig hackspett är en paraplyart finns det också flera följearter, eller responsarter, som kan gynnas av de föreslagna åtgärderna. Dessa följearter kan om de är listade och rapporterade enligt art- och habitatdirektivet motivera åtgärder ”i sig själva”, men både de och vitryggig hackspett kan fungera som typiska arter genom att de indikerar ett gynnsamt tillstånd för naturtypen. Eftersom vitryggig hackspett är beroende av stora landskap och fler faktorer än de man kan åstadkomma genom restaurering av en enskild yta är andra arter ofta lämpligare som indikatorer på framgång för restaurering.

Det finns flera relaterade LIFE-projekt som kan komma vitryggig hackspett till gagn, inte minst flera pågående projekt kopplade till bränning och skyddsvärda träd. År 2025 startar LIFE's a Beech, som handlar om att restaurera ädellövskog i Södra Sverige, bland annat genom veteranisering av 5 300 träd och genom att binda samman ädellövmiljöer. Det finns även planer på LIFE skogsbyte.

VÅTMARKSSATSNINGEN

Flera myndigheter, fonder och stiftelser erbjuder möjlighet att söka olika bidrag, stöd och ersättningar som på olika sätt rör våtmarker och som kan användas för åtgärder för att gynna vitryggig hackspett. Vilka stöd som går att söka beror på vem som söker, var våtmarken ligger och vilka resultat som insatsen förväntas ge. Markägare kan vid åtgärdstabellens beslut till exempel skriva återvätningsavtal med Skogsstyrelsen för torvmark eller ansöka om NOKÅS-bidrag. Inom ramen för den Lokala naturvårdssatsningen (LONA) kan kommuner, föreningar och lokala aktörer söka stöd hos länsstyrelsen för våtmarksprojekt.

Stiftelsen Svensk våtmarksfond kan ge bidrag till våtmarksprojekt och till forskning i hela landet. Bidraget kan bestå av ekonomisk hjälp men också av rådgivning, utbildning eller kontaktförmedling. Våtmarksfonden prioriterar våtmarksprojekt som gynnar fågellivet.

Åtgärderna som gynnar våtmarksnaturvärden i formellt skyddade områden, eller gynnar arter eller naturtyper som omfattas av åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper (ÅGP) kan få bidrag från Naturvårdsverket via länsstyrelserna. Av skogsnaturtyperna är svämlövskog (91E0), svämädellövskog (91F0), lövsumpskog (9080, särskilt de näringsrika) samt våtmarksdelar av nordlig ädellövskog (9020) högst prioriterade. Vitryggig hackspett är en av de arter som är utpekade. Dessa prioriteringar gällde ansökan 2024, men då prioriteringen kopplar till den prioriterade åtgärdsplanen förväntas den gälla till och med 2027.

Under 2023 beviljade Naturvårdsverket bidrag till 11 projekt som berörde vitryggig hackspett i alla fyra landsdelar. Flera av projekten genomförs utanför statligt ägd mark och görs i samarbete med markägaren. Markägare kan kontakta ÅGP-

koordinatör i sitt län om man vill genomföra återvätnings- och skogsmark i vittryggsområden. Åtgärderna kan både omfatta hydrologisk restaurering och att ta bort igenväxningsvegetation i skogs- och myrmarker.

NÄRMARE LOKALT SAMARBETE MED IDEELLA ORGANISATIONER

Ideella organisationers samlade kunskap, lokalkännedom och engagemang kan nyttjas i högre grad av myndigheter, skogsbolag och andra aktörer. Det är generellt inte lämpligt att basera omfattande skötsel eller restaureringsåtgärder på ideella insatser, men däremot kan det fungera väl för mindre skötselåtgärder som exempelvis röjning av gran, ringbarkning, nätning av boträd, dra upp smågranar i tidigare röjda områden och dylikt. Vid arbete med röj- och motorsåg krävs utbildning. För skötselåtgärder inom skyddade områden kan det finnas ramar för upphandling och andra krav på utförare som behöver tas i beaktande, och skogsbolagens certifiering kan också ställa särskilda krav på dem som utför arbete. Inför ett samarbete är det viktigt med en tydlig kommunikation – vad finns det för krav från myndigheter, certifiering med mera, vilken är målbilden och hur ersätts de ideella (exempelvis reseersättning, bränsle och utrustning). En träff i fält är ofta nödvändig och markägaren/förvaltaren kan behöva märka upp så det tydligt framgår var åtgärder ska göras.

Datainsamling och analys

Inventering

Inventering av fåglar och habitat behöver fortsatt prioriteras för att möjliggöra uppföljning av populations- och biotoputveckling. Syfte och behov ses över inför varje inventering.

INVENTERING AV FÅGLAR

För att följa populationsutvecklingen samt effekten av utsättningar bör riktade eftersök i utsättningsområden och andra lämpliga livsmiljöer göras och kända parbildningar ska följas upp. Fågelinventeringen koordineras i första hand liksom tidigare av Projekt Vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen. Det är viktigt att inventeringarna samordnas noggrant, speciellt mellan länsstyrelserna, Projekt Vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen samt regionala fågelföreningar och andra ideellt engagerade.

Länsstyrelserna har huvudansvar för att följa upp förekomsten av vitryggig hackspett inom utpekade värdetrakter. Utöver detta har länsstyrelsen ansvar för att följa upp förekomsterna i skyddade områden där arten är utpekad som en särskilt viktig art (Naturvårdsverket 2010).

Det är angeläget att utöka inventeringsinsatserna i norrlandslänen för att kartlägga den naturliga invandringen och återetableringen av arten i norr. Det kan innebära

riktade eller större inventeringsinsatser även utanför utpekade värdeetrakter framöver samt ett utökat kunskapsutbyte och utbildningssatsningar kring arten och inventeringsmetodik. Även i de delar av landet där artens status är oklar kan det i mån av resurser vara värdefullt med riktade inventeringsinsatser utanför befintliga värdeetrakter och att kontrollera rapporter om fåglar som observeras på nya platser.

Samtliga fynduppgifter ska läggas in i Artportalen enligt dess grundprinciper. SLU Artdatabanken utvärderar och uppdaterar löpande skyddsklassningen så att nya förekomster inte visas publikt.

För att kunna analysera häckningsframgången och populationsutvecklingen bör ring- och färgmärkning ske av vildfödda ungar där detta bedöms kunna utföras utan att äventyra häckningsutfallet. Även ring- och färgmärkning av vuxna individer bör övervägas, särskilt i områden där märkning av boungar inte är möjligt. Projekt Vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen ansvarar för ringmärkning samt att sammanställa och på lämpligt sätt redovisa inventeringsresultaten. Naturskyddsföreningen meddelar parbildningar och häckningar till i första hand ÅGP-koordinatör i respektive län.

Inventering av vitryggig hackspett sker huvudsakligen under artens trumningstid i mars–april, enligt Naturskyddsföreningens handledning. Playback, uppspelning av vitryggens revirhävande läte, används mycket restriktivt. Dispens kan behövas. Revir med parbildning ska besökas i slutet av maj för att kontrollera eventuell häckningsframgång. Andra kompletterande metoder som kan användas är ljudboxar som spelar in trumningar inom en viss radie samt viltkameror vid matningar för att underlätta inventeringar.

INVENTERING AV HABITAT

Inventering av lövskogar och lövrika skogar lämpliga för skydd, frivilliga avsättningar och skötsel bör ske inom värdeetrakter, med fokus på utpekade och potentiella optimalområden. Habitatklassificering förordas som underlag för att identifiera och peka ut målanpassade åtgärder. Metoden beskrivs i Naturskyddsföreningens handledning Klassning av vitryggsskog (2020).

Habitatklassificering delar in skogen i tre olika värdeklasser. Skogens ålder, trädslagsblandning, struktur samt förekomst av död och döende lövved spelar stor roll. Lokalt eller regionalt betestryck av klövvilt kan ha stor påverkan, vilket bör framgå vid karteringen.

Värdeklass 1: redan idag en lämplig livsmiljö för vitryggig hackspett alternativt räcker det med en riktad åtgärd.

Värdeklass 2: områden som med rätt skötsel inom en relativt snar framtid, max ca 20 års tid, kan bli en bra livsmiljö.

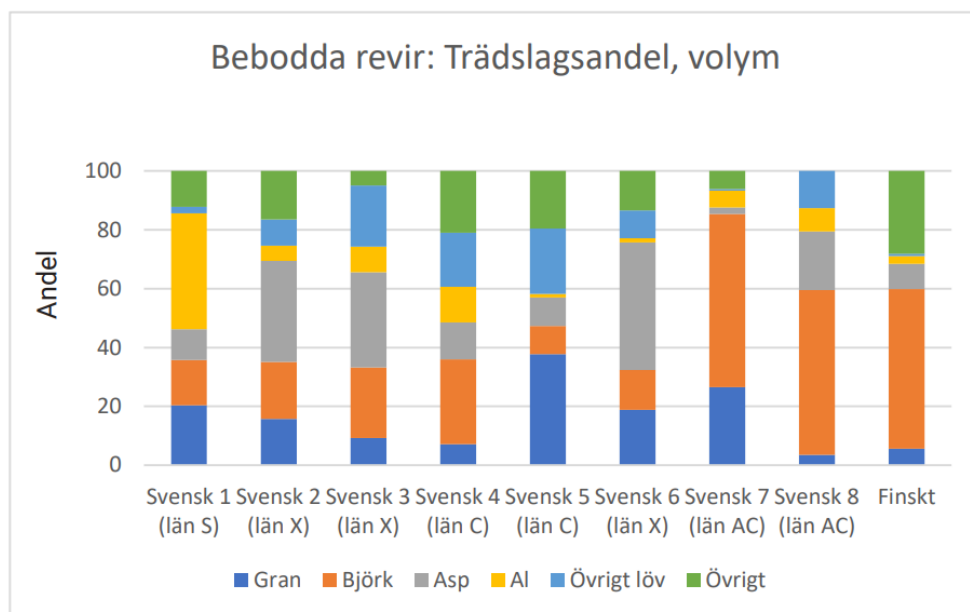
Värdeklass 3: unga lövskogsmiljöer som inom de närmaste 30 till 50 åren bedöms ha förutsättningar att bli bra vitryggsbiotoper.

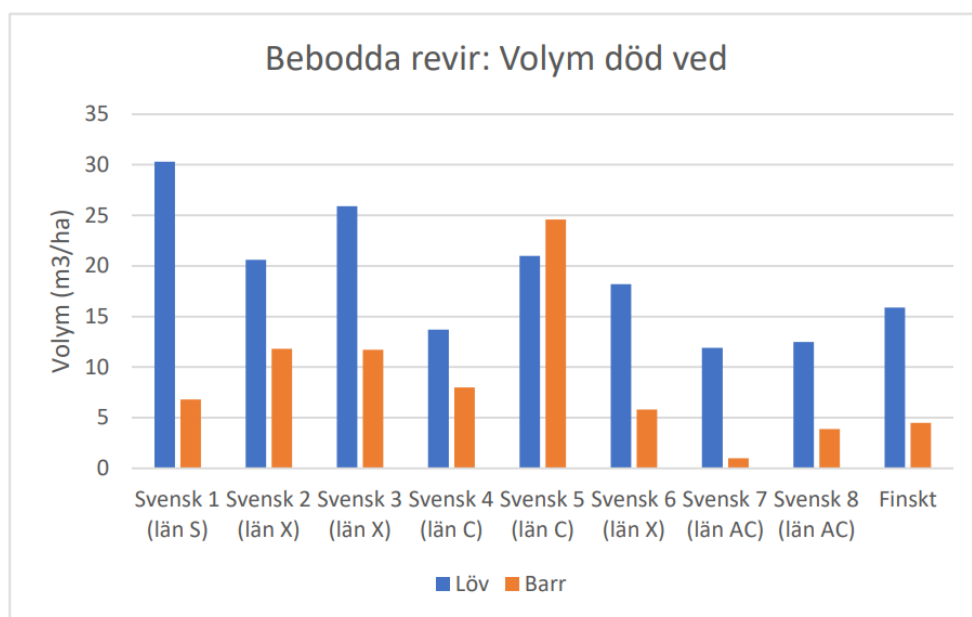
Metoden genomförs och bekostas i huvudsak av länsstyrelser och större markägare, beroende på vems mark som undersöks. Underlaget sammanställs i genomförandeplaner, i länsplaner eller av de separata markägarna och kan sammanföras i de regionala samordningsgrupperna.

Länsstyrelsen i Uppsala har under flera års tid inventerat skogar enligt modellen. En flygbildstolkning har alltid föregått fältarbetet. Flera län har gjort analyser i samband med arbete kopplat till grön infrastruktur eller strategin för formellt skydd av skog, bland andra Västra Götaland, Kalmar och Västerbotten. Det är önskvärt att alla större markägare genomför habitatklassificering på sina avsättningar för vitryggig hackspett, i de fall där inte motsvarande kunskap om naturvärden och skötselbehov redan finns.

I norra Sveriges kust- och älvlandskap finns det stora arealer lövskog som har börjat självgallra, och det skapas årligen ny död lövved av blötsnö och stormar som knäcker trädkronorna. Miljöerna hotas av gallring, vedtäkt, utsiktshuggning och röjning och de behöver därför kartläggas som ett första steg för att uppmärksamma deras värden, om möjligt med öronmärkta medel.

Revirinmätning görs i första hand som uppföljningsmetod (bedömning av ett optimalområdes status samt om ytterligare åtgärder behövs) eller inför eventuellt utsläpp av fåglar. I andra hand används den som planeringsverktyg. Revirinmätning görs i samråd mellan länsstyrelsen och Projekt Vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen. Ansvar och finansiering ligger på länsstyrelserna. Se exempel på resultat i figur 6.

Figur 6. Exempel på resultat från revirinmätningar av bebodda revir i Sverige samt medelvärde för tio finska revir. För ett antal svenska revir skedde revirinmätningen innan fåglar etablerade sig i reviret och åtgärder som till exempel uthuggning av gran har skett efter inmätningen. Grafer från Naturskyddsföreningens rapport Vitryggig hackspett – Revirinmätning (2024).

Ansvariga: Länsstyrelserna, Projekt Vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen och berörda skogsbolag.

Uppföljning av målen i åtgärdsprogrammet

För att följa hur arbetet går görs regelbunden uppföljning. De fem faktorer som föreslås att följas årligen under programperioden framgår av tabell 4. Faktorerna sammanställs årligen av den nationella koordinatör, efter att underlag inkommit från länsstyrelserna och Projekt vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen. Den nationella koordinatör delger sammanställningen till vitryggsnätverket, efter förankring i den nationella samordningsgruppen.

I uppföljningen av respektive punkt nedan kan det vara värdefullt att reflektera över frågorna: Vilka typer av insatser är gjorda? Vilka effekter har de fått? Finns hinder, och vad kan vara lösningen? Finns möjligheter som kan nyttjas mer, hur? Är rätt aktörer involverade?

Tabell 4: Faktorer för årlig uppföljning**Antal förekomster av vitryggig hackspett, parbildning, häckning**

Syfte: Följa populationens utveckling, effekten av utsättningar och måluppfyllelse knutet till antal fåglar.

Hur: Genom inventering av fåglar (se ovan). Sammanställs nationellt av Projekt Vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen, som rapporterar till nationell koordinator.

Antal optimalområden

Syfte: Följa måluppfyllelse av optimalområden

Hur: Bedöms i de regionala samverkansgrupperna och sammanställs där av länsstyrelserna, som rapporterar till nationell koordinator.

Antal optimalområden på gång inför 2045

Syfte: Följa måluppfyllelse av framtida optimalområden.

Hur: Bedöms i regional samverkan och sammanställs där av Länsstyrelserna, som rapporterar till nationell koordinator.

Aktivitet i regional samverkan

Syfte: Att följa att samverkan sker, då den är viktig för att planera, driva och genomföra arbetet, samt ge erfarenhetsutbyte, kunskapsspridning och fånga upp eventuella framgångsfaktorer och hinder för arbetet.

Hur: Fråga från nationell koordinator till berörda län om länen haft aktiv samverkansgrupp, samt vad man har gjort i länet under året.

Fungerar nationell koordinering och samverkan?

Syfte: Att följa att koordinering fungerar och att samverkan sker, då detta är viktig för att stötta det regionala arbetet, samordna insatser på nationell nivå och fånga upp eventuella framgångsfaktorer och hinder för arbetet.

Hur: Fråga från nationell koordinator till berörda län samt utvärdering i nationell samordningsgrupp.

SAMORDNING MED MILJÖÖVERVAKNINGEN OCH ANNAN UPPFÖLJNING

Övervakning av populationsutveckling av vitryggig hackspett bör samordnas med länsstyrelsernas uppföljning i skyddade områden. Skyddade områden där vitryggig hackspett är utpekad skyddsvärd art bör följas upp av länsstyrelsen inom ordinarie uppföljning. Alla inventeringar av arten bör samordnas med Projekt Vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen.

Flera inventeringsprogram samlar in information om lövskog generellt, inom och utanför utpekade värdetrakter. Underlag som kan användas för planering av arbetet med åtgärdsprogrammet på landskapsnivå:

- Riksinventeringen av skog (RIS) levererar uppgifter om skogens och skogsmarkens tillstånd och utveckling både när det gäller skogsproduktion och miljöförhållanden.
- SLU Riksskogstaxeringen levererar bland annat RASE (rönn, asp, säl, ek) samt data med både trädslagsfördelning, mängd död ved och skogarnas ljusöppenhet. Riksskogstaxeringens definition av lövdominerade bestånd på >65 % når inte riktigt upp till riktvärdet på >75 % för ett funktionellt optimalområde, men kan ändå vara användbart.
- Kontinuerlig naturtypsinventering av skyddade områden (KNAS), en satellitbildsbaserad, återkommande inventering i Naturvårdsverkets regi, ger en samlad bild av skogsskyddets omfattning och fördelning på olika skogstyper i landet.
- Naturvårdsverket tillhandahåller Nationella Marktäckedata (NMD) vilket utgör ett värdefullt underlag och uppdateras kontinuerligt.
- Det nationella kartunderlaget naturvärdeskartan kan också vara intressant, även om den kan behöva bättre träningsdata på vitryggig hackspetts livsmiljö. Kartan har tagits fram med hjälp av en AI-driven modell och kan undersöka sannolikheten för förekomst av höga naturvärden i skog.

Ansvarig: Länsstyrelsen.

Framtagande av ny kunskap

Den vitryggiga hackspetten är en välstuderad art och det finns mycket erfarenhet om vilka åtgärder som krävs för att skapa lämpliga häckningsområden. Det finns ändå ett behov att ta fram uppdaterade underlag för det fortsatta åtgärdsarbetet. Följande kunskapsbehov är särskilt viktiga:

Fördjupad lövskogsanalys för vitryggig hackspett. Under föregående programperiod gjordes en nationell lövskogsanalys med fokus på livsmiljöer för vitryggig hackspett (Kindvall 2020). Rapporten och GIS-skikt återfinns på Naturvårdsverkets Metadatokatalog för Geodata, bland annat rasterskikt Lovskog_volym_m3perHa som visar lövskogsvolymer ända ner till 0 m³/ha. Det finns dock ett behov av att fördjupa lövskogsanalysen för att stärka det strategiska bevarandearbetet med arten. Det handlar bland annat om modellens förmåga att identifiera kända optimalområden framför allt i norra Sverige, förutsäga mängden stående död ved, hur yngre lövförekomster och gränsmiljöer hanteras samt hur underlagsmaterialet presenteras. En fördjupad analys kan även inkludera olika klimatscenarion samt vart i landskapet det är lämpligt att nyskapa lövskog. Jämförelser kan göras mellan habitatkvalitén i områden där arten häckar, något som kan behöva kompletteras med fältstudier (förslagsvis habitatklassificering eller revirinmätning). En fördjupad analys bör bygga vidare på erfarenheter från den tidigare lövskogsanalysen. Analysen fördjupas beroende på tillgänglighet till förbättrat dataunderlag och resurser.

Telemetri- och genetiska studier kan förbättra kunskapen kring artens habitat användning, rörelse- och spridningsmönster. Tekniska begränsningar och riskavvägningar har hittills försvårat telemetristudier på vitryggig hackspett i

Sverige, men teknikutvecklingen inom flyttfågelekologi har gått framåt mycket snabbt de senaste åren. Även genetiska studier med fokus på de skandinaviska populationerna kan bidra med viktig ny kunskap. Telemetri- och genetiska studier bör utföras av forskare i samverkan med Projekt vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen i mån av resurser.

Ansvariga: Åtgärdsprogrammets nationella koordinator, i samverkan med Projekt Vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen samt forskningsinstitutioner (utförare).

Fördjupad våtmarksanalys med syfte att prioritera och rangordna områden utpekade i Metrias återvättningsanalys (2022). I analysen studeras markägarstruktur, förekomst av markavvattningsföretag samt hur en återvättningsåtgärd på en plats även kan gynna andra arter. GIS-datat och rapporten tillgängliggörs på länsstyrelsernas externa geodataportal.

Ansvar: Länsstyrelsens nationella koordinator

Sammanställa responsarter. Ett antal arter knutna till lövskog identifieras för att underlätta uppföljning och utvärdering av restaureringsåtgärder. Man bör ta vara på befintliga listor av typiska arter för berörda naturtyper (svämlövskog, svämädellövskog, västlig taiga, nordlig ädellövskog, lövsumpskog, m. m.) som finns i habitatdirektivet. Utvalda arter bör representera olika artgrupper (exempelvis fåglar och insekter) och förväntas ha en relativt snabb respons på restaureringsåtgärder. Dessa arters status kan sedan följas upp i restaurerade områden ett antal år efter åtgärd.

Ansvar: SLU Artdatabanken

Övriga studier kan givetvis också vara intressanta och värdefulla att göra i mån av resurser. Några exempel på sådana är:

- Födosöksteknik, födoval, substratval och födosöksfrekvens hos vitryggig hackspett under vinterhalvåret och i norra Sverige kan ge en bättre förståelse för artens ekologi och potentiella framtida åtgärder.
- Klimatförändringarna kommer på sikt att ändra förhållandena. Man räknar med torrare somrar och blötare vintrar, högre medeltemperatur, svagt ökande nederbörd och längre vegetationsperiod. Man räknar även med fler bränder, stormfällningar, insektsangrepp, rotröta, svampangrepp och växtstörningar. Man har sett att vedlevande insekter kan överleva på högre höjd över havet och samtidigt förutspås en minskning i områden som Baltikum och Polen. Mycket tyder på att klimatförändringar kan ge en större utbredning av ädellövträd i södra Sverige (Lindner m.fl. 2014; Hanewinkel m.fl. 2013). Tillsammans med skogsindustrin kan scenarier tas fram för att undersöka framtida lövbestånd med ett 50- och 100-årsperspektiv.
- Hybridisering med större hackspett.

Konsekvenser och samordning

Konsekvenser

Åtgärdsprogrammets effekter på olika naturtyper och på andra rödlistade arter

Arbetet med restaurering av lövmiljöer förväntas ge positiva effekter på flera EU-naturtypers tillstånd, vilket är helt i linje med kraven i EU:s naturrestaureringsförordning. Ett stort antal rödlistade arter kan gynnas av de åtgärder som föreslås i detta åtgärdsprogram, inte minst responsarter. SLU Artdatabanken bedömde i en analys av de skötselåtgärder som föreslogs under den första programperioden (2005–2008) att 168 rödlistade lövskogs- eller lövträds-gynnade arter gynnas av de föreslagna åtgärderna (tabell 5). SLU Artdatabanken beaktade då i första hand betydelsen av en ökande lövträdsandel och därmed en successivt ökande mängd död lövved. Däremot beaktade man inte positiva effekter på rödlistade brandgynnade arter genom de planerade naturvårdsbränningarna eller arter som gynnas av återvätning.

Lokalt kan rödlistade arter knutna till gran- eller tallskog missgynnas, till exempel vid uthuggning av gran eller vid naturvårdsbränningar i lövriska barrskogar. Enligt SLU Artdatabankens bedömning kommer inte någon av dessa arters bevarandestatus att påverkas negativt av de åtgärder som föreslås i detta åtgärdsprogram.

Tabell 5. Sammanställning av arter i olika organismgrupper som gynnas av åtgärdsprogrammets åtgärder enligt analys av SLU Artdatabanken inför första programomgången (Mild & Stighäll 2005).

Organismgrupp	Antal rödlistade arter	Antal arter som ingår i andra åtgärdsprogram
Fåglar	5	
Skalbaggar	54	5
Fjärilar	8	
Övriga insekter	11	
Lavar	44	4
Mossor	12	5
Svampar	34	
Summa:	168	14

Intressekonflikter

En potentiell konflikt är ökad efterfrågan på lövved i takt med den större användningen av biobränslen och ökade elpriser. Lövskogar och lövträd som annars hade lämnats på grund av dåligt ekonomiskt utbyte riskerar att avverkas för biobränsle. Samhällets ansträngningar att minska utsläppen av koldioxid riskerar att komma i konflikt med bevarandet av vitryggig hackspett och miljö kvalitetsmålen *Levande skogar* och *Ett rikt växt- och djurliv*. En särskild

överenskommelse med skogsbruket gällande inköp av lövved, särskilt av grövre aspar, sälg och al, kan vara en framkomlig lösning inom värdetrakterna. En annan del av lösningen är fortsatt arbete med tillämpning av skogssektorns gemensamma målbilder för god miljöhänsyn. Det gäller särskilt målbilderna för hänsynskrävande biotoper, för död ved och för naturvärdesträd.

Konflikter kan i enstaka fall uppstå mellan olika naturvärden eller mellan naturvärden och kulturvärden. Ängs- och hagmarker som vuxit igen till lövskogar är ett exempel. Naturvärden knutna till gräsmarken förloras, men samtidigt kan dessa miljöer ha fått ett stort värde för många skogsarter, bl.a. vitryggig hackspett. För att återfå arter knutna till öppna gräsmarker väljer man ibland att ta bort träden. Ett annat exempel är när gran växt in i värdefulla lövskogsmiljöer, så att beståndet hunnit få betydande naturvärden knutna just till granskog.

Naturvärdena behöver vägas mot varandra i varje enskilt fall och det är viktigt att olika naturvårdsintressen arbetar för en lösning som beaktar hela landskapet. I det första exemplet går det exempelvis ofta att hitta lösningar genom att skapa så kallade mosaikbetesmarker där självgallrande partier med björk, asp och al kombineras med partier med öppen gräsmark och glest trädbevuxen gräsmark med solexponerade vidkroniga träd, till exempel asp och björk.

I tätortsnära områden kan åtgärder för att gynna vitryggig hackspett stå i konflikt med både stadsutbyggnad och infrastrukturutbyggnad samt med rekreation och friluftsliv, framför allt i frågor om tillskapande av död ved för framkomlighet och säkerhet, något som ofta går att hantera med val av placering och metoder.

Åtgärder som lämnar färskt barrvirke i skogen kan stå i konflikt med att minimera risken för oönskade granbarkborreangrepp. Åtgärdsprogrammet beskriver möjliga anpassningar för att minska risken för intressekonflikt.

Det finns en upplevd konflikt mellan förekomsten av vitryggig hackspett och myggbekämpning vid Nedre Dalälven och i Värmland. Konflikten handlar om en oro hos delar av allmänheten att de skyddszoner som sätts runt vitryggig hackspetts häckningsplatser medför att stora områden inte besprutas. I praktiken handlar det om ett fåtal avgränsade områden, som storleksmässigt sett är mycket mindre än skyddszonerna för andra vanligare arter. Den upplevda konflikten bygger sålunda på ett missförstånd. Frågan behöver hanteras av den nationella samordningsgruppen i samarbete med berörda länsstyrelser, genom samråd och utvecklad dialog med myggprojektet som ansvarar för myggbekämpningen. Information kan också behöva riktas till boende i områdena, via exempelvis information i lokala medier, genom pressmeddelanden eller liknande.

Samordning

En sammanställning av rödlistade lavar, mossor, svampar, skalbaggar och fåglar som förväntas gynnas listas i åtgärdsprogrammet från 2006. Flera andra åtgärdsprogram berör arter eller naturtyper som gynnas av åtgärder som föreslås i detta program. Åtgärder bör samordnas så långt det är möjligt, och särskilt när områdena som pekas ut i dessa åtgärdsprogram sammanfaller med värdestrakter för vitryggig hackspett. Det rör sig om åtgärdsprogram med arter som är beroende av liknande miljöer eller substrat som vitryggig hackspett. Följande åtgärdsprogram berörs:

- barkkvastmossa,
- orangefläckig brunbagge,
- ärrlavar,
- skalbaggar på gammal asp,
- strandskinnlav,
- skapanior på död ved på stränder,
- björklevande vedskalbaggar i Norrland,
- hotade arter på asp i Norrland,
- bredbandad ekbarkbock,
- särskilt skyddsvärda träd.

I åtgärdsprogrammet för hotade arter på asp i Norrland beskrivs hur en ekologisk landskapsplanering kan gå till. Detta arbetssätt är också användbart för arbetet med vitryggig hackspett på regional nivå. Strävan bör vara att utveckla och samordna arbetssättet mellan alla berörda åtgärdsprogram och arbetet med grön infrastruktur så att det blir funktionellt för alla programarter i en lövskogstrakt.

Samordning behöver också finnas med planerna för genomförandet av EU:s naturrestaureringsförordning, vilka kommer klargöras inom ramen för framtagande av nationell restaureringsplan.

Referenser

Referenslistan tar enbart upp nytillkommen litteratur, litteratur som inte nämnts i tidigare versioner av åtgärdsprogrammet eller litteratur som det hänvisas till i texten. Relevant litteratur kan även återfinnas i de två tidigare åtgärdsprogrammets referenslistor.

Aulén, G. 1991. Increasing insect abundance by killing deciduous trees. A method of improving the food situation for endangered woodpeckers. Holarctic ecology 14: 68–80.

Bell, D. 2015. Forest Restoration Guided by an Umbrella Species - Will Measures to Protect the White-backed Woodpecker Benefit Saproxylic Beetles? Licentiatexamen SLU Umeå.

Bell, D., J. Hjältén, C. Nilsson, D. Jørgensen, and T. Johansson. 2015. Forest restoration to attract a putative umbrella species, the white-backed woodpecker, benefited saproxylic beetles. Ecosphere 6(12):278. <http://dx.doi.org/10.1890/ES14-00551.1>

Bengtsson, J. & Stighäll, K. 2020. Klassning av vittryggskog.Handledning i klassificering och skötsel av skogsmiljöer lämpliga för vitryggig hackspett. Naturskyddsföreningen.

Beverskog, L. 2021. Klassificering av skogar för vitryggig hackspetts möjligheter till häckning vid nedre Dalälven. Examensarbete vid Linnéuniversitetet.

Björnberg, J, Gredeby, G. 2021. The return of the white-backed woodpecker – Sweden’s most important conservation project? Projektarbete. Lunds universitet.

Blicharska, M., Baxter P.W.J & Mikusiński, G. 2014. Practical implementation of species’ recovery plans – lessons from the White-backed Woodpecker Action Plan in Sweden. Ornis Fennica 91:108-128.

Bühler, U. 2009. Dead wood – a vital necessity for the white-backed woodpecker in the Grisons. Schweiz Z Forstwes 160 (2009) 7: 210–217.

Bühler, U. 2021. Vorkommen des Weissrückenspechts Dendrocopos leucotos und Waldnutzung in Nordbünden. Ornithologischer Beobachter 118.

Campion D, et al. 2020. Gps Telemetry and Home Range of the White-Backed Woodpecker Dendrocopos leucotos: Results of the First Experience. Acta Ornithologica 55: 77–87.

Dahlgren Lidman, F. 2022. Natural regeneration and management of birch. Doktorsavhandling. Acta Universitatis agriculturae Sueciae 2022:54

Edman, T. et al. 2011. Spatial planning for biodiversity conservation: Assessment of forest landscapes' conservation value using umbrella species requirements in Poland. Landscape and Urban Planning

Ekman, J. & Jensen, L. 2024. Vitryggig hackspett – Revirinmätning. Naturskyddsföreningen.

Eriksson, A. 2022 vår. Sammanställning till vitryggsnätverket av Ett mer variationsrikt skogsbruk - Ett projekt för en ökad samverkan och kunskapsutbyte om hur vi stärker natur- och kulturvärden genom satsning på mer variation i den brukade skogen. Länsstyrelsen i Uppsala.

Eriksson, A. 2022 höst. Evaluation of artificially dead wood for nature restoration: comparison of insect and woodpecker activity between ring-barked and naturally dead birches (Betula spp.) Självständigt arbete på avancerad nivå, 45 hp. Institutionen för biologisk grundutbildning, Uppsala universitet,

Eriksson, P et al. 2016. Ekologisk landskapsplanering vid Nedre Dalälven 1996–2015. Rapport 2016/1 Upplandsstiftelsen.

Ettwein A, et al 2020. Habitat selection of an old-growth forest specialist in managed forests. Animal Conservation 23: 547–560.

Fors, M. & Sörhammar, M. 2013. Vitryggig hackspett (Dendrocopos leucotos) som paraplyart vid restaurering av skogar med stora lövinslag. Kandidatarbete i skogsvetenskap, SLU.

Gerdzhikov, G.P. et al. Habitat Requirements of the White-backed Woodpecker Dendrocopos leucotos lilfordi (Sharpe & Dresser, 1871) (Piciformes: Picidae) in Strandzha Mountain, Bulgaria. Acta zool. bulg., 70 (4), 2018: 527-534.

Gorman, G. 2021. Characteristics of nest cavities used by White-backed Woodpecker (Dendrocopos leucotos) in Hungary. Ornis Hungarica 29(2): 139–150.

Grahn, J. & Andersson, Å. med flera. 2017. Åtgärdsprogram för vitryggig hackspett 2017–2021 (Dendrocopos leucotos). Naturvårdsverket. Rapport 6770.

Gren, I-M. et al. Cost-effective biodiversity restoration with uncertain growth in forest habitat quality. Journal of Forest Economics 20(1):77-92.

- Hallbäck, C. 2018. Inmätning och utvärdering av potentiellt habitat för Dendrocopos leucotos vid Erken Mätning och beräkning av mängden levande och döda lövträd. Examensarbete Karlstads Universitet.
- Halme, P. et al. 2009. Quantifying the Indicator Power of an Indicator Species. Conservation Biology 23 (4): 1008-1016.
- Hanewinkel M., Cullmann D.A., Schelhaas M.-J., Nabuurs G.-J., Zimmermann N.E. (2013) Climate change may cause severe loss in the economic value of European forest land. Nature Climate Change 3 (3): 203-207.
- Hedin, J, Niklasson, M & Bengtsson, V (2018): Veteranisering – verktyg istället för tid – Fauna och Flora 113(2): 13–25.
- Hof, A. R., Hjältén, J. 2017. Are we restoring enough? Simulating impacts of restoration efforts on the suitability of forest landscapes for a locally critically endangered umbrella species. Restoration Ecology Vol. 26, No. 4, pp. 740–750.
- Hof, A.R., Zachrisson, A., Polvi, L.E. 2021. Forest Restoration: Do Site Selection and Restoration Practices Follow Ecological Criteria? A Case Study in Sweden. Forests.
- Huber, O. W. 2020. Lövskogsgynnande effekter på vitryggig hackspett - en studie över hur lövskogsåtgärder påverkar födoinsekter för den vitryggiga hackspetten (Dendrocopos leucotos) i Västerbotten. Kandidatuppsats, Umeå Universitet.
- Hämäläinen, K. et al. 2020. Managing conservation values of protected sites: How to maintain deciduous trees in white-backed woodpecker territories. Forest Ecology and Management 461 (1), 117946.
- Janssen P, et al. 2017. Forest continuity acts congruently with stand maturity in structuring the functional composition of saproxylic beetles. Biological Conservation 205: 1–10.
- Jonsson, E. 2008. Insekter på manuellt dödad asp. Masterexamen Göteborgs Universitet.
- Jönsson, M. & Trogen, N., 2013. Utformning av en GIS-modell för utsökning av lämpliga habitat och revir för Vitryggig hackspett Dendrocopos leucotos L. : en studie utförd i norra Sveriges kustkommuner. Grundnivå, G2E. Umeå: SLU, Institutionen för skogens ekologi och skötsel.
- Keskitalo, C, Klein, J, Metria AB. 2022. Lokalisering av lämpliga skogar att återväta med fokus på vitryggig hackspett Metodbeskrivning.

Kindvall, O. 2020. Lövskogsanalys med fokus på livsmiljö för vitryggig hackspett. Calluna AB.

Kindvall, O., Willebrand, S. 2021. Utredning av alternativa metoder för avgränsning av värdekärnor för vitryggig hackspett. Calluna AB.

Källén, I., Stighäll, K. & Salomonsson, E. 2017. Länsplan för värdefulla lövskogsmiljöer i Uppsala län – för vitryggig hackspett med följarter. Länsstyrelsen i Uppsala län.

Larsson Ekström, A., Hjältén, J. & Löfroth, T. 2024. A decadal study reveals that restoration guided by an umbrella species does not reach target levels. Journal of Applied Ecology. Wiley Online Library.

Larsson, B-G. 2008. Vitryggig hackspett Lysekils kommun – Overkligt eller verklighet?

Lefkowitz, E. 2015. An analysis of white-backed woodpecker (Dendrocopos leucotos) habitat restoration in Sweden, examensarbetet Uppsala Universitet.

Lindblad, M. et al. 2022. Broadleaf retention benefits to bird diversity in mid-rotation conifer production stands. Forest Ecology and Management Volume 515, 1 July 2022, 120223

Lindh, M. 2022. Metoder för dikespluggning och dikesigenläggning. Grip on Life. Skogsstyrelsen (Broschyr)

Lindner M., Fitzgerald J.B., Zimmermann N.E., Reyer C., Delzon S., van der Maaten E., Schelhaas M.-J., (...), Hanewinkel M. (2014) Climate change and European forests: What do we know, what are the uncertainties, and what are the implications for forest management? Journal of Environmental Management, 146: 69-83.

Länsstyrelsen Uppsala län. 2020. Vitryggig hackspett Åtgärder för att bevara och skapa höga naturvärden i lövskog. (folder)

Länsstyrelsen Västra Götaland. 2019. Regional handlingsplan för grön infrastruktur Västra Götalands län. 2019:21.

Länsstyrelsen Örebro, Länsstyrelsen Västmanland, Skogsstyrelsen med flera Folder. Hjälmarlandskapets lövmiljöer. En rik kulturbygd med höga natur- och produktionsvärden.

Mikusinski, G. 2022. Utvärdering av landskapsansatsen i åtgärdsprogrammet för vitryggig hackspett 2017–2021. På uppdrag av Länsstyrelsen Uppsala Län.

Mild, K. & Stighäll, K. 2005. Åtgärdsprogram för bevarande av vittryggig hackspett (*Dendrocopos leucotos*) och dess livsmiljöer. Naturvårdsverket, rapport 5486.

Naturvårdsverket, 2018. Study trip – wet forests and hydrological restoration of forests in Latvia. Reserapport.

Naturvårdsverket, 2021. Bilaga 2. Skogar i PAF 2021–2027 - Fördjupat underlag avseende skogsnaturlager (Forest and woodlands) i Sveriges prioriterade åtgärdsplan (PAF) för Natura 2000 år 2021–2027, 22 nov 2021.

Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen 2023. Natur- och kulturvårdande skötsel av skog. Nationell strategi för skötsel av formellt skyddade och frivilligt avsatta skogar till 2030.

Pons J-M. et al 2020. Phylogeography of a widespread Palaearctic forest bird species: The White-backed Woodpecker (Aves, Picidae). Zoologica Scripta 50: 155–172, 2021.

Rankka, E. 2021. Examensarbetet vid Umeå universitet. Factors influencing the choice of feeding trees by the white-backed woodpecker in the Umeå region.

Ruete, A. Campbell, C. & Engman, A. 2023. Prioritering av lövskogar lämpliga för återväxt, potential för biologisk mångfald och praktisk genomförbarhet. Greensway AB på uppdrag av Länsstyrelsen i Uppsala län.

Sætersdal M, Gjerde I, Heegaard E. 2019. Woodpeckers in Western Norway: the White-backed Woodpecker is still the most common species. Ornis Norvegica 42: 28–35.

Skogsstyrelsen. 2023. Skapa naturvärden genom aktiv naturvård. Faktablad

Skogsstyrelsen. 2021. Behov av naturvårdande skötsel i skogar med biotopskydd och naturvårdsavtal.

Skogsstyrelsen 2017. Biologisk mångfald i nyckelbiotoper. Resultat från inventeringen "Uppföljning biologisk mångfald" 2009–2015. Rapport 4/2017

Stenberg, I. Demografiska data över den norska populationen. Opublicerat.

Tengström, Å. 2021. Bevarandeåtgärder för vittryggig hackspett (*Dendrocopos leucotos*) i Sverige. Självständigt arbete i biologi, 15 hp, vårterminen 2021
Institutionen för biologisk grundutbildning, Uppsala universitet.

Trogen, N. 2015. Restoration of white-backed woodpecker *Dendrocopos leucotos* habitats in central Sweden: modelling future habitat suitability and biodiversity indicators. Avancerad nivå, A2E. Umeå: SLU, Institutionen för vilt, fisk och miljö.

Urkijo-Letona, A. 2020. Key Elements of the White-Backed Woodpecker's (*Dendrocopos leucotos* lilfordi) Habitat in Its European South-Western Limits. Forests 2020, 11(8), 831.

von Wachenfeldt, E. 2020. Prioriterade åtgärder i våtmarker och sötvatten - analys och uppskattning av åtgärdsbehov för att uppnå gynnsam bevarandestatus.

ArtDatabanken, SLU & Havs- och vattenmyndigheten. GRIP on LIFEs rapportserie 2020:01.

Wikars, L-O. 2020. Hotade insekter i Dalarnas lövskogsområden. Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Fler publikationer av Projekt vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen finns tillgängliga på Naturskyddsföreningens websida:

-Metodik för inventering av vitryggig hackspett *Dendrocopos leucotos*

-Naturskyddsföreningen, 2020. Naturskyddsföreningens handledning i vinterutfodring av vitryggig hackspett.

-Vitryggig hackspett i Sverige – hot och möjligheter, idag och i framtiden. Så mycket krävs för att rädda arten i Sverige. 2011

Bilaga 1. Föreslagna åtgärder

Åtgärdsprogram för vitryggig hackspett - föreslagna åtgärder 2025–2029

Kostnader: Kostnaderna som anges är de totala summorna under programperioden.

- Uppskattningar bygger på tidigare genomförda åtgärder i programmet, en schablon som använts vid beräkningar av kostnader inom Life2Taiga samt kostnadsuppskattningar som tagit fram inom Grip on LIFE.
- Flera åtgärder har genomförts tidigare, ex revirinmätningar, lövskogsrestaureringar, vilket innebär att summorna kan tyckas låga i vissa fall eftersom alla områden därmed inte behöver göras i denna period.
- Kolumnen uppskattad kostnad annan finansiär innebär ofta en kostnad för skogsbolag och/eller Projekt vitryggig hackspett, där de förstnämnda kan söka NOKÅS-medel och de sistnämnda erhålla viss ersättning från Naturvårdsverket. Vissa kostnader täcks med våtmarksmedel. Det finns även en förhoppning att ett LIFE-projekt ska kunna stå för delar i den kolumnen.

Kategori: Ordinarie åtgärdsprogram, Samverkansprogram

Förkortningar: Lst – Länsstyrelsen, PV/NF – Projekt vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen, SKS – Skogsstyrelsen, NV – Naturvårdsverket, ÅGP – Åtgärdsprogram för hotade arter, Adb – SLU Artdatabanken, GI – Grön infrastruktur

Åtgärd	Län	Område/ Lokal	Aktör	Finansiär	Uppskattad kostnad NV-ÅGP resp Skogsstyrelsen ¹	Uppskattad kostnad annan finansiär	Prioritet	Genomförs senast ²
Dialog och samverkan								
Nationell koordinering - Länsstyrelsen		Alla landsdelar ³	Koordinerande län	NV-ÅGP	1 500 000		1	Löpande
Nationell koordinering – Skogsstyrelsen		Alla landsdelar ³	SKS	SKS	1 500 000		1	Löpande
Nationell koordinering – Projekt vitryggig hackspett/Naturskyddsföreningen		Alla landsdelar ³	PV/NF	NV-ÅGP, PV/NF		2 500 000 ⁴	1	Löpande
Regional koordinering – Länsstyrelsen	Alla berörda ⁵	Alla värdetrakter	Lst	NV-ÅGP	2 200 000		1	Löpande
Regional koordinering – Skogsstyrelsen	Alla berörda distrikt ⁶	Alla värdetrakter	Skogsstyrelsen, berörda distrikt	SKS	2 200 000		1	Löpande
Införande av samordningsgrupper i län som saknar	BD, Y, H	Fyra värdetrakter	Lst BD, Y, H	NV-ÅGP	I regional koordinering		1	2025
Översyn och utpekande av optimalområden	BD, Y, X, T, H		Lst, Skogsstyrelsen	NV-ÅGP	I regional koordinering		1	2025, 2028 (X)
Utpekande av ytterligare optimalområden som ska göra funktionella till 2045	Alla berörda ⁵		Lst, Skogsstyrelsen	NV-ÅGP	I regional koordinering		2	2029
Framtagande av genomförandeplaner	Alla berörda ⁵	Värdetrakter med optimalområden	Lst, SKS, övriga berörda	NV-ÅGP och SKS	I regional koordinering		1	2025–2029

Åtgärd	Län	Område/ Lokal	Aktör	Finansiär	Uppskattad kostnad NV-ÅGP resp Skogsstyrelsen ¹	Uppskattad kostnad annan finansiär	Prioritet	Genomförs senast ²
Utreda förutsättningar i landsdel Syd	H, M, K	Landsdel Syd	Lst, SKS, nyckelaktörer, Nationell samverkansgrupp	NV-ÅGP	200 000	200 000	2	2027
Rådgivning, information, kunskapsförmedling, kontinuerligt erfarenhetsutbyte	Alla berörda ⁵	Alla värdetrakter	Lst, SKS, PV/NF, markägarorganisat ioner	NV-ÅGP och SKS	Inom regional och nationell koordinering samt övrig verksamhet	Inom nationell koordinering PV/NF	1	Löpande
Kompetensutveckling (utbildningsexkursion, studieresor, nationell träff, föredrag, workshops, kurser och dylikt)	Alla berörda ⁵	Alla värdetrakter	Koordinerande län och SKS:s nationella koordinator	NV-ÅGP och SKS, Gynna lövskogens arter	100 000	1 500 000	2	2023–2029
Kommunikations- och sekretesspolicy	Alla berörda ⁵		Koordinerande län, SKS, PV/NF, NV, Adb	NV-ÅGP	50 000 samt inom nationell koordinering	Inom nationell koordinering PV/NF	1	2024–2025
Integrering av värdetrakter med GI-värdetrakter, strategi för formellt skydd, samordning med EU:s naturrestaureringsförordning och annan landskapsplanering	Alla berörda ⁵	Alla värdetrakter	Lst, Skogsstyrelsen, med flera berörda	Resurser för GI och NV-ÅGP	I regional koordinering samt övrig verksamhet		2	2022–2029

Åtgärd	Län	Område/ Lokal	Aktör	Finansiär	Uppskattad kostnad NV-ÅGP resp Skogsstyrelsen ¹	Uppskattad kostnad annan finansiär	Prioritet	Genomförs senast ²
Formellt skydd	Alla berörda ⁵	I första hand i optimalområden inom värdetrakter	Lst, SKS, kommuner	NV-skydd, NV- ÅGP, SKS	Inom ordinarie anslag områdesskydd för SKS.		1	Löpande
Frivilliga avsättningar	Alla berörda ⁵	Alla landsdelar ³	Skogsägare och skogsbrukets aktörer	Skogsägare och skogsbrukets aktörer		Externa medel, markägaren	1	Löpande
Översyn skyddade områden	Alla berörda ⁵	Alla värdetrakter	Lst, SKS.	NV-ÅGP, SKS	I nationell koordinering		3	2029
Aktiva åtgärder i fält								
Utreda möjligheterna för ett LIFE-projekt			Koordinerande län /valfri Lst	NV-ÅGP, NV- skrivarmedel	I nationell koordinering		2	2025–2026
Lövskogsrestaurering (borttagande och/eller ringbarkning av gran) 7000 kr/ha x 5000 ha, vinst görs ofta i initialt skede 5000 kr/ha återbesök x 5 000 ha	Alla berörda ⁵	Alla värdetrakter	Alla markägare och förvaltare	NV-ÅGP, NV- skötsel, NV- våtmark, SKS- skötselanslag, NOKÅS, ideella, skogsbolag, mm	100 000 Inom SKS på ordinarie anslag för skötsel.	60 000 000	1	Löpande

Åtgärd	Län	Område/ Lokal	Aktör	Finansiär	Uppskattad kostnad NV-ÅGP resp Skogsstyrelsen ¹	Uppskattad kostnad annan finansiär	Prioritet	Genomförs senast ²
Skapande av död ved 2 400 kr/ha motormanuellt x 4000 ha	Alla berörda ⁵	Alla värdetrakter	Alla markägare och förvaltare	NV-ÅGP, skötsel, våtmark, SKS- skötselanslag, NOKÅS, ideella, skogsbolag, mm	100 000 Inom SKS på ordinarie anslag för skötsel.	9 600 000	1	Löpande
Naturvårdsbränning 28 000 kr/ha medelstora & medelsvåra x 500 ha	Alla berörda ⁵	Alla värdetrakter	Alla markägare och förvaltare	NV-ÅGP, skötsel, SKS- skötselanslag, NOKÅS, skogsbolag, mm	100 000. Inom SKS på ordinarie anslag för skötsel.	14 000 000	1	Löpande
Återvätning Fylla igen diken 11 000 kr/ha x 500 ha, plugga dike 3000 kr/st x 300 pluggar, hydrologisk utredning 6000 kr/st x 500 objekt	Alla berörda ⁵	Alla värdetrakter	Alla markägare och förvaltare	NV-ÅGP, våtmark, skötsel, SKS – våtmark, skötselanslag, NOKÅS, skogsbolag, mm	100 000 Inom SKS på ordinarie anslag för skötsel.	6 700 000	1	Löpande
Övrig skötsel (införande av bete, öka andelen löv i landskapet, nyskapande, stängsling) 25 000 kr/100 m stängsel x 10 st 4 ha stora objekt (1 ha=400 m) ger 300' kr/område	Alla berörda ⁵	Alla värdetrakter	Alla markägare och förvaltare	NV-ÅGP, SKS- skötselanslag, miljöersättningar, NOKÅS, skogsbolag, mm	100 000 Inom SKS på ordinarie anslag för skötsel.	30 000 000	1	Löpande

Åtgärd	Län	Område/ Lokal	Aktör	Finansiär	Uppskattad kostnad NV-ÅGP resp Skogsstyrelsen ¹	Uppskattad kostnad annan finansiär	Prioritet	Genomförs senast ²
Kartlägg skötselbehov och revidera skötselplaner	Alla berörda ⁵	Alla värdetrakter	Alla markägare och förvaltare	NV-skydd, SKS, skogsbolag	Inom SKS på ordinarie anslag för skötsel	Externa medel, markägaren	1	Löpande
Översyn av strategi för utsättningar			PV/NF, berörda uppfödningssatio ner, NV, koordinerande län	NV-ÅGP, PV/NF		I nationell koordinering PV/NF	2	2025
Uppfödning och utsättning enligt strategi för utsättning	X, W, C, U, T, S, O	Funktionella optimalområden i landsdel Öst och Väst	PV/NF, berörda uppfödningssatio ner	NV-ÅGP, PV/NF		4 000 000 ⁴	2	Löpande
Stödutfodring	BD, AC, Y, X, W, C, U, T, S, O	Värdetrakter i landsdel Nord, Öst och Väst	Lst, PV/NF	NV-ÅGP, PV/NF	400 000	100 000 ⁴	2	Löpande
Datainsamling och analys								
Inventera förekomst av vitryggig hackspett	Alla berörda ⁵	Alla värdetrakter	Lst, PV/NF	NV-ÅGP, PV/NF	550 000	1 000 000 ⁴	1–2 ⁷	Årligen
Inventera lämpliga biotoper och deras åtgärdsbehov (habitatklassificering och revirinmätning) 40 000 kr/optimalområde och vitryggsavtal som inte redan gjorts	Alla berörda ⁵	Alla värdetrakter	Lst, PV/NF, skogsbolag	Berörd Lst, skogsbolag finansierar egen verksamhet	1 200 000	2 000 000	1–3 ⁸	2027

Åtgärd	Län	Område/ Lokal	Aktör	Finansiär	Uppskattad kostnad NV-ÅGP resp SKS ¹	Uppskattad kostnad annan finansiär	Prioritet	Genomförs senast ²
Ny kunskap (Fördjupad lövskogsanalys, telemetriskstudier, genetiska studier)	Alla berörda ⁵	Alla landsdelar ³	Koordinerande län, PV/NF, forskningsinstitution	NV-ÅGP, PV/NF	300 000	500 000 ⁴	1	2029
Fördjupad våtmarksanalys	Landsdelarna	Alla landsdelar ³	Koordinerande län	NV-våtmark		150 000	2	2023–2025
Sammanställa responsarter	Landsdelarna	Alla landsdelar ³	Koordinerande län		20 000		3	2025
Länsstyrelsernas uppföljning av arealen skyddade områden i optimalområden och värdetrakter	Alla län	Alla värdetrakter	Lst	NV	Inom regional koordinering		2	2029
Skogsstyrelsens uppföljning av skyddad areal, utförd skötsel samt Skogsstyrelsens informations- och rådgivningsinsatser, i optimalområden och värdetrakter	Alla berörda distrikt	Alla värdetrakter	Skogsstyrelsen, berörda distrikt	SKS	Inom regional och nationell koordinering, Skogsstyrelsen		1	2029
Uppföljning av målen i åtgärdsprogrammet inklusive programredovisning för åren 2022–2029	Alla berörda ⁵		Koordinerande län, SKS, berörda Lst, PV/NF	NV-ÅGP	Inom regional och nationell koordinering	Inom nationell koordinering PV/NF	1	2029
Total Kostnad NV-ÅGP + åtgärder inom naturvårdsarbete					6 652 000 kr			
Total kostnad Skogsstyrelsen + insatser inom ordinarie anslag					3 700 000 kr			
Total uppskattad kostnad för åren 2025–2029					10 170 000	131 150 000		
Varav Dialog och samverkan					7 750 000	4 200 000		
Varav Aktiva åtgärder i fält					900 000	124 400 000		
Varav Datainsamling och analys					1 520 000	2 500 000		

- ¹ – Skogsstyrelsens kostnad omfattar enbart nationell och regional koordinering.
- ² – Angivet år ska ses som en riktlinje under förutsättning att åtgärden kan finansieras och kan komma att flyttas framåt på grund av resursbrist.
- ³ – ”Alla landsdelar” avser alla berörda län samt AB – Stockholm, D – Södermanland, E – Östergötland, K – Blekinge, M – Skåne och N - Halland.
- ⁴ – Delvis finansierat genom bidrag från NV-ÅGP enligt årligt beslut.
- ⁵ – ”Alla berörda” avser län med värdetrakter; BD – Norrbotten, AC – Västerbotten, Y – Västernorrland, X – Gävleborg, W – Dalarna, C – Uppsala, U – Västmanland, T – Örebro, S – Värmland, O – Västra Götaland och H – Kalmar
- ⁶ – ”Alla berörda distrikt” avser Norrbotten, Södra Västerbotten, Norra Västerbotten, Västernorrland, Uppsala-Västmanland, Gävleborg, Dalarna, Sörmland-Örebro, Värmland, Skaraborg-Fyrbodalen och Kalmars distrikt.
- ⁷ – Prioritet 1 i län där arten säkert förekommer, i övriga län prioritet 2. Inventering som inte är planerad enligt Bilaga 1 kan utföras i mindre omfattning även i län/områden/lokaler som inte är listade som berörda län enligt ovan om det förekommer starka indikationer av vitryggig hackspetts förekomst. Sådana inventeringar ska i förväg stämmas av med koordinerande länsstyrelse för programmet.
- ⁸ – Prioriteringen är behovsstyrd. Län där det finns förekomst av vitryggig hackspett prioriteras.

Bilaga 2. Sveaskogs och Stora Ensos arbete med vitryggig hackspett

Det finns flera viktiga aktörer i arbetet. Sveaskog och Stora Enso är de två största skogsbolagen som arbetar med vitryggig hackspett. Deras arbete med skötsel presenteras nedan.

Sveaskog

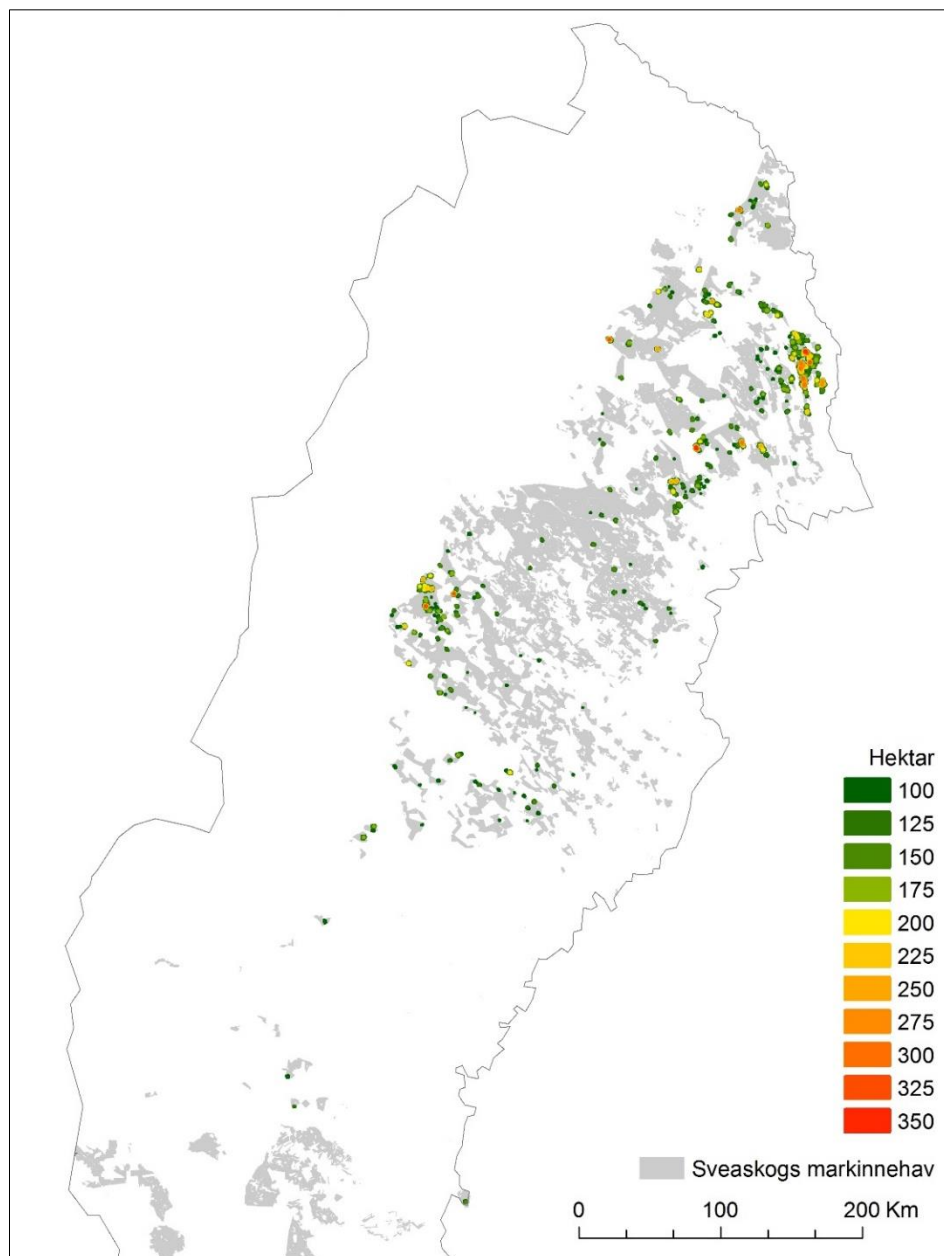
Sveaskog är en aktiv aktör inom åtgärdsprogrammet och gör insatser för vitryggig hackspett på flera sätt. Bolaget strävar efter att uppfylla åtgärdsprogrammets intentioner genom att på landskapsnivå prioritera och planera för skötsel och skydd av lämpliga livsmiljöer för vitryggig hackspett. Under programperioden kommer en stor del av detta arbete göras i Sveaskogs ekoparker. Åtgärder för att gynna vitryggig hackspett och andra lövskogsarter utförs även i andra lövskogsområden.

Sedan förra åtgärdsprogrammet för vitryggig hackspett antogs år 2017 har Sveaskog främst arbetat med lövskogsområden i ekoparkerna Hornsö, Färna och Forsmark samt i Skogaholmsområdet i södra och mellersta Sverige, samt i ekoparkerna Kärningberget, Rosfors och Storklinten i norra Sverige. Under kommande programperiod kommer Sveaskog att fortsätta arbetet med lövgynnande åtgärder i dessa områden. I vissa områden utförs åtgärderna, såsom bortröjning av inväxande gran, för andra gången.

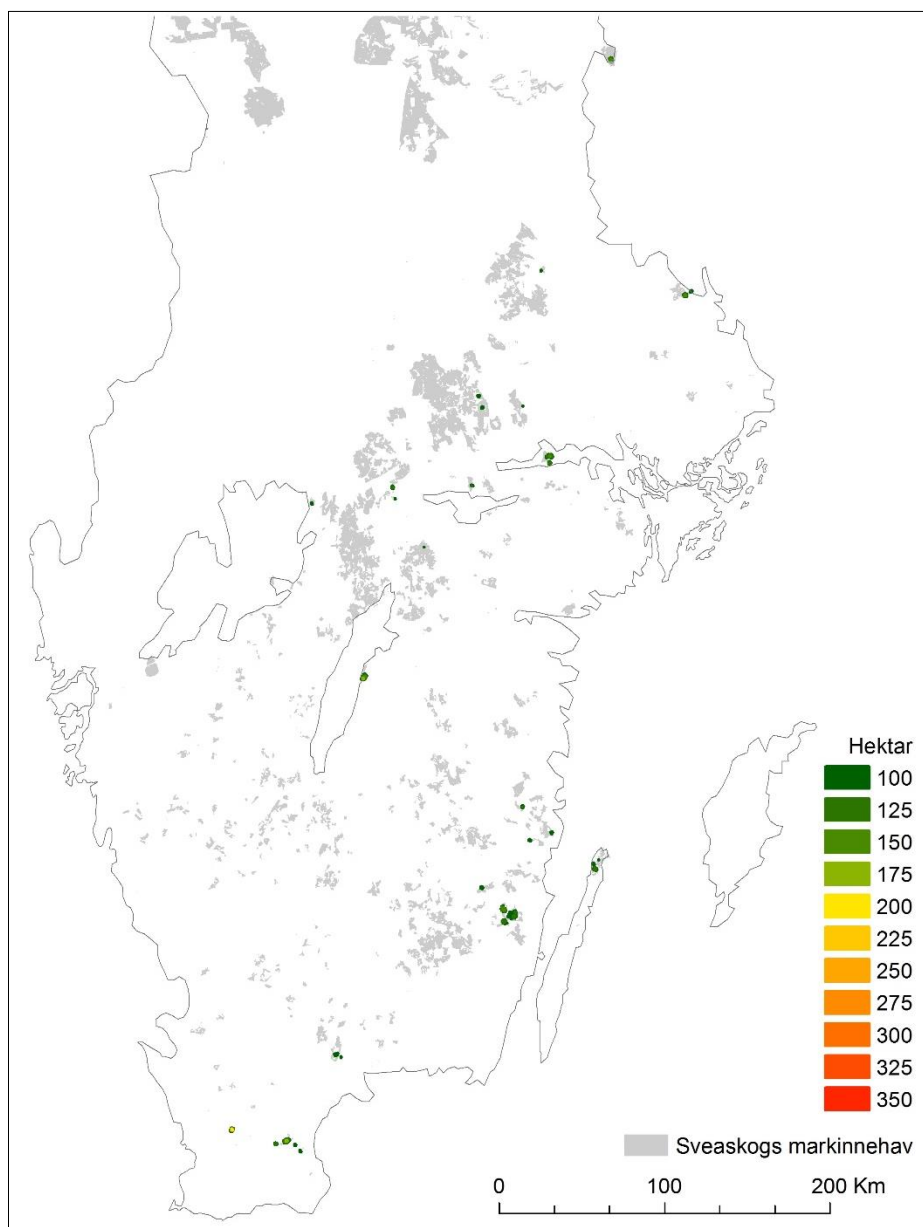
Sveaskog har nyligen gjort en uppdaterad lövskogsanalys för att identifiera områden med potential att i framtiden hysa större arealer lövskog lämpliga för vitryggig hackspetten. Analysen är ett första steg och behöver givetvis gås igenom, exempelvis föll många fjällbjörkskogar ut, vilka i dagsläget inte kan hysa den föda som vitryggig hackspett behöver. I analysen identifierades områden som inom 500 hektar hyser minst 150 hektar med god lövpotential, definierat som bestånd som är minst 30 år och består av minst 30 % lövträd. Därmed skiljer den sig från den analys som gjordes år 2016, där skogar över 10 år och med minst 20 % lövträd inkluderades.

Analysen visar områden där det kan finnas förutsättningar att skapa miljöer för vitryggen på relativt kort sikt, om man med skötsel fortsätter gynna lövvärden. Totalt identifierades drygt 17 000 hektar av sådana bestånd. Av dessa är 20 % avsatta som naturvårdsskogar, både inom och utanför ekoparker. De identifierade områdena är framför allt belägna i Norrbotten och Västerbotten, samt vid Forsmark. Om dessutom områden med 100 till 150 hektar löv inom 500 hektar inkluderas (figur 6 och 7), faller även områden i södra Sverige ut i analysen, bland annat i ekoparkerna Färna, Ridön och Hornsö. Potentialen i ytterligare områden

kan undersökas närmare under programperioden, utifrån den uppdaterade lövskogsanalysen och lokalkännedom.

Figur 6. Förekomst av lövrika bestånd på Sveaskogs markinnehav i norra Sverige. Kartan visar områden med mer än 30 procent löv, äldre än 30 år, inom en yta av 500 hektar. Karta från Sveaskog.

Figur 7. Förekomst av lövrika bestånd på Sveaskogs markinnehav i mellersta och södra Sverige. Kartan visar områden med mer än 30 procent löv, äldre än 30 år, inom en yta av 500 hektar. Karta från Sveaskog.

Stora Enso

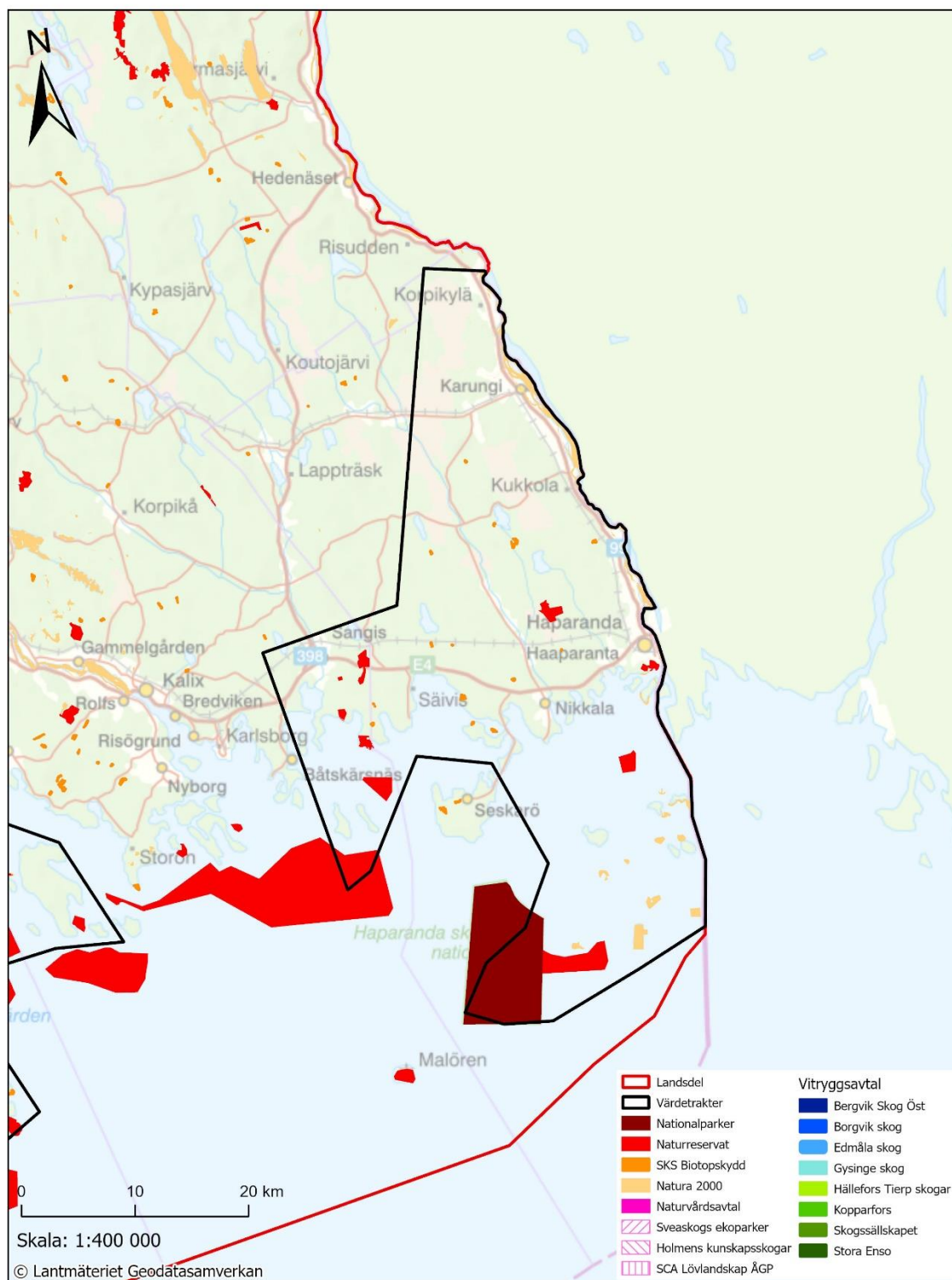
Stora Enso är en annan aktiv aktör inom åtgärdsprogrammet för vitryggig hackspett. Inom ramen för Stora Ensos ekologiska landskapsplan har bolaget frivilligt avsatt 6 700 hektar i ett vitryggsavtal tecknat med Skogsstyrelsen. Avtalsområdena är spridda från sydvästra Värmland till Dalälvens mynning, med de största arealerna i Värmland och Uppsala län. Områden är, eller kommer med riktad skötsel utvecklas till lämpliga livsmiljöer för vitryggig hackspett. En mindre andel utgörs redan idag av optimala livsmiljöer. Målet är att på sikt skapa cirka 60 optimalområden.

Med start 2022 genomför Stora Enso en återinventering av samtliga sina vitryggsområden. Inventeringen kommer att pågå till 2025 och syftar till att säkerställa att områdena har potential att utvecklas i rätt riktning, samt att identifiera områden med behov av skötsel.

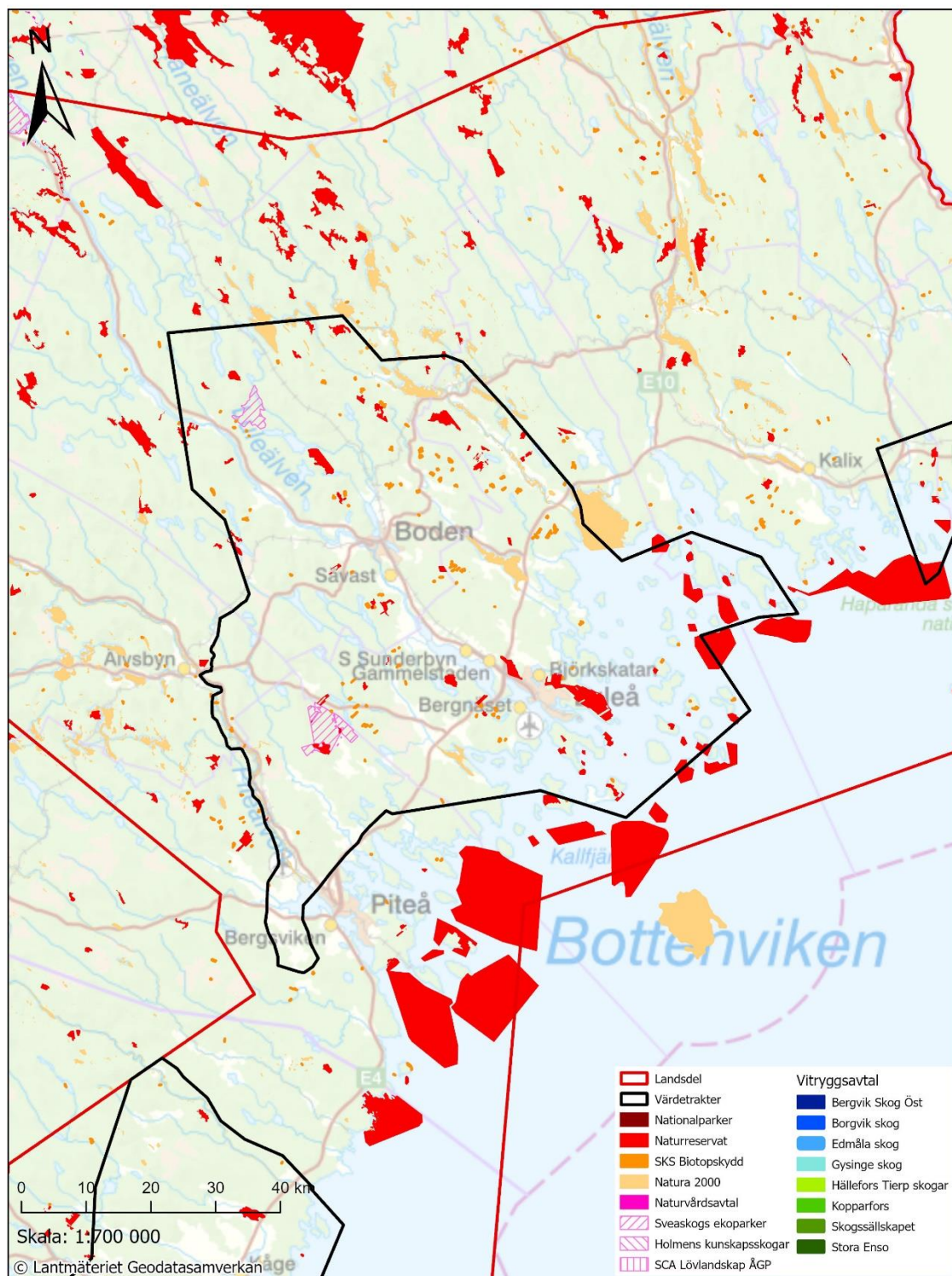
Skötselriktlinjerna i naturvårdsavtalet har omarbetats under 2023. Justeringarna innebär bland annat att åtgärderna ska utföras när de är motiverade utifrån naturvärdenas behov, jämfört med tidigare då de genomfördes utifrån skogsbruksmässiga hänsynstaganden. Skapandet av död ved ska i första hand ske genom ringbarkning, och uttag av lövvirke görs ännu mer restriktivt jämfört med tidigare. Stora Ensos åtagande har med de nya riktlinjerna utökats betydligt.

Bilaga 3. Kartor som visar varje värdeetrakt

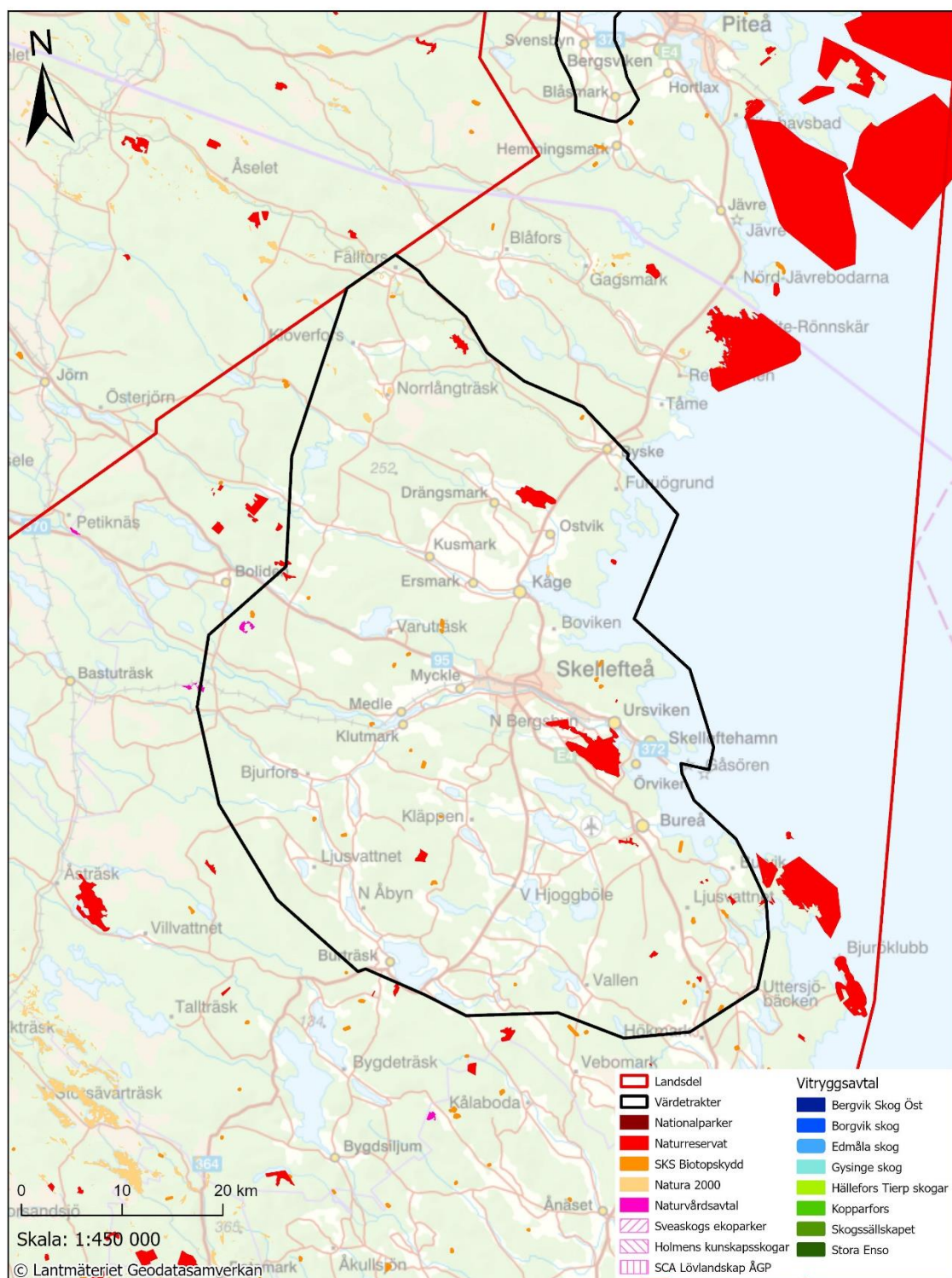
Värdeetrakt Haparanda

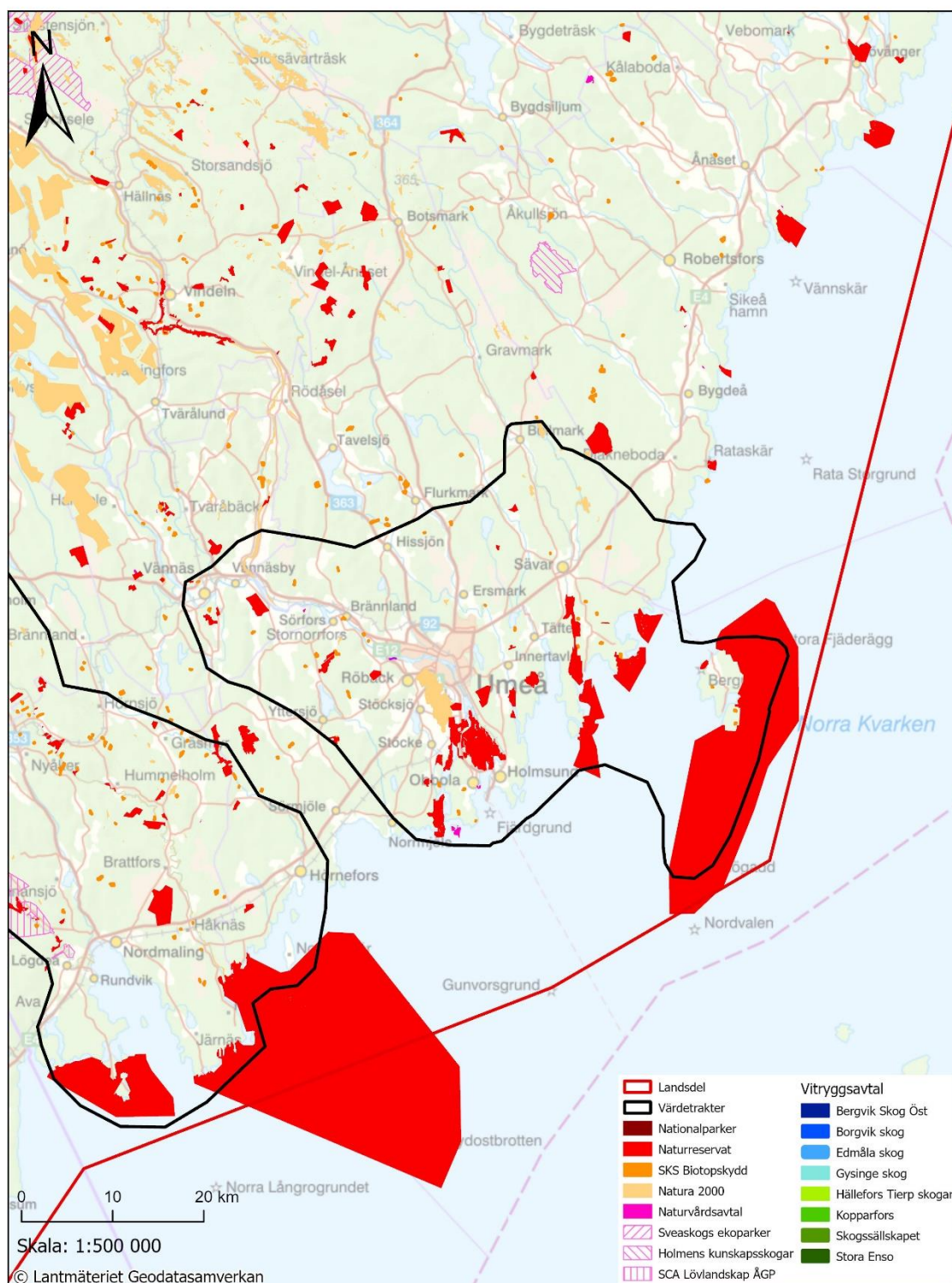
Värdetrakt Nedre Luleälven

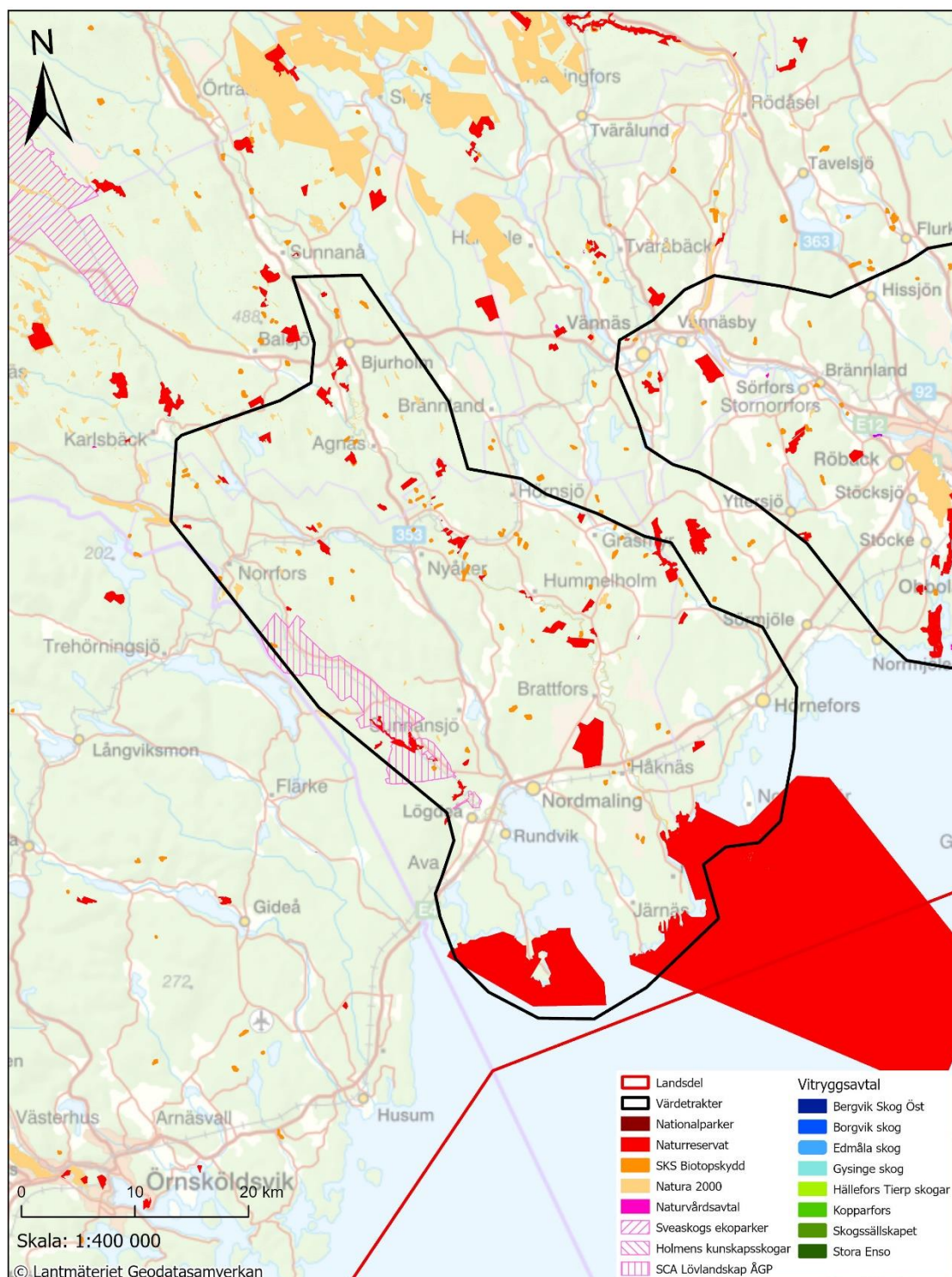
Värdetrakt Skellefteå

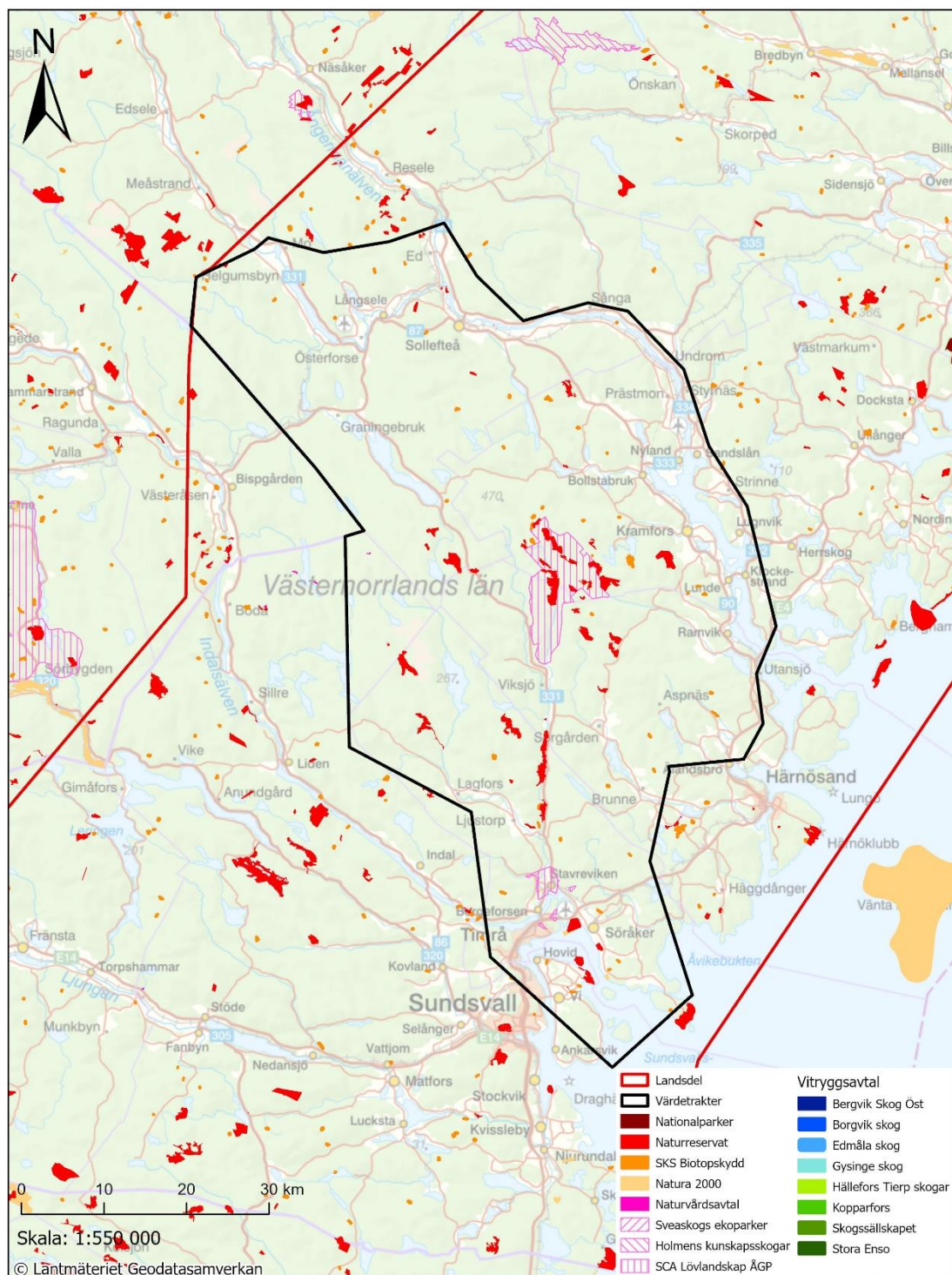
Värdetrakt Umeå

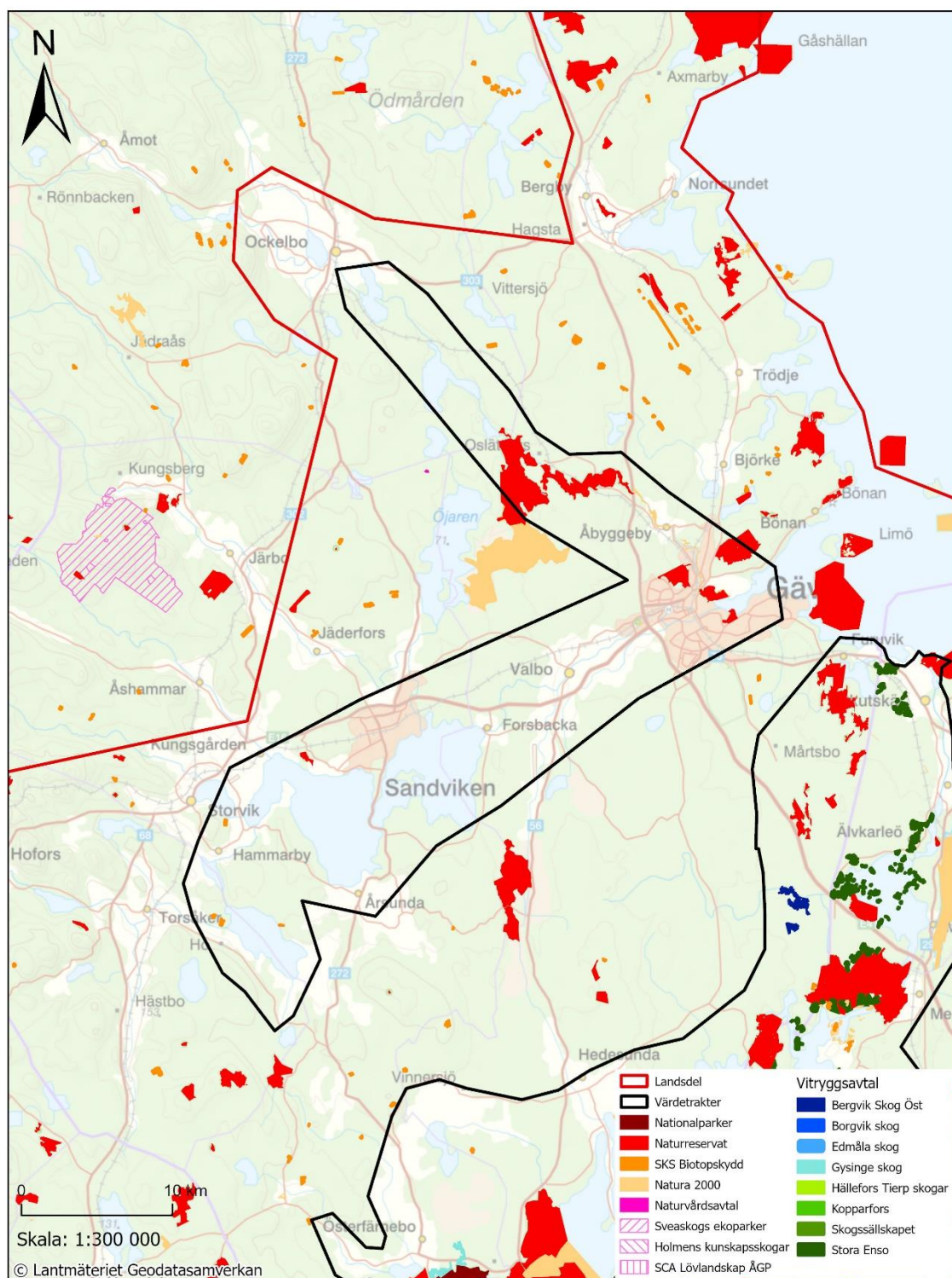
Värdetrakt Lögdeälven

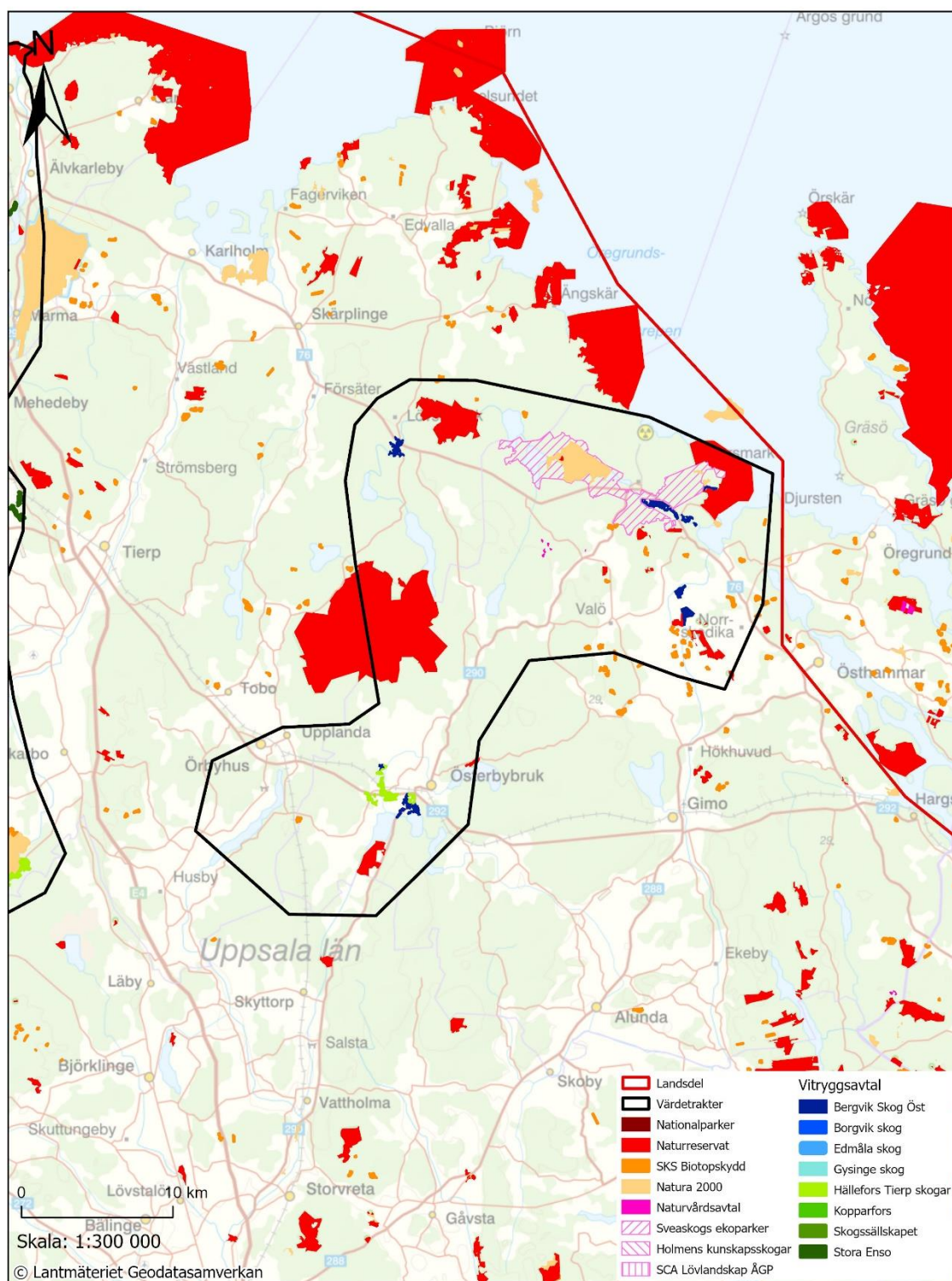
Värdetrakt Västernorrland

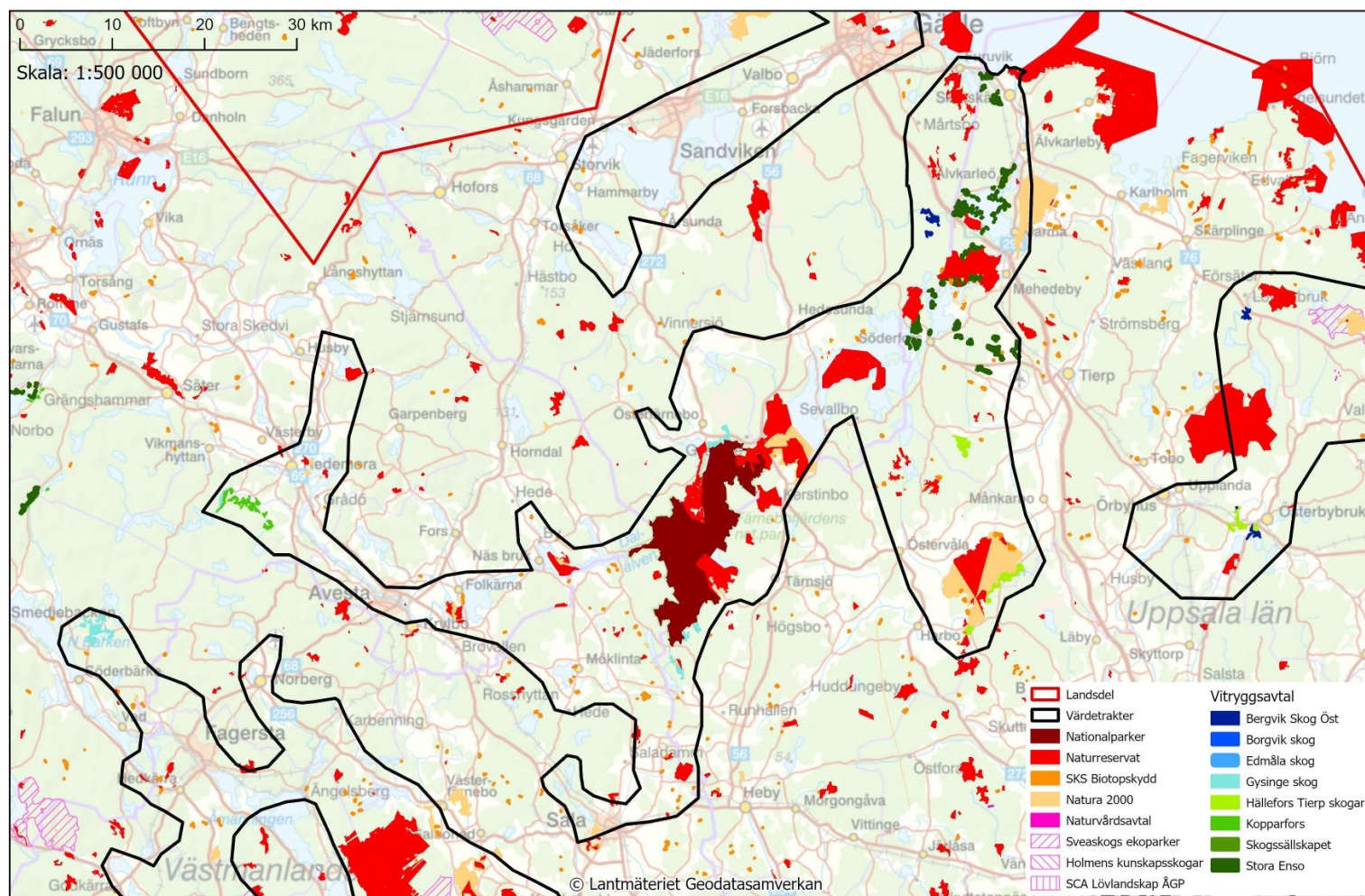
Värdetrakt Testeboån

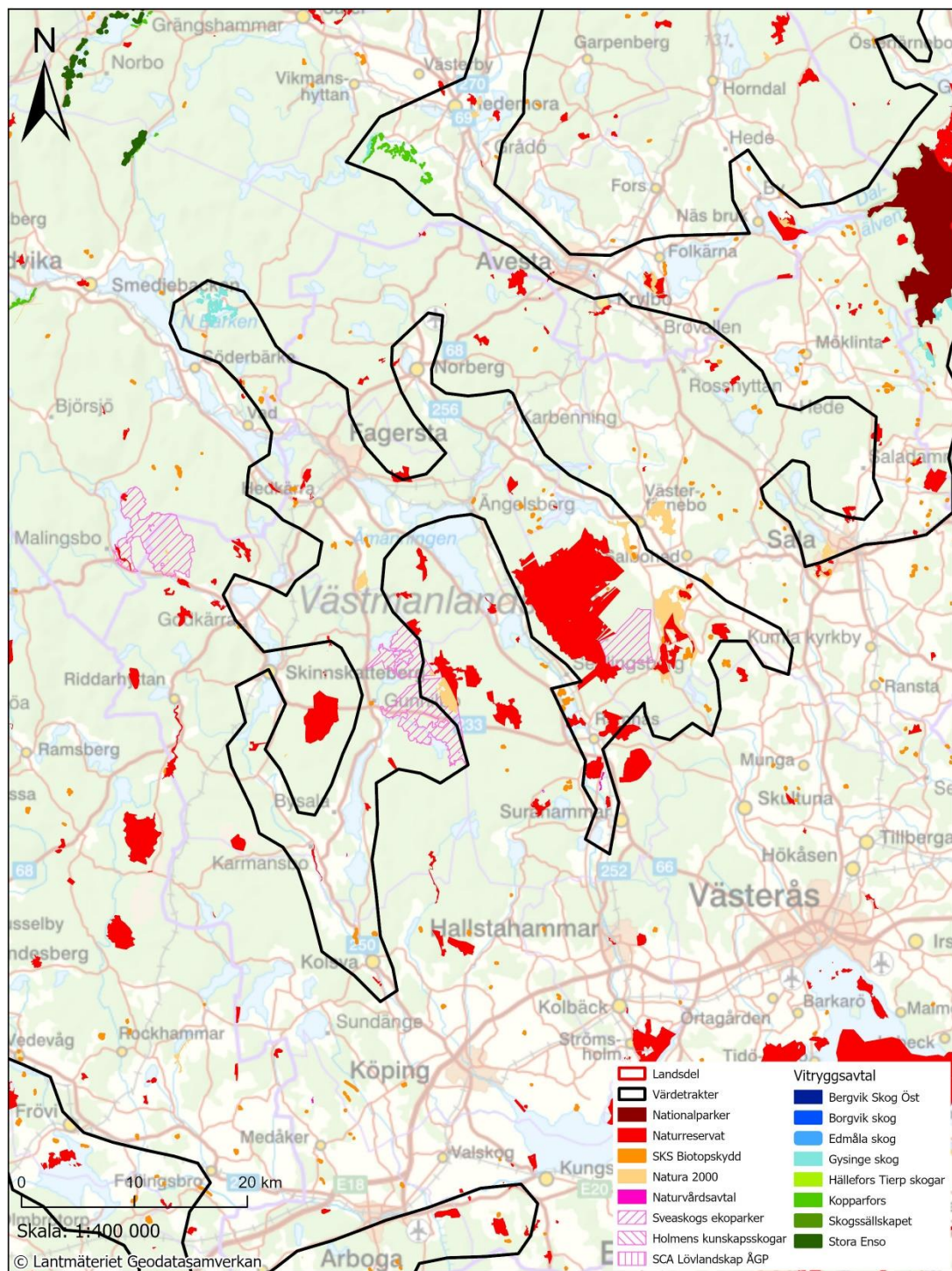
Värdetrakt Forsmark

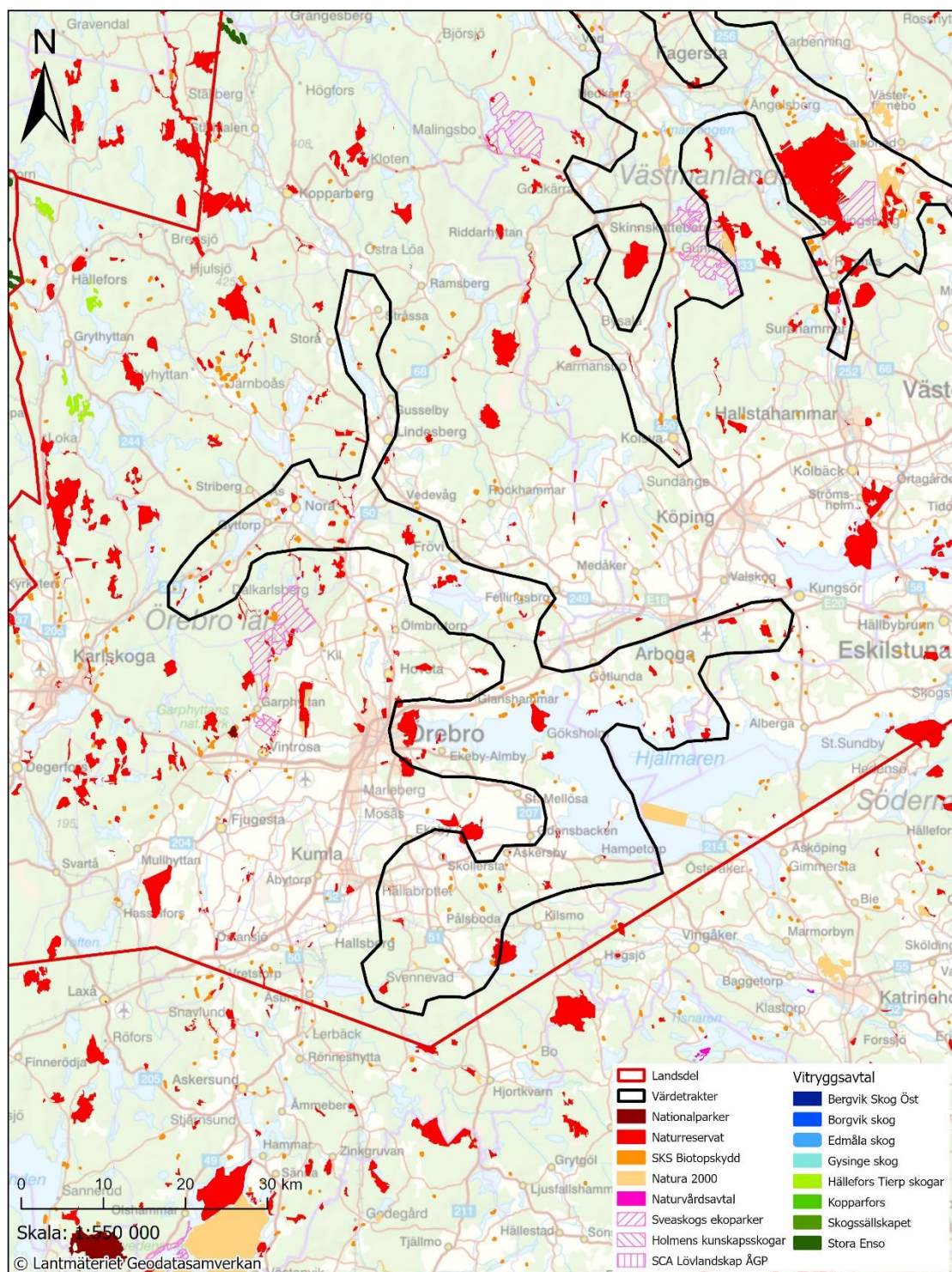
Värdetrakt Dalälven

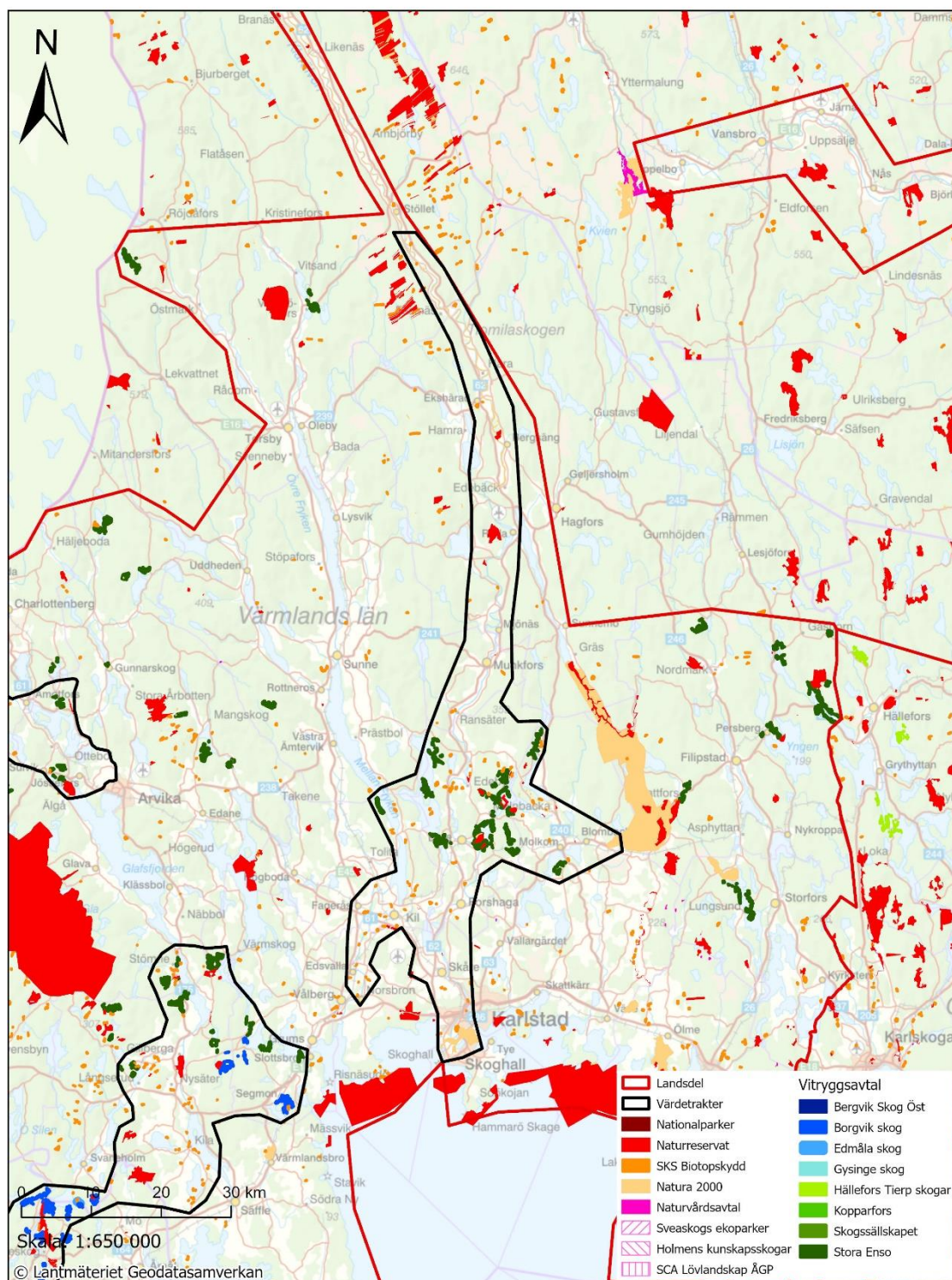
Värdetrakt Fagersta

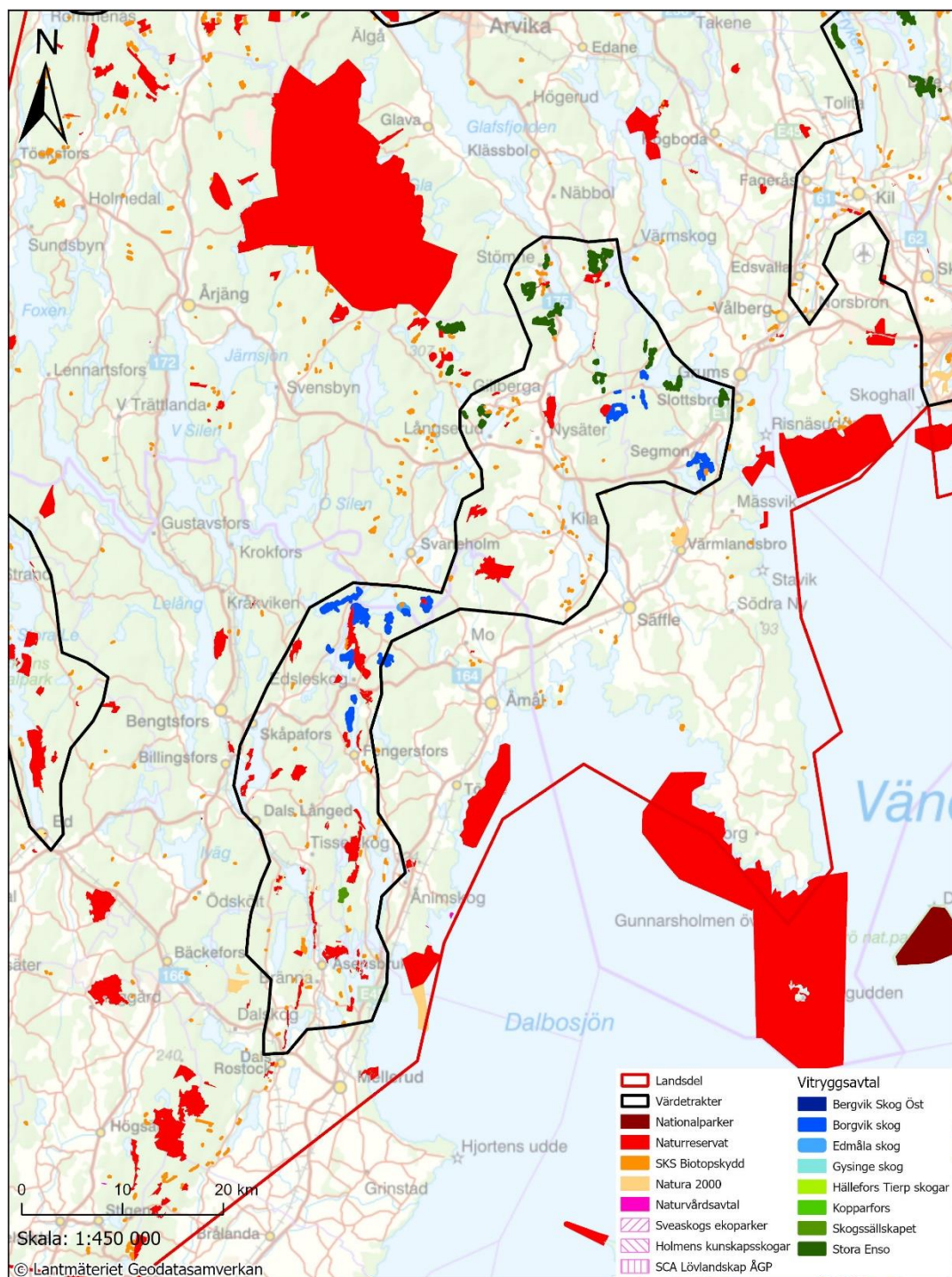
Värdetrakt Örebro-Arboga

Värdetrakt Klarälven

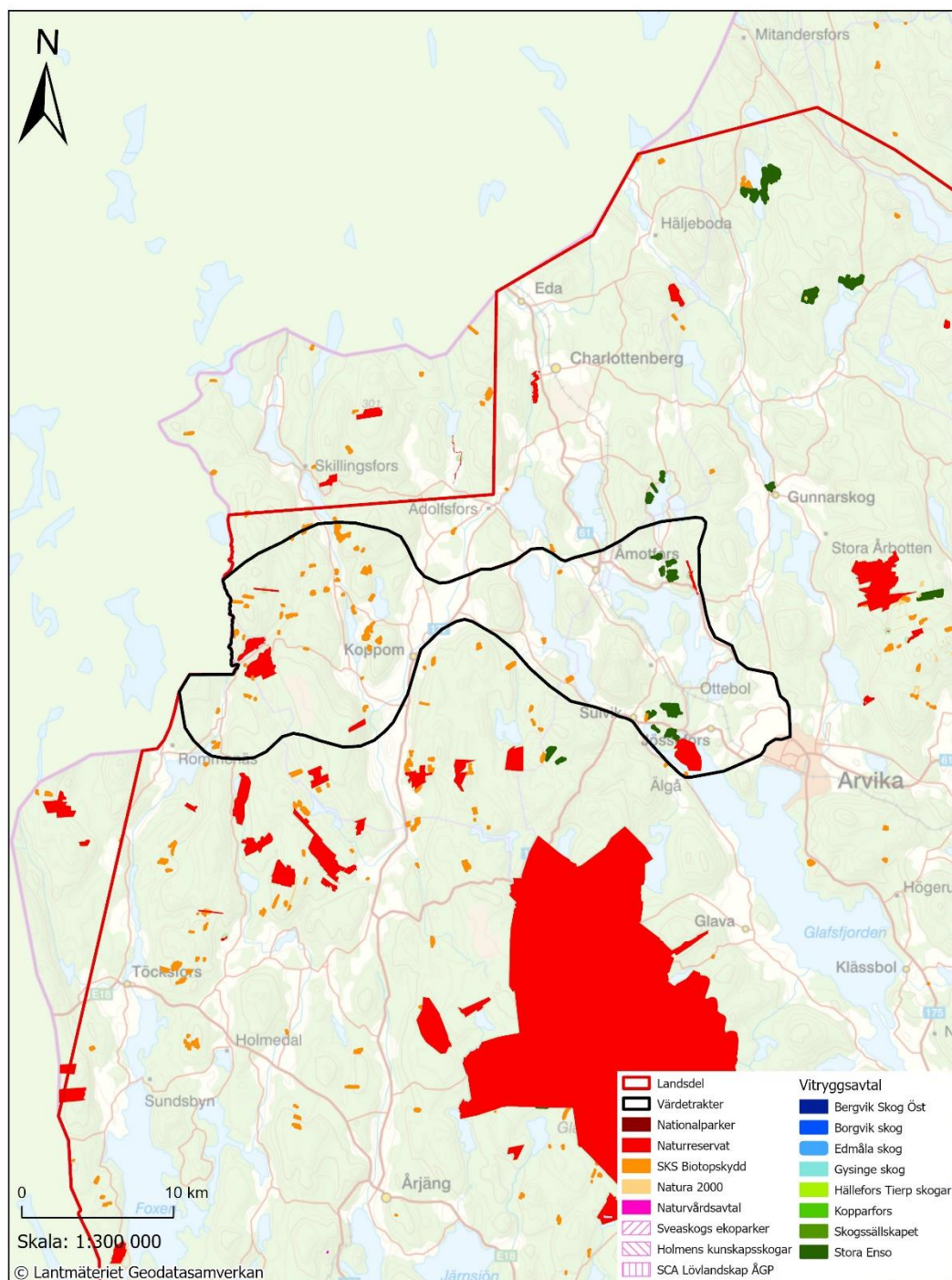

Värdetrakt Sydvästra Värmland-Östra Dalsland

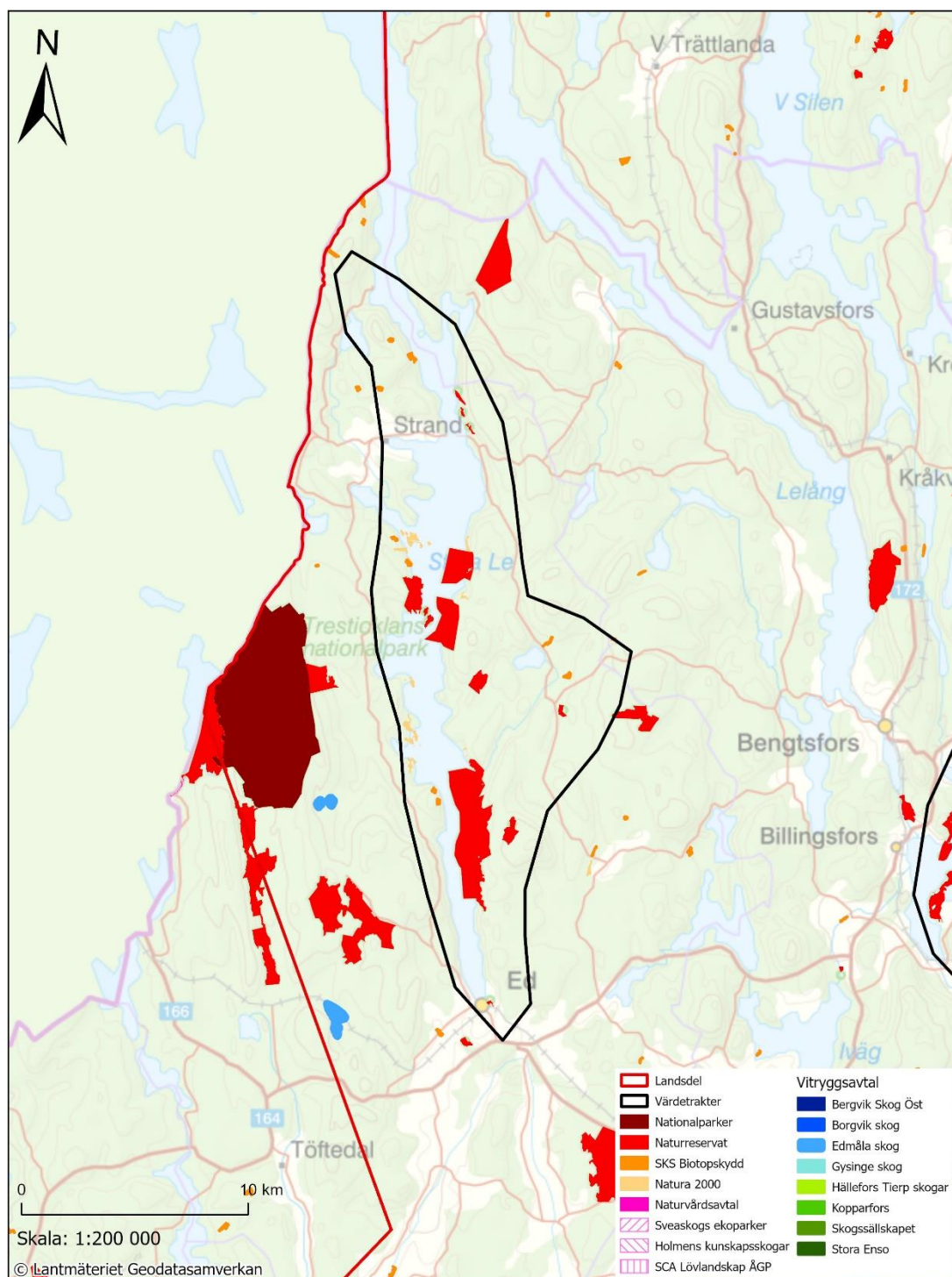

Edsmåla skogs vitryggsavtal förstorat mer än övriga vitryggsavtal för att synas i kartorna.

Värdetrakt Västra Värmland

Värdetrakt Stora Le

Edsmåla skogs vitryggsavtal förstörat mer än övriga vitryggsavtal för att synas i kartorna.

Värde trakt Östra Småland

